KAITSE KODU!

KAITSELIIDU AJAKIRI / 4/2019

SOOMUSMASINATE EVOLUTSIOONI JÄRGMINE SAMM

ANNAME AU!

SÕJA JÄLJED SAAREMAAL

LEIA

KAITSE KODU!

INTERNETIST

https://issuu.com/kaitse_kodu

@kaitsekodu

www.facebook.com/kaitsekodu/

www.youtube.com/kaitseliiteesti

ÜKS HÄMMASTAV ORGANISATSIOON

Kaitseliit on oma olemuselt üks hämmastav organisatsioon, mis koondab endasse väga palju väga erineva taustaga inimesi. Ega siis põhjuseta öelda, et Kaitseliit on justkui läbilõige ühiskonnast.

Erinev taust tähendab tihtipeale ka erinevaid huvisid. Ühtedele meeldivad suured relvad, teisele vähe väiksemad. Ühtedele metsas ringimüttamine, teistele jällegi kontoris küberjulgeolekusse panustamine. Ja nii edasi ja nii edasi, sest nii palju, kui on inimesi, on ka huvisid.

Erinevatest huvidest hoolimata iseloomustab aga kõiki kaitseliitlasi üks ühine omadus. See on soov anda oma kodumaale midagi tagasi. Midagi enamat kui lihtsalt heaks kodanikuks olemine, korralikult makstud maksud või keskkonnasõbralikult elamine.

Jah, Kaitseliit on tõepoolest üks hämmastav organisatsioon ja hämmastavaks teevad selle just inimesed. Kaitseliitlased, naiskodukaitsjad, noored kotkad ja kodutütred. Sina, mina ja meie kõik.

KARRI KAAS
peatoimetaja

KAITSELIIT

Kaitseliit on kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon, mis täidab temale Kaitseliidu seadusega ja selle alusel pandud ülesandeid.

Kaitseliit on 1918. aasta 11. novembril riigikaitseorganisatsioonina loodud Kaitseliidu õigusjärglane.

Kaitseliidu ülesanne on, toetudes vabale tahtele ja omaalgatusele, suurendada rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda.

Kaitseliitu kuulub üle 16 000 liikme. Koos Kaitseliidu struktuuriüksuste Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütardega on Kaitseliidu peres tegev üle 26 000 vabatahtliku.

KAITSE KODU!

Kaitseliidu ajakirja esimene number ilmus 1925. aasta 14. oktoobril 40-leheküljelisena trükiarvuga 18 000 eksemplari. Seega kuulub Kaitse Kodu! vanimate seni ilmuvate Eesti ajakirjade hulka.

Osava reklaami ning väljaande sisu väärtuslikumaks ja välimuse kaunimaks muutmisega kasvas Kaitse Kodu! menu lugejaskonnas ning 1928. aasta lõpus oli see juba Eesti üheks loetavaimaks ajakirjaks. Aastatel 1929–1932 ilmus Kaitse Kodu! senise kahe korra asemel kuus igal nädalal. Ajakirja viimane sõjaeelne number ilmus 20. juunil 1940.

Kaitse Kodu! uus algus oli 1993. aastal, mil ajakiri hakkas taas Kaitseliidu hõlma all ilmuma. Ajakirja anti välja neli numbrit, kuni see 1995. aastal peatoimetajana tööle asunud Ivar Jõesaare juhtimisel taas perioodiliselt ilmuma hakkas. Praegu ilmub Kaitse Kodu! kaheksa korda aastas tiraažiga 7000 eksemplari.

KAITSE KODU!

KAITSELIIDU AJAKIRI 4/2019

KAITSELIIDU AJAKIRI KAITSE KODU!

Asutatud 11. septembril 1925

Väljaandja: Kaitseliit, ilmub kaheksa korda aastas
Peatoimetaja: Karri Kaas
Tegevtoimetaja: Asso Puidet
Foto- ja videotoimetaja: Kristjan Prii
Keeletoimetaja: Anu Jõesaar
Kujundaja: Matis Karu
Reklaam ja levi: kaitsekodu@kaitseliit.ee
Toimetus: Tallinna mnt 49a, 80036 Pärnu, telefon 717 9106
Toimetuse e-mail: kaitsekodu@kaitseliit.ee

Kaitse Kodu! internetis
http://www.kaitseliit.ee/et/kaitsekodu
www.facebook.com/kaitsekodu
www.instagram.com/kaitsekodu/
http://www.youtube.com/kaitseliiteesti

Kaitse Kodu! postkastis
Tellimuse saab vormistada Eesti Posti kataloogi alusel postkontoris või Eesti Posti kodulehel (www.omniva.ee). Eesti Posti kaudu maksab Kaitse Kodu! aastatellimus 2.85 eurot; tellimisindeks 78226.

Trükitud ASi Printall trükikojas

Toimetusel on õigus kaastöid redigeerida ja lühendada. Toimetus käsikirju ei retsenseeri ega tagasta.

Kaastööde saatmise tähtajad:
21. mai, 23. juuli, 3. september, 15. oktoober

Kaitseliit

Naiskodukaitse

Noored Kotkad

Kodutütred

8 INIMENE
Kaimo Vahtra: Valgamaa noorsootöö sünnib koostöös

12 SÕJASPORT
20 aastat suvist sõtkumist Raplamaal ehk Põrgupõhja tagasivaates

14 TEST
Toidupakk: korras nagu Norras!

16 HEAD ISU!
Söönuks nagu sammalhabe. Kartulid ja karulauk

18 KUIDAS ...
... valmistada okstest grillrest

20 SÕJARAUD
Piisavalt täpsed relvad mõistliku hinnaga

26 SÕJARAUD
Soomusautost sai soomustransportöör

30 SÕJARAUD
Kes kardab kurja koiotti?

33 KURIOOSUM
Raudbetoonist juudimuna ja teised veidrad kerad

38 MAAILMAPILK
Nazarbajev: mees nagu riik, riik nagu mees

Foto: MARTIN ANDRELLER

Esikaanel Kes kardab kurja koiotti? » lk 30

„Oluline on see, et need inimesed, kes noortega töötavad, ei jää istuma, nad peavad ka ise ringi sõitma, ise ringi liikuma, ise juurde õppima.“ » lk 8

Soovitatav oleks aasta jooksul lasta vähemalt 1000 lasku, kuid päris hea taseme suudab saavutada ja seda hoida ka poole väiksema laskemoonakuluga. » lk 20

Esialgu ei osanud venelased leiuga midagi mõistlikku peale hakata. Igaks juhuks haagiti võõrale varale siiski näpud taha ja veeti veider rauakolakas võimsa hurraa saatel kodumaale. Pärast väikest arupidamist lõhuti sõjasaak vene kombe kohaselt võimalikult väikesteks juppideks. lk 33

42 AJALUGU
Hengo Tulnola – sõjaajalukku kirjutatud mees

47 AJALUGU
Kaitseliit siis ja praegu

48 TEE ISE!
Pildid purki ehk veealune mobiilifotograafia

50 MEDITSIIN
Samm-sammult elupäästjaks: hingamisteede avamine

54 NAISKODUKAITSE
Anname au!

56 NAISKODUKAITSE
Ole valmis! Animatsioonideks!

58 NOORED
Abiks algajale meediasõdurile: kuidas "pääseda pildile"

60 NOORED
Sokid kuivaks viiel moel

62 MILITAARTURISM
Sõja jäljed Saaremaal

64 FILMIARVUSTUS
Mikroskoopiline avarus

66 RAAMATUARVUSTUS
Väljamõeldud tõde

AUTORID

PIRET VEEVO,
vabatahtlik autor
Piret on Hiiumaa malevkonna kaitseliitlane, kes lisaks meestega metsas põrkamisele panustab Kaitseliitu fotokaameraga opereerides ja vabatahtlikuna instruktoreid koolitades.

LENNART MADISSON,
ajakirjandusmaastiku arhitekt
Peotäie rokkbände loonud ning mitmete väljaannetega Eesti ajakirjandusmaastikku vürtsitanud Lennarti looming on ühtaegu hariv ja hirmnaljakas. Kange kraam igatahes!

MARTIN ANDRELLER,
vabatahtlik autor
Martin on metsavendluse uurimisele pühendunud lähiajaloolane, kes tunneb end ühtviisi hästi nii punkreid otsides, soomukiga sõites kui kirjutades.

KERSTI PODMOŠENSKI,
vabatahtlik autor
Naiskodukaitse endise väljaõppe arendusspetsialisti Kersti vedada on tihtipeale olnud mitmesugused Kaitseliidu meditsiinikursused.

IVAR JÕESAAR,
vabatahtlik autor
Ivar teab hästi palju. Sealhulgas sõjamasinatest. Nii nendest, mis on tehtud paberist, kui nendest, mis metallist. Viimastest ta Kaitse Kodu! lugejatele kirjutabki.

TUULI MATHISEN,
toidukunstnik
Tuulis on kirg. Kirg toiduvalmistamise vastu. Seda kirge jagab ta lihtsate retseptide ja kaunite fotodega nii oma blogis kui Kaitse Kodu! veergudel.

MEHIS BORN,
sõjaajaloohuviline
Väga laiapinnaliste teadmistega Mehis on Kaitse Kodu! lugejaid harinud ja rõõmustanud nii ellujäämistarkuste kui süvitsi minevate ajalooartiklitega. Aga ka lõbusate joonistustega.

ASSO PUIDET,
Kaitse Kodu!
tegevtoimetaja

NAISKODUKAITSE

PARIM ÄPP!

Naiskodukaitse loodud mobiilirakendus „Ole valmis!“ on jõudnud nii Google Play kui ka App Store'i poes rakenduste topis esimeste hulka. Kasutajad kiidavad, et kolmekeelses rakenduses on palju hästi kategoriseeritud ja mugavalt kasutatavat materjali. Eriti heaks peetakse seda, et rakendus töötab ka ilma internetiühenduseta.

KODUTÜTRED

SOOJAD SUHTED

Aprilli alul külastasid noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioonide juhid Poolat, et allkirjastada koostööprotokoll Eesti, Läti, Leedu, Ühendkuningriigi ja Poola vahel aastaks 2020. Meie noori ootavad ees põnevad üritused sõpradega välisriikidest!

KÜMME AASTAT LIPU ALL

Kaitseliidu Pärnumaa malevas tähistati piduliku koosviibimisega 10 aasta möödumist päevast, mil toonane Pärnu pataljoni kogu annetas Noorte Kotkaste Pärnumaa malevale paraadlipu. Väärika sündmuse käigus kinnitas tseremoniaalse haamrilöögiga tollal pataljoni kogu eesotsas olnud kapten Ergo Vaske lipuvardale asjakohase graveeringuga lipunaela.

KARRI KAAS

TÄPSEIM MALEV

Viru maleva võistkond võitis Jaak Kärneri nimelise 2019. aasta laskevõistluse lahingrelvadest laskmises. Võistluse kohustuslik relvaliik oli AK-4, millest tuli lasta 10-lasulised seeriad kolmest asendist – lamades, püsti ja põlvelt. Võistkondadest jäi teisele kohale Tartu maleva ja kolmandale Rapla maleva võistkond.

ELMET ORASSON

ASSO PUIDET

HARJU MALEVA LASERLAHING

Harju malev korraldas märtsi viimastel päevadel Soodla harjutusväljal mahuka jao tasemel koostööharjutuse laservestidega. Laservestide kasutamine andis osalenud jagudele kohese tagasiside nende oskuste kohta. Eelkõige tulid esile üksikvõitleja oskused, jao drillide haldamine ja jaoülemate oskused juhtida jagu planeerimata rünnakul.

GUNNAR TEAS

JÄNES OLI JÄLLE VÄLE

Aprilli alul toimus Harglas juba traditsiooniliseks kujunenud noorkotkaste ja kodutütarde võistlusmatk Väle Jänes. Sedakorda läbis 20 kontrollpunktiga raja ligi poolsada neljaliikmelist võistkonda. Noorimatest olid edukaimad Pärnumaa tüdrukud, keskmises vanuseklassis läks võit Raplamaale ning kõige vanemate arvestuses olid võidukad Sakala maleva noorkotkad.

PIRET VEEVO

KAIMO VAHTRA: VALGAMAA NOORSOOTÖÖ SÜNNIB KOOSTÖÖS

Nii Kaitseliidu kui üldisemalt noorsootöö kontekstis on oluline mõista, et praegu noortesse panustatu hakkab tagasi tooma paarikümne aasta pärast ja selleks, et noortest saaksid niisugused kaitseliitlased ja täiskasvanud, nagu me ootame, vajame ja eeldame, on vaja nendega tegeleda juba varakult. "Võtke täna seda, mida pakutakse. Ja täna pakutakse noortele väga palju võimalusi," ütleb Kaimo Vahtra.

Tekst: **PIRET VEEVO**, *vabatahtlik autor*

„Valgamaa noortel läheb väga hästi," vastab Noorte Kotkaste Valgamaa maleva noorteinstruktor Kaimo Vahtra, kui küsin, kuidas neil Valgamaal läheb. „Aastatepikkuse töö ja kasvatuse vili hakkab tänaseks, nagu öeldakse, tulemust tagasi tooma," lisab Vahtra. Paljud endised, algusaastatel pisikesed noored on nüüdseks sirgunud Valgamaa noorsootööd korraldama. Ja seda mitte ainult Kaitseliidus, vaid eri noorteorganisatsioonides üle terve maakonna. Vahtra nimetab neid sõpruskonnaks, kelle tegemised on koondunud 10 aastat tagasi loodud Valgamaa noorsootöökeskuse Tankla alla.

Tankla on maakonna kõiki noortekeskusi, noorsootöötajaid ja noorteühinguid siduv katusorganisatsioon ja kuna paljud Kaitseliidu vabatahtlikest noortejuhtidest töötavad samuti just noortekeskustes, on noorte tegemised väga tihedalt lõimitud. Suvel korraldatakse kahe nädala pikkust töömalevat ja vanematele Kaitseliidu noortele suvekooli, ühisosa on aga tunduvalt suurem kui need kaks ettevõtmist. Seda ühtset meeskonda, mis Valgamaa noorte tegemisi juhib, peabki Vahtra edu võtmeks.

Kui sageli erinevad noorteorganisatsioonid justkui võitlevad noorte pärast, siis Valgamaal ei vaata keegi viltu, kui noor kuulub mitmesse ühinguse. Pigem toetatakse üksteise tegemisi ja seeläbi suurenevad ka noorte võimalused areneda, näha ja kogeda, sest eesmärk on ju kõigil ühine – noore areng. Noorel on võimalus valida ja tema otsust aktsepteeritakse. „Kõik peavad aru saama, et see valik, mille noor teeb, see peab saama tema jaoks oluliseks," ütles Vahtra.

USALDUSVÄÄRNE NOORSOOTÖÖ

Noorte Kotkaste ja Kodutütarde ridadesse kuulub Valgamaal kokku 600 noort, kes on koondunud 35 rühma. Nendega tegeleb suur hulk vabatahtlikke ja kaks noorteinstruktorit – Kaimo ja Tõnu Vahtra. Sellise hulga poiste ja tüdrukute tegemiste organiseerimiseks terves maakonnas on kaks palgalist üsna vähe ja vabatahtlik on siiski vabatahtlik, kes paraku ei saa igal hetkel tegemistes osaleda. Seetõttu loodab Kaimo Vahtra, et ühel päeval on palgalisi rohkem. Kuid vabatahtlikke jätkub ja tuleb

juurdegi. On neid, kes seovad end püsivamalt, aga ka neid, kes tulevad hea meelega appi, kui ees seisab mõni suurem sündmus. Paljud endised Noorte Kotkaste ja Kodutütarde liikmed planeerivad oma tegemisi ja puhkusi arvestusega, et oleks võimalik kaasa aidata maleva noorteürituste korraldamisel ja läbiviimisel. Ikka selleks, et oleks huvitav ja arendav nii noortele kui endale. Õnneks ei näi ideedest puudust tulevat. „Oluline on see, et need inimesed, kes noortega töötavad, ei jää istuma, nad peavad ka ise ringi sõitma, ise ringi liikuma, ise juurde õppima," rääkis Vahtra. Tema on oma pika Kaitseliidus tegutsemise jooksul kogemusi ammutanud ka piiri tagant – käinud õppustel ja koolitustel Rootsis, Soomes, Lätis, Leedus, USA-s. Et noortejuhtide ja seeläbi ka noorte arengut toetada, on enamikul Valgamaa noorsootöötajatel ja nende seas ka Kaitseliidu vabatahtlikel juhtidel laagrikasvataja või laagrijuhataja tunnistus ning noorsootöötaja kutse. Vahtra sõnul ei tähenda kutsetunnistus või koolituspaber ainult targemaid ja pädevamaid juhte, vaid see tagab ka usalduse lapsevanemate silmis ja annab neile kindlustunde, kui nad oma lapse noortejuhi juurde saadavad.

Toetatakse üksteise tegemisi ja seeläbi suurenevad ka noorte võimalused areneda, näha ja kogeda, sest eesmärk on ju kõigil ühine – noore areng.

Viimasel kolmel aastal on Kaitseliidu peastaabi heakskiidul korraldatud Valgamaa maleva baasil laagrikasvataja koolitusi, kus on tunnistuse saanud ka teiste malevate noortejuhid. Statistikat selle kohta, kui paljud koolituse lõpul eksami sooritanutest on hiljem taotlenud ka noorsootöötaja kutsestandardit, Vahtral ei ole, kuid oma maleva kohta teab ta öelda, et üldjuhul on noortejuhid seda teinud. Ta julgustab ka teiste malevate noortejuhte tutvuma tankla.net leheküljel asuva koolitusinfoga ja nendib, et Tankla koolitused on heal tasemel. Samuti soovitab ta neil, kel on soovi ennast noortevaldkonnas harida, pöörduda ka peavanemate poole, sest: „Mida haritumad ja motiveeritumad on juhid, seda ägedamad noored neile järgnevad."

VALGAMAA NOORED ROOTSIS

Ägedad noortejuhid teevad ägedaid üritusi ja ägedaid üritusi jätkub. Näiteks osaleti juba kuuendat korda järjest Rootsi noorte talilaagris. „See jõudis Valgamaa noorteni tänu meie endisele kodutütrele. Aastaid-aastaid tagasi oli meil üks hästi tubli kodutütar Evelin. Ta kasvas suureks, leidis Rootsist endale toreda abikaasa ja kolis sinna elama. Evelini abikaasa on seotud Rootsi noorteorganisatsiooniga, kes korraldab oma noortele talilaagrit, ja tema pakkuski välja, et äkki eesti noored saavad ka sinna tulla. Tänaseks ongi see kuus aastat niimoodi toimunud, et Valgamaa noored lähevad veebruari lõpus Rootsi, oleme seal 10–11 päeva ja külastame Rootsi noorte talilaagrit," rääkis Vahtra. See on meie noortele hea kogemus, mida Eestis eriti ei saa. „Seal on lumi," ütleb Vahtra. Lumi loob tingimused, kus suusad ja kelgud on varustuse vedamisel ning üldse looduses liikumisel hädavajalikud.

Õnneks pööratakse meilgi juba nii kaitseväes kui ka Kaitseliidus rohkem »

MARELI NIELSON

tähelepanu talvistes oludes hakkamasaamisele ja vahepeal unustusehõlma vajunud vahendeid võetakse taas kasutusele.

Militaarse taustaga noortetöö algab Rootsis 15. eluaastast ja erinevalt Eestist kannavad sealsed noored sama vormi, mis kaitseväelasedki. Laagris osaleb kokku 30–40 noort ja talve jooksul on laagris neli vahetust. See vahetus, kus osalevad ka eestlased, on paljudele rootslastelegi eelistatuim, sest aeg on näidanud, et uued tutvused on püsima jäänud.

Kuigi sõprade leidminegi on oluline, on laager eelkõige siiski mõeldud eluliselt vajalike oskuste omandamiseks. Tegevused toimuvad kaitseväe territooriumil, osa päevi veedetakse kasarmus ja nende päevade jooksul tehakse ettevalmistusi maastikule liikumiseks – proovitakse suuski, pakitakse varustust ning osaletakse õpitubades, et loodusesse minnes oleks kõik vajalikud teadmised olemas. Teine osa laagrist veedetakse maastikul – ööbitakse telkides, suusatatakse, õpitakse sidet ja orienteerumist, harjutatakse nii varustuse vedamist kui ka haavatu transportimist kelkudel. Ei puudu ka jääauk koos sellele eelnevate ja järgnevate õppetundidega.

„Tegelikult üsna tavaline tegevus, aga meil seda millegipärast ei tehta. Olustik ise annab noortele motivatsiooni," võtab Vahtra Rootsi laagris toimuva kokku ja tunnustab ka Rootsi kõrgemaid ohvitsere, kes võtavad vaevaks igasse laagrisse kohale tulla.

Seni on Östersundi sõidetud Stockholmist bussiga, kuid sel korral oli Rootsi minek mõnevõrra teistsugune – lennati Rootsi kaitseväe suure transpordilennukiga. Eesti kaitseväel nii suuri lennukeid ei ole, nii et kohalejõudmine oli noortele elamus omaette.

Igal aastal saab võimaluse Rootsi sõita 16–18 Valgamaa noort, sel aastal oli osalejaid 11. Kuna laager toimub kooli ajal, on eeltingimuseks kooli luba ja see, et kõik, mis laagri ajal tegemata jääb, saaks järele vastatud. Valgamaa koolid on nende kuue aasta jooksul olnud väga vastutulelikud ja arvestanud Rootsist saadud kogemusi ka õppetöös – näiteks on saadud inglise keele hinne keelepraktika eest. Alati mõeldakse sellele, et kaasa saaksid ka noored, kes ei ole veel talilaagris või üldse Rootsis käinud. Need aga, kes on juba käinud, ootavad pikisilmi järgmist võimalust ja paljud osalenud on saanud juba ise oma teadmisi ja oskusi rakendada instruktoritena noorte talilaagrites.

Rootsi kogemustest inspireerituna on plaanis korraldada järgmise aasta jaanuaris noortele Utria-sarnane paaripäevane suuskadega võistlus, kus Valgamaa noored saavad oma Rootsis saadud tarkusi jagada ka teiste maakondade noortega. Rootsi elamusi kokku võttes ütleb Kaimo Vahtra: „See on teistmoodi, see on kogemus."

NOORTESÕBRALIK NOORSOOTÖÖ

Valgamaa noorte koostöö Rootsiga ei ole ühepoolne – juba neljandat korda osalesid rootslased omakorda Valgamaa noorte korraldataval võistlusel „Kuperjanovlaste rada", mis esimest korda toimus 1998. aastal. Tegemist ei ole niisama lihtsa jalutuskäiguga maastikul, vaid tõsise võistlusega. „Eelmisel aastal oli see pühendatud Eesti Vabariigi 100. aastapäevale, mistõttu rada oli linnulennult 100 km, aga GPS-i järgi arvestasid võistlejad tegelikult 140 km," ütles Vahtra, kelle sõnul oli see Euroopa raskeim noortele mõeldud võistlus ning pikem ja raskem kui Admiral Pitka matk.

Võistlus kestis kokku 5 päeva ja osalejaid oli nii Valgamaalt kui mujalt Eestist, ka Lätist ja Rootsist. Vaatamata keerulistele tingimustele oli osalejate tagasiside positiivne. „Noortele meeldib, kui kontrollpunktid on omavahel seotud: teen selle ülesande hästi, saan natukene boonust ja võin järgmise ülesande teha kergemalt, mõnusamalt," selgitab Kaimo Vahtra ja lisab, et noortele meelepärane arvutimängude mõtteviis tuleb maastikule kaasa võtta – tuleb saavutada esialgu mingi *level*, kust oleks võimalik edasi minna. Eelmise aasta võistluse põhjal toob ta esile ka noorte soovi ja huvi rajal ise oma aega planeerida ja tegevusi kalkuleerida. Sageli arvatakse, et noored ei saa hakkama ja ei oska. „Ei oskagi, kui keegi pole õpetanud. Kui sa õpetad ja juhendad ja suunad, siis nad tunnevad ennast hästi," selgitab Vahtra. Noortesõbraliku mõtteviisi, toetavate läbiviijate ning läbimõeldud ja professionaalse korralduse tulemuseks oli see, et kõik rajale läinud võistkonnad ka lõpetasid.

Mida haritumad ja motiveeritumad on juhid, seda ägedamad noored neile järgnevad.

Valgamaa Kaitseliidu noored tegutsevad suuresti koostöös maakonna noortekeskustega ja seetõttu on noorte kotkaste ja kodutütarde ellu kaasatud Valgamaal tegutsevad välisvabatahtlikud. Praegu on peaaegu igas maakonna noortekeskuses oma vabatahtlik, kes rikastab oma kultuuri ja ideedega noorte tegemisi. Traditsiooniliselt kaasatakse välisvabatahtlikke nii laagrites õpitubade ja iganädalaste töötubade läbiviimisel, rühmade

ERAKOGU

juures kui ka võistlustel kontrollpunktides. Välisvabatahtlikud osalesid oma võistkonnaga ka 6. aprillil toimunud võistlusmatkal Väle Jänes, mida korraldatakse aastast 2005. Väle Jänes on üle Eesti noorte seas tunnustatud üritus – sel aastal oli registreeritud 48 võistkonda nii lähimalevatest kui kaugemalt, Lõuna-Eestisse sõidetakse näiteks Alutaguselt, Tallinnast ja Harju malevast. Võistlusmatka populaarsuse põhjuseks peab Kaimo Vahtra head korraldust: „Valgamaa võistlused on korraldusliku poole pealt noortesõbralikud ja noortele vastuvõetavad."

„NOORSOOTÖÖD EI OLE MÕTET TEHA SEAL, KUS NOORI EI OLE"

Noorteinstruktor Kaimo Vahtra jutust jääb kõlama, et noortesõbralikud pole ainult Valgamaa maleva korraldatud võistlused, vaid selline on kogu Valgamaa noorsootöö. Muret, et noored Valgamaal otsa saavad, Vahtral ei ole: „Eks noorte tulek meie organisatsiooni on seotud ka põlvkondadega – kust tulevad nende vanemad, mis ajal nemad sündisid ja mida nägid. Kuhu meie enda riik liigub, milline on see niinimetatud elukeskkond tänapäeval, kui hästi me ennast tunneme –kõik see mõjutab."

Noori kaasata ei ole lihtne, kui pärast koolibusside lahkumist tänavad tühjaks jäävad. Nii koondub noorte elu pigem külakeskustesse ja noorsootöö peab tekkinud olukorraga kohanema. „Noorsootööd ei ole mõtet teha seal, kus noori ei ole," ütleb Vahtra ja peab selle all silmas ka seda, et tuleb minna noorte endi juurde, kui noored ei leia teed noorsootöö juurde. Kui noored kogunevad näiteks tänavatel ja bussipeatustes, siis on mõistlik rääkida nendega seal ja loota, et pakutav neid kõnetab.

„Äge peab olema, noor peab tahtma, võimalusi peab olema," on Vahtra mõte, kuidas noori kaasata. Noortele endile aga ütleb ta: „Ärge laske enda elu ära rikkuda mõnest eksimusest. Oluline on ikka mõista, et täna tehtu mõjutab sind ka hiljem. Noor peab ise aru saama, kas täna tarbitud narkootikum või õlu on mõistlik, kas suitsetav tütarlaps on *cool*'im kui suitsetav poiss. Noor peab ise valikud tegema."

Noorsootöötaja roll noorte arengus on Vahtra sõnul olla toetav igas olukorras: „Olla noorele toeks ka siis, kui ta ongi reha peale astunud. Koolis on paha ja kodus on paha – kuhugi peab noor ju minema. Kui kõik teda kogu aeg minema viskavad, no kuhu ta siis läheb? Lähebki bussi peale. Mõne pahandusega hakkama saanud noori ei tasu kohe minema visata, neile keeldu peale panna. Ja ise tuleb olla noortele eeskujuks."

Rootsi laagris toimunust pannakse kokku ka video, mis on internetis leitav märksõnade järgi „Valgamaa noored Rootsis".

20 AASTAT SUVIST SÕTKUMIST RAPLAMAAL EHK PÕRGUPÕHJA TAGASIVAATES

Tänavu möödub päris esimesest Põrgupõhja retkest kakskümmend aastat. Sel puhul vaatame tagasi, kuidas kesksuvine sõjalis-sportlik jõukatsumine üldse alguse sai.

Tekst: **MARTIN ANDRELLER,** *Põrgupõhja retke peakorraldaja*

Päris algusest alustamiseks tuleks minna aastasse 1946, kui Vigala valla Araste küla metsavennad panid aluse Relvastatud Võitluse Liidule ja ehitasid Põrgupõhjaks nimetatud punkri. Paljud nendest, nagu ka teised Eesti metsavennad, olid vastupanu osutanud juba esimesel n.-ö punasel aastal ja jätkasid seda meeleheitlikku võitlust iseseisva Eesti taastamise nimel. Vastasseisus julgeolekuga lõppes aga selle organisatsiooni meeste ja naiste võitlus mõne järgneva aasta jooksul – enamik neist arreteeriti ja saadeti vangilaagritesse, osa tapeti haarangute käigus.

Aastakümnete jooksul tasandusid metsades ja rabasaartes kunagised metsavendade eluasemed – punkrid. 1980. aastate lõpul ja eriti seejärel taasiseseisvunud Eestis oli võimalik nii rääkida minevikust rohkem ja avalikumalt kui ka rahulikumalt otsida kunagisi punkrikohti. Sellesse ajajärku jääb ka kunagise Põrgupõhja punkri varemete otsimine ja taasleidmine ning see leid algatas tänaseks juba aastakümnetepikkuseks kasvanud traditsiooni aasta viimasel päeval kell 10 seal kohtuda. Et meenutada vaenuvägede poolt tapetud metsavendi ja kohtuda vanade sõpradega.

Samuti on Rapla maakonda hõlmavaks traditsiooniks kujunenud metsavendade mälestuseks algatatud Põrgupõhja retk. Nagu on olnud võimalik lugeda võistluse juhendist:

> *„Retk on pühendatud RVL-i (Relvastatud Võitluse Liit) võitlejatele ning teistele metsavendadele, kes ei alistunud võõrale võimule. Võistlusest võtavad osa viieliikmelised nais-, mees- või segavõistkonnad: neli võistlejat ja üks esindaja (tugiisik). Võistlejad moodustavad võistluse ajaks üksiku metsavendade salga, kelle põhiülesandeks on liikuda varjatult, etteantud ajagraafikus läbides kontrollposte ning postkaste. Kontrollpostides ning postkastides tuleb täita erinevaid ülesandeid. Ülesannete valikul on lähtutud sellest, mida peab oskama, et ennast ja teisi ekstreemsetes oludes aidata, kuidas ellu jääda.“*

Aastate jooksul on muutunud nii võistluse trass kui sellele startijad. Sellest hoolimata on võistluse idee ja pühendatus säilinud. Neli võistlejat asuvad stardist teele, liikudes varjatult kontrollpunktist kontrollpunkti, ning sooritavad erinevaid tarkust, nutikust, jõudu ja osavust nõudvaid ülesandeid. Kindlasti on omal kohal tiimitöö, sest ilma selleta finišini ei jõutagi või vähemasti jääb saavutamata hea tulemus.

Põrgupõhja retke üks eripära on see, et võistlejad stardivad ilma relvadeta. Seepärast sobib võistlus ka täiesti n.-ö tsivilistidele ja ülesanded on korraldatud peamiselt nii, et need oleks huvitavad ja jõukohased nii kaitseliitlasele kui ka kontoritöötajale. Mis seal salata – eks nii omal ajal kui ka praegu on võistlusel osalemine suurendanud võistlejate huvi Kaitseliidu või Naiskodukaitse tegemiste vastu.

Korralduslik pool on kahe aastakümne jooksul muidugi mõista kõvasti edasi arenenud – kooskõlas tehnika ja keskkonna üleüldise arenguga. Ringiliikumine toimub maastikule sobivate masinatega, mitte sõiduautodega Moskvitš, ja ettevalmistustes on abiks peamiselt arvuti, selmet kõike paberil teha, nagu retke algusaegadel.

Starti on antud nii Rapla- kui Pärnumaalt ja trassi valikul otsitud ikka ajalooga paikasid – kas vanu punkrikohti või muud moodi temaatilisi kohti. Retke finiš on aga alati Eidaperes Kassivõllimäel, mida ümbritsevad kraavid ja tiigid on nende aastate jooksul korduvalt võistlejate jalgadega puhtaks sõtkutud – lõpujooksu käigus.

Võistluse mõnusalt pikast traditsioonist saab tegelikult aimu ka selle toimumise ajal, kuulates võistlejate vahetuid emotsioone. Arutatakse möödunud aastate (või aastakümne) võistlusi ja juhtumisi. Küll on häda olnud vastutegevuse või selle ülemaga, keda jagub igale poole, kuhu võistleja

KARRI KAAS

astub. Küll ei olda rahul meditsiiniülesandega, pidades seda liiga raskeks ja keeruliseks. Eks ole juhtunud sedagi, et peakorraldaja kõrvad ja muud kehaosad lubatakse tuliseks teha või ristata neid igasuguste sõiduvahenditega (Unimog, Pasi, mõni suurem tank), aga küllap pärast finišit ja sauna on kõik aru saanud, et korraldajad ei ole seda kõike teinud enda lõbuks, vaid selleks, et lugupeetud retkelised midagi õpiksid. Kas siis taimetarkusi, tuletegemise oskust või hoopis ja eelkõige midagi uut iseenda võimete kohta nii hakkamasaamises kui koostöövõimes hetkedel, mil stressi on rohkem kui küll.

Mitmedki võistlejad on aastate möödudes retke juurde tagasi tulnud juba korraldajate-kohtunikena. Veelgi toredam oleks tulevastel võistlustel näha neid taas rajal koos nooremate põlvkondadega. Põrgupõhja ei ole ju nagu iga teine spordi- või militaarüritus. Põrgupõhja on eriline. Põrgupõhjal kohtud sa oma nende pereliikmetega, kellega veedad igal aastal juuli alguses ühe erilise ja meeldejääva nädalalõpu. Koos veel erilisema, tihti soise ja tihnikusse kasvanud Raplamaaga ja selle „looduskaunite“ paikadega, nagu me armastame reklaamiks öelda. Põrgupõhjal näeme!

TOIDUPAKK: KORRAS NAGU NORRAS!

Kui norrakas Rolf Hansen oleks poissmeheks jäänud ja mune edasi praadinud või siis abielludes mõne teise valiku teinud, ei oleks Norra armee kuivtoidupakid tõenäoliselt maailmas niivõrd kõrgelt hinnatud, nagu need on praegu.

Tekst: **ASSO PUIDET,** *Kaitse Kodu! tegevtoimetaja*

NORRA KAITSEVÄGI

Mõõtmetelt väiksed, kaalult kerged ning kalorluselt suured, rahuldavad need energiavajaduse ka kõige karmimates tingimustes.

Ent muidugi, toidu väärtust ei saa mõõta ainult kaloritega. Oluline osa on ka maitsel. Ning ka selles osas ei jookse norrakad lati alt läbi, pakkudes 24 erineva pearoaga toiduratsiooni. Ning, pange nüüd tähele – valikus on koguni kuivatatud pitsa. Aga ka näiteks eksootiline põhjapõdrahautis, merihunt või arktiline krevett. Muidugi ei puudu ka lihtsamad maitsed, nagu makaronid, kõiksugused hautised ja pudrud.

Ning valmistamine – imelihtne. Rebi kuivtoidupakk lahti, lisa ettenähtud ja -joonitud kogus kuuma vett, sega korralikult, lase tõmmata minutit viis või kindluse mõttes kümme ning valmis ta ongi. Ja eksib see, kes arvab, et ju need 24 erinevat rooga maitsevad tegelikult ühtemoodi, kui neid täpselt ühtemoodi valmistatakse.

Ei! Kõik toidu koostisosad on kasvatatud, korjatud või püütud Norra loodusest. Ning road on erilise, ainult tootjale ja kontrollorganile teadaoleva meetodi abil külmkuivatatud – nõnda, et kõigi koostisainete maitseomadused, lõhn, värvus ja konsistents säilivad.

KODUKÖÖGIS SÜNDINUD

Aga kuidas see kõik Hanseni ja tema naisega seotud on? Aga nimelt juhtus nõnda, et proua Hansen oli üle küla, või täpsemalt öeldes üle Tromso linnakese kokk.

Ning ühel ilusal päeval 1989. aastal, seal 500 kilomeetrit polaarjoonest põhja pool asuvas Tromso linnakeses oli härra Hansen parasjagu omi toimetusi tegemas, kui kallis kaasa tuli teda sööma kutsuma, kaenlas äsja ahjust võetud hautisepott. „No kas poleks võimas, kui saaks kuidagi selle hautise konserveerida ja endaga kaasa võtta," tuli härra Hansen ninaga isuäratavat lõhna ahmides mõttele, mis talle enam rahu ei andnud.

Sellest mõttest sündis ettevõte Drytech, mis nüüd varustab Norra armee toidupakke üle ilma kuulsate roogadega. Roogadega, mis ühendavad endas koduköögi maitsed ja kuivtoidu praktilisuse.

Kirjeldatud pärastlõunast peale hakkas Hansen oma kodugaraažis toidu dehüdreerimiskunsti uuele tasemele viima. Ta seadis eesmärgiks ei rohkem ega vähem kui selle, et kuivatatud liha ei pea mitte ainult maitsema nagu liha, vaid tunduma ka hamba all täpselt nagu liha. Metsast korjatud ja kuivatatud marjad peavad pärast hüdreerimist minema hamba all katki sama mõnusa prõksuga nagu sambla seest nopitud ning kala – see peab maitsema hõrgult nagu värskelt püütu ja mitte nagu jahune puder.

ESMALT KÜLMA, SIIS KUUMA

Sobiva mooduse Hansen viimaks leidiski. Laias laastus toimib tema poolt välja töötatud protsess nõnda, et esmalt valmistatakse hoolega varutud koostisainetest maitsev roog. Seejärel külmutatakse see väga kiiresti väga madalate temperatuurideni. Hiljem hakatakse külmunud toodet aeglaselt ja ettevaatlikult, nõnda et kõik selle omadused säilivad, kuumutama, kuni kogu niiskus on toidust väljutatud.

Sel meetodil valmistatud roogi sisaldab ka nüüdseks juba aastakümneid Norra armeega koostööd teinud Drytechis valmistatud, Kaitse Kodu! testitud kuivtoidupakk *Arctic Field Ration*. Selle kokkupanemisel on järgitud neidsamu ülikõrgeid standardeid ja tulemuseks on täpselt tasakaalustatud, toitev ning maitsev toiduratsioon, mille iga detail on läbi mõeldud.

Nii näiteks eristus meie testpakk paljude teiste riikide toidupakkidest juba kalorluse ning kaalu suhte poolest: poolekilosesse pakki on norrakad suutnud mahutada 2000 kilokalorit. „Päris äge toidupakk juba kirjade järgi," kiitis toimetuse teeneline toidupakkide testija Kristjan Prii. Oma sõnu ta sööma ei pidanud. Norrakate toidupakist piisas.

NORRAKATE ÜHE KORRA TOIDUPAKI SISU

Lambalihahautis
Kook
Proteiinitahvel
Kakao
Mustsõstrajook
Energiajook
Tume šokolaad
Cappuccino kohv
Närimiskumm
Vitamiinitablett
Kätepuhastuslapikesed
Lusikas
Prügikott

MILTRAD

Kaal kokku: 505 g

Energiasisaldus: 2050 kcal

SÖÖNUKS NAGU SAMMALHABE

AHJUKARTULID KARULAUGUVÕIGA

Koos koorega ahjus (või ka lõkkes) krõbedaks küpsenud kartulimugulad vajavad vähe. Särtsakas karulauguvõi on just selline lisand, mis aitab kartulile vajaliku aktsendi lisada. Kevadisel ajal on karulauk ju lausa kohustuslik. Eriti siis, kui metsas ise sellele peale satud. Lisaks värskele kevadisele maitsele pakub karulauk ka korralikku tervisetuge.

Neljale sööjale
8 keskmise suurusega kartulit, pestuna ja koorimata
soola
rapsiõli

Karulauguvõi:
250 g võid, pehmena
paras peotäis karulauku
soolahelbeid
soovi korral riivitud sidrunikoort ja pisut sidrunimahla

Piserda kartuleid õliga, torka kartulikoore sisse mõned augud ja maitsesta soolaga. Küpseta 180–200kraadises ahjus 45–60 minutit, kuni kartul on seest pehme. Karulauguvõi valmistamiseks sega peeneks hakitud karulauk toasooja või ja soolahelvestega. Võid lisada ka veidi sidrunikoort ja -mahla. Serveerides lõika ahjukartulile ristlõige, suru pisut pehmeks küpsenud kartulisisu välja, tõsta sinna paras ports karulauguvõid ja lase sel kartuli sisse sulada. Paku juurde kodujuustu, kala, muna või muud meelepärast.

KARTULID JA KARULAUK

Nüüd on nii, et osavamad korilased leiavad juba loodusest igasugu suhu sobivat kraami. Ent kõik maitseb veelgi paremini, kui seda oskuslikult töödelda. Näiteks toidublogija Tuuli Mathiseni näpunäidete järgi.

VÕILEIB PEEKONI, PRAEMUNA JA KARULAUGUPESTOGA

Karulaugupesto on kevadel lausa kohutuslik toit, mis valmib lihtsa vaevaga ja mida saab kasutada nii võileibadel, salatites, lihale-kalale maitselisa andmiseks kui ka ahjukartulitele peale sättimiseks. Pesto valmistamiseks on vaja loomulikult korralik peotäis värsket karulauku, millele tuleks lisaks sättida pisut õli, kõva juustu, pähkleid ja seemneid. Kui käepärast on köögikombain või blender, surista pesto kokku sellega, kui aga abivahendeid napib, võid pesto valmistada ka uhmris või lihtsalt kausis kareda kiviga koostisaineid peeneks hõõrudes.

Ühele sööjale
1 viil koorikleiba
1 muna
2–3 viilu peekonit
veidi majoneesi
soola ja pipart
värsket redist

Karulaugupesto:
1 punt karulauku
1 dl rapsiõli
50 g kõva juustu
peotäis pähkleid või seemneid, vajadusel peenemaks hakituna
soola

Valmista esmalt pesto. Selleks tõsta kõik koostisosad purustajasse või blenderisse ja töötle ühtlaseks. Kui pesto tundub liiga kuiv, lisa veel õli. Maitsesta.

Võileiva valmistamiseks rösti koorikleib rösteris või pannil krõbedaks. Samal ajal löö pannile üks muna koos peekoniviiludega ja küpseta seni, kuni peekon on krõbe ja munakollane paraja küpsusastmega. Maitsesta soola ja pipraga. Määri röstitud leivale veidi majoneesi. Säti sinna peale peekon ja muna. Säti mõned viilud redist ja nirista kõik üle karulaugupestoga.

2 X TUULI MATHISEN

KARRI KAAS

KUIDAS VALMISTADA OKSTEST GRILLREST

VAJA LÄHEB:

- toorest, hästi painduvat, umbes meetripikkust sõrmejämedust puuoksa;
- peotäit umbes kolmekümne sentimeetri pikkuseid oksi;
- jupikest nööri;
- nuga.

Ajakulu: 10 minutit

Kui tead, kuidas valmistada okstest räätsad, siis põhimõtteliselt tead ka seda, kuidas valmistada okstest grillrest, ja võid liikuda järgmise artikli juurde. Kui aga mitte, siis järgnevate minutite jooksul saad teada. Kuidas siis valmistada ... mitte räätsad, vaid grillrest?

Tekst: **ASSO PUIDET,** *Kaitse Kodu! tegevtoimetaja*

Nagu paljud head ja mõned halvad asjad siin maailmas, algab ka grillresti valmistamine puu langetamisega. Stopp! Mootorsaagi pole vaja. Kirvest? Ei, seda kah mitte. Piisab noast. Me ei hakka siin mingit palki maha võtma. Piisab umbes sõrmejämedusest ja meetripikkusest noorest võrsest. Peaasi, et see hästi painduks.

Kaksa kirjeldatud gabariitidega puuke maha ning laasi okstest puhtaks, nõnda et jääks sirge ritv. See tehtud, painuta ritv reketikujuliseks. Kui soovid grillida ainult ühte vorsti või leivaviilu, siis umbes pinksireketi suuruseks, kui toidukraami on rohkem, siis tennisereketi suuruseks.

VITSA VAJA!

Käepidemeosa jätsid? Jah? Väga hea. Nüüd võta taskust jupp nööri ja keri see ümber käepideme. Korralikult! Sa ju ei taha, et grillrest ennast tööolukorras sirgu viskab ja küpsetise mööda lõket laiali pillutab. Kui siiani oled kõik õigesti teinud, on sul nüüd näpud alles, grillresti raam valmis ning kõht endiselt tühi.

Neid oksi mäletad, mis sa mahavõetud puu küljest laasisid? Las need jäävad sinna maha. Ära neid ära söö, nii tühi su kõht kah ei ole. Ja tõenäoliselt on need ka liiga peenikesed raami vahele võrestiku punumiseks. Aga võrestik on sul vaja punuda. Muidu ei ole sul rooga kuhugi asetada.

Ehk siis – hangi umbes kuus peenikest, improviseeritud reketi diameetrist mõne sentimeetri võrra pikemat oksakest ning punu need varem valmistatud raami sisse. Kuidas?

PUNUDA OSKAD?

Aga nõndaviisi, et asetad kaks oksa risti üle raami, ütleme ida-lääne suunas. Seejärel pistad nende alt põhja-lõuna suunas läbi teised kaks oksa, nõnda et nende otsad jäävad raamile toetuma. Moodustunud rist jäi tänu okste pingele püsima, eks ole? Väga hea. Korda operatsiooni järgmise oksapaariga. Ja siis järgmisega, kuni on moodustunud sobiva tihedusega rest.

Kui sa aga enne unustasid need peenemad, restiks punutud oksad koorest vabastada, siis lammuta kõik laiali ja alusta uuesti. Koor läheb kärssama ja annab su leivaviilule, lihakäntsakale või vorstijupile kirbe kõrvalmaitse. Seda sa ju ei taha.

Sa tahad hoopis grillida. Ja seda sa nüüd teha saadki. Kui kogu eelnev protsess on edukalt läbitud, siis polegi muud kui tuli üles, proviant grillrestile ja tulekohale. Head isu!

PIISAVALT TÄPSED RELVAD MÕISTLIKU HINNAGA

Kaitse Kodu! tänavu 1. numbris ilmunud artiklit modulaarsetest täpsusrelvadest loeti hoolikalt. Isegi nii hoolikalt, et see ehmatas, mille tagajärjel viirastusid paljudele näljased lapsed, kes lähevad kooli kasetohust punutud pasteldega.

Tekst: **HEIKKI KIROTAR, REIMO SOOSAAR**, *Snaiprigild*

Nimetatud artikli infokastid, kus oli lahti kirjutatud suurekaliibrilise TRG 42 ja modulaarse TRG M10 komplekti reaalsed hinnad (vastavalt suurusjärgus 7000–8000 ja 12 000–15 000 eurot) tekitasid paljudes huvilistes ehmatust, sest jutt käib ikkagi keskmise eestlase aasta või isegi paari netopalgast! Aastas mitme tuhande euroni ulatuvatest laskemoonakuludest rääkimata.

Tegelikult saab palju harjutada ka oluliselt odavamalt. Käesoleva artikli ettevalmistamisel küsisime mitmete täpse laskmise spetsialistidest kaitseliitlaste arvamust, kellest igaüks laseb aastas vähemalt jalaväejao või isegi -rühma padrunikoguse sihitud laske erinevate relvasüsteemidega. Milliseid relvi soovitatakse täpsuslaskmiseks ja kui palju peaks treenima, et oma laskespordiks või jahirelvaks ostetud püssiga toetada vajadusel täpsustulega Kaitseliidu üksust?

SÕJALISE TÄPSUSLASKMISE PÕHIMÕTTED

Täpsuslaskur on lääneriikides võitleja, kes on saanud väljaõppe, tabamaks olulisi sihtmärke, mis on teistele liiga väikesed või liiga kaugel. Klassikaline sihtmärk on näiteks oma üksuse rünnakut takistav vastase kuulipildujapesa või soomusmasina meeskond puhkehetkel, sest meeskonnarelvad muutuvad kasutuks, kui meeskond ei ole võitlusvõimeline. Täpsuslaskurid kasutavad sihtmärgi paremaks leidmiseks ja sihikuparanduse arvestamiseks tavaliselt optilisi sihikuid ja muid abivahendeid, kuid tavalise laskuri muutub täpsuslaskuriks ennekõike koolitus, mitte aksessuaarid.

Täpsuslaskuri erialane koolitus kestab mõnest nädalast mitme kuuni. Tavaliselt moodustavad kolmandiku koolitusest loengud, kolmandiku välitegevus ja kolmandiku laskeharjutused. Pärast baaskursuse lõppu peab taseme hoidmiseks regulaarselt treenima. Sellepärast saab korralikke täpsuslaskureid koolitada eelkõige tegevväelastest või aktiivsetest reservistidest, kellel on soov ja võimalus aastaringselt harjutada. Eelmises artiklis kirjutasime, et soovitatav oleks aasta jooksul lasta vähemalt 1000 lasku, kuid päris hea taseme suudab saavutada ja seda hoida ka poole väiksema laskemoonakuluga. Oluline on jälgida, et laskeharjutused on regulaarsed ja mitmekülgsed, keskmiselt kord kalendrikuus mõnikümmend sihitud ja analüüsitud lasku, ning pärast relva sisselaskmist praktilise laskekauguse piires tuleb keskenduda ebakindlate laskeasendite, liikuva sihtmärgi tabamise, ajapiiranguga laskmise ja muude keerulisemate ülesannete täitmisele.

Täpsuslaskur suudab tegutseda üksinda, kuid on märgatavalt efektiivsem kahe- kuni neljaliikmelises meeskonnas. Eriti pikemaajaliste positsioonide või iseseisvate tegevuste korral on oluline, et meeskonnas oleks lisaks laskurile ka vaatleja, julgestaja või sidemees, tulejuhtimise ülesande korral ka tulejuht. Ideaalis on kõikidel täpsuslaskuri väljaõpe ning ülesandeid roteeritakse meeskonna sees, kuid saab hakkama ka nii, et erialane väljaõpe on ainult ühel. Tegevuse planeerimisel tuleb arvesse võtta ka vastase oodatavat vastutegevust. Samamoodi, nagu jalaväerühma jagude täpsuslaskurid toetavad jao ja rühma manöövrit, võivad jagu ja rühm toetada kattetulega täpsuslaskurite positsioonile liikumist või eemaldumist. »

Tikka T3 x TAC A1 on peamiselt USA relvahuvilistele Soomes Sako tehases valmistatav kokkukäiva kabaga täpsuspüss 4 eri kaliibris

KARRI KAAS

Täpsuslaskur on lääneriikides võitleja, kes on saanud väljaõppe, tabamaks olulisi sihtmärke, mis on teistele liiga väikesed või liiga kaugel.

SOBIV KALIIBER JA RELV TÄPSUSLASKMISEKS

Täpsuslaskmiseks saab kasutada põhimõtteliselt kõiki kaliibreid ja relvasüsteeme ning eriti madala intensiivsusega konfliktidest ja ebaregulaarsete või eriüksuste tegevusest saab tuua hulgaliselt väga loomingulise lähenemise näiteid. Kui sõjapüssi puhul peetakse normaalseks tehnilist hajuvust kuni 4 MOA, siis täpsusrelvadel on soovitatav alla 1 MOA täpsusmoonaga ja alla 2 MOA tavamoonaga. Enamik kvaliteetseid jahipüsse on piisavalt täpsed täpsuslaskmiseks. 4 MOA on kuni 116 mm 100 m kaugusel. Tehniline hajuvus 1 MOA ehk *minute of angle* tähendab, et kõik lasud mahuvad 100 m kauguselt 29 mm läbimõõduga ringi sisse. Sõjapüssi relvaraud on vastupidavuse tõstmiseks tavaliselt kroomitud ja täpsusraud kroomimata ehk kulub sama laskemoona kasutades oluliselt kiiremini. Kui sõjapüssi tehnilistes andmetes võib olla garanteeritud laskude arv enne raua vahetust 15 000 lasku, siis täpsusrelval on rahuldav tulemus 5000 lasku raua kohta. Reeglina saadetakse kulunumad relvad remonti või kasutatakse uute täpsuslaskurite väljaõppes, kelle laskeoskus ei ole veel piisav täpsusrelvast maksimaalse täpsuse saavutamiseks.

Enamik teadaolevaid täpsusrelvi on olnud kaliibrites 5,45 x 39 kuni 8,6 x 70, kuid ka väikesekaliibrilise sportrelvaga kaliibris 22 LR ehk 5,6 x 15R on võimalik täpselt tabada rohkem kui 100 meetri kaugusele. Summutiga 22 LR relva lask on praktiliselt hääletu. Samuti saab väikesekaliibrilist relva kasutada odava õpperelvana, sest padrunid maksavad täiskaliibrilise omadest mitu korda vähem. Väiksema kineetilise energiaga laskemoona kasutamisel peab muidugi arvestama, et see ei läbista kiivreid ega kaitseveste. Isegi tavalist püstolit on võimalik kasutada täpsuslaskmiseks, kui lisada näiteks summuti ja kerge õlatugi. Kui mõnes üksuses leidub veel Rootsi 9 mm M39 B laskemoona, siis oleks väga mõistlik panna iga püstolikandja jaoks mõned karbid kõrvale, sest see on oluliselt parema läbivusega kui uuem püstoli laskemoon.

5,56 NATO ja ka 223 Rem kuul on kerge (3–4 g) ja kiire (950–1000 m/s), pigem madala ballistilise koefitsiendiga, ning seetõttu aeglustub suhteliselt kiiresti ja on eriti efektiivne lühematel, kuni 200 m laskekaugustel. Lennukiiruse langemisel alla 700 m/s väheneb haavav mõju oluliselt. Kuuli lennukaar on esimesed sajad meetrid suhteliselt sirge, kuid seejärel hakkab kuul kiiresti aeglustuma ja langema, samuti mõjutab kerget kuuli oluliselt küljetuul. Seega tuleb üle 200 m kaugusele või tugeva tuulega lastes hinnata eriti täpselt tingimuste mõju kuuli lennukaarele. Sellest hoolimata kasutatakse tänapäeval kaliibriga 5,56 relvi ka jao täpsuslaskuri relvana, sest tuuletundlikkust kõrvale jättes on relva ja laskemoona kerge kaal positiivne. **Magnumite peamine eelis võrreldes 7,62 NATO või 308 Win täpsusrelvadega ongi kahekordne praktiline laskekaugus sama kaalu juures ja kuulide oluliselt suurem läbistusvõime kergelt soomustatud sihtmärkide puhul.**

Eesti kaitsejõudude täpsusrelvade arsenalist moodustavad praegu lõviosa vananenud täpsusrelvad kaliibriga 7,62 NATO ja 308 Win, mille kuuli läbistavusest, isegi kui kasutada parandatud läbivusega kuuli, ei piisa tänapäevaste kaitsevestide kuulikaitseplaatide läbistamiseks keskmiselt ja pikemalt laskekauguselt. **5,56 mm laskemoon on paar korda odavam kui 7,62 mm. Tuntud Euroopa laskemoonatehase 223 Rem tavamoon maksab jaekliendile 46 senti ja täpsusmoon 95 senti, 7,62 tavamoon 80 senti ja täpsusmoon 1 euro 75 senti, hulgihind on natuke soodsam.** Täpsusmoona muudavad

TAVALISTE KALIIBRITE ANDMED

Kaliiber	Kuuli kaal graan/gramm	Keskmine kineetiline energia, J	Keskmine algkiirus, m/s	Praktiline laskekaugus, m	Täismantelkuuli läbivus, teraskiiver/killuvest
22 LR / 5,6 x 17R	Pliikuul 40/2,6	100–150	330–350	50–150	Pehme kuul ei läbi kaitsevarustust
9 NATO / 9 x 19	FMJ 115–124 / 7,5–8	480–500	350–380	Kuni 50 püstolist	FMJ ei läbi kaitsevarustust
M39B / Rootsi 9 x 19	108/6,75	550–600	Püstolist 380–390, M45B 420	Kuni 50 püstolist, 100 m M45B lastes	M39 B kuul läbib kuni 50 m kauguselt kergemaid kiivreid ja killuveste
5,45 x 39	7N10 kuul 56/3,6	1300–1400	880	300–400 (415 mm relvaraud)	Läbib, k.a NIJ III plaadi
223 Rem / 5,7 x 45	M193 55/3,6	1600–1700	990	400–500	Läbib kuni 3 mm terast 450 m kauguselt, 340 m/s
5,56 NATO / 5,56 x 45	SS109 62/4	1700–1800	950	400–500	Läbib kuni 3 mm terast 600 m kauguselt
7,62 NATO	M80 145/9,5	3300–3500	830	500–600	Läbib kuni 4 mm terast 300 ja 3 mm 500 m kauguselt
M118 Special Ball	172/11,2	3400–3600	780	700–800	Läbib killuvesti 600–700 m kauguselt

kallimaks peamiselt kõrgendatud kvaliteedinõuded ja väiksemad toodangumahud. Peame meeles, et iga uue laskemoona lisamine logistilisse ketti paneb logistikud alati ropendama ja juukseid katkuma ning on täiesti võimalik, et kompanii täpsuslaskurite väga kallis ja eriline laskemoon jõuab näiteks kuulipildurite lintidesse. Isegi kui täpsusmoon on olemas, tuleb täpsusrelv kindlasti sisse lasta ka üksuse tavamoonaga, et seda vajadusel kasutada.

Asjatundjad peavad 5,56 mm täismantelkuuli selle väiksema ristlõike tõttu isegi paremaks kiivrite ja kaitsevestide läbistajaks kogu relvade praktilise laskekauguse piires ja kriitiliseks piiriks kiivrite või pehmete kaitsevestide läbistamisel on kuuli lennukiirus üle 400 m/s, mis 5,56 NATO padrunil on 550 m kaugusel, kui kuuli energiast on alles 300 J. 7,62 NATO või 308 Win kerge täismantelkuuli kiirus on 600 m kaugusel 400 m/s ja energia 800 J. Kokkuvõtvalt võib öelda, et kui tavaline 9 mm püstolikuul ei suuda läbistada kiivrit ega killuvesti, siis rootslaste terasmantliga püstolikuul suudab seda teha mõnekümne ja nii 5,56 kui 7,62 automaatide kuulid kuni 600 m kauguselt. Seega on mõistlik sihtida rindkere asemel kuulikindla plaadiga kaitsmata alakeha ja külgi, siis on suurem võimalus kaitsevesti läbistada.

TULETOETUSRELV KALIIBRIGA 5,56 VÕI 223 REMINGTON

Relv kaliibriga 5,56 NATO või 223 Rem on kasutatav tuletoetusrelvana täpsuslaskmiseks. Oluline on ka see, et sama relvaga oleks võimalik osaleda lähivõitluses, kus kriitiline on laskekiirus. Mitmed riigid, kus jalaväelase automaadi kaliiber on 5,56 NATO ja relvade tehniline hajuvus standardmoonaga väike, on tuletoetusrelvadena kasutamiseks lisanud relvadele väikese suurendusega optilise sihiku ja õpetanud osa jalaväelastest paremini hindama sihtmärgi kaugust ning ilmastiku, eriti tuule mõju kuuli lennukaarele. Vahel on vahetatud relvaraud parema vastu, parandatud päästiku käiku ning jagatud täpsuslaskuritele parema kvaliteediga »

LIHTSAMAD SNAIPRIRELVAD

1. Tšehhi relvatootja CZ väikesekaliibriline jämeda rauaga vintpüss mudel 452 kaliibriga 22 LR oli tootmises aastatel 1954–2011, seejärel enamiku variantide tootmine lõpetati ning pakuti asenduseks uuemat mudelit CZ 455, mida valmistatakse ligi 20 erinevat mudelit, sh raua peale ehitatud summutiga. Kõige lühem relvaraud on 40 ja kõige pikem 73 cm pikkune, kusjuures lühemate raudadega relvad kaaluvad alla 3 kilo. Isegi lühima rauaga püss on piisavalt täpne kuni paarisaja meetri kaugusele ja kuuli löögijõust piisab 100 m kauguselt kahetollise laua läbistamiseks, kusjuures summutit kasutades on relva lask praktiliselt hääletu. 22 LR püssid, varustatuna mõnekordse suurendusega optilise sihikuga, on optimaalsed täpsuslaskurite treenimiseks, väikesekaliibrilise kuuli laskekauguse ja tuuleparandusi peab aeglase algkiiruse ning järsult kukkuva lennukaare tõttu väga täpselt arvestama, viga ei tohi ületada 10%, ehk kui sihtmärk on 100 m kaugusel, peab mõõdetud kaugus olema 95–105 m. 1/3 suuruse sihtmärgi tabamine 200 m kauguselt on vähemalt sama keeruline kui täiskaliibrilise relvaga 3 x kaugemale 600 m kaugusele.

WIKIPEDIA

2. Sig M400 on üks paljudest USA armee karabiini M4 ehk lühendatud sõjapüssi N16 poolautomaatsetest arendustest. Relv maksab suurusjärgus 1300–1500 eurot ja kaalub mõnisada grammi üle 3 kilo, lisaks tuleb hankida optiline sihik u 1000 euro eest (1 kilo), sihikujalad 200 euro eest, summuti 200 euro eest (400 g). Niisiis maksab laskevalmis relv 30-lasulise salvega (500 g) umbes 3000 eurot ja kaalub natuke üle 4 kilo ehk sama palju kui G3 perekonna relv ilma lisadeta. Bipodi ehk tugijala vajadus on vaieldav, see suurendaks M400 komplekti hinda mõnekümnest paarisaja euro võrra.

REIMO SOOSAAR

SWATMAG

3. Soomes Beretta kontserni kuuluv Sako valmistab vintpüsse Tikka T3 Tactival organisatsioonidele ja inimestele, kellele „ülemise riiuli" sõiduautohindadega tooted, nagu Sako TRG 42 või M10, on liiga kallid, kuid samas on huvi hankida kvaliteetne vintpüss kaliibris 223 või 308. Relv koos Leupold LR/T 3.5-10 x 40 mm optilise sihikuga maksab suurusjärgus 2500 eurot, kaalub kolm ja pool kilo, selle tehniline hajuvus täpsusmoonaga ei ületa 1 MOA ehk 29 mm 100 m kaugusele ja relvaraua 11-tolline vindisamm on optimeeritud peamiselt raskematele, 11–12grammistele kuulidele. 52sendise rauaga relva pikkus on 102 sentimeetrit ja seda on lihtne kanda seljakoti külge kinnitatud kandekotis lisarelvana, millega suudab teha täpseid laske 600 m kaugusele. Soome kaitsejõududes arvestatakse täpsuslaskurite tegevust planeerides nõudega, et 90% esimestest laskudest peab tabama, sellepärast on enamiku relvasüsteemide praktiline laskekaugus väiksem kui näiteks USA merejalaväel, kellele piisab 70% tabavusest. Samuti on eraldi nõuded kaitsevarustuse läbistamise võimele. 308 Win kaliibriga relvadel võib see tähendada, et analoogse relva ja padruni ning sihiku kombinatsiooniga relvasüsteemidel on ühes armees arvestuslik laskekaugus 500–600 ja teises 800–900 meetrit.

KARRI KAAS

4. Tikka T3 x TAC A1 on peamiselt USA relvahuvilistele Soomes Sako tehases valmistatav kokkukäiva kabaga täpsuspüss 4 eri kaliibris, millest meid huvitavad peamiselt 223 ja 308. Eesmärk oli valmistada relv, mis oleks „ülemise riiuli" täpsusrelvadest odavam, kuid mille juures saaks kasutada AR-15 lisavarustust. See eesmärk täideti edukalt. Relva saab osta 40, 50 ja 60 sentimeetri pikkuste raudadega, seega relva pikkus on 91, 101 ja 110 sentimeetrit ning kokkupandud kabaga 67, 77 ja 86 sentimeetrit. Relvaraua vindisamm on optimeeritud raskematele, 11–12grammistele kuulidele, näiteks 9,5grammise 7,62 NATO kuuli laskmiseks optimeeritud G3 vindisamm on 12 tolli ehk 305 mm. Relv ei ole kerge, see kaalub 4,7, 4,9 või 5,1 kilo, millele tuleb lisada optika, summuti jne, kokku üle 6 kilo. Relva hind on 2000 eurot, komplekt seega 3500–4000 eurot.

KARRI KAAS

5. Mossberg MVP LC kaliibriga 308 NATO on USA Connecticuti osariigis North Haveni linnas asuv 1919. aastal Rootsi immigrandi Oscar Mossbergi asutatud relvatehas, mis on eriti kuulus oma Mossberg 500 seeria haavlipüsside poolest, kuid valmistab ka muid relvi. Selle relva eripära on, et sellega saab edukalt lasta 7,62 NATO laskemoona ning soovi korral kasutada AR-15 esiisa, vintpüssi AR10 20-lasulisi salvesid, samuti on kerge vahetada relva kaba laskurile sobivaks.

kallimat laskemoona, kuid see tõstab koheselt iga relvasüsteemi ostmise ja kasutamise hinda.

„TSIVILISEERITUD“ MITMEKÜLGNE JALAVÄELASE KARABIIN

AR-15 tüüpi Sig M400 sobib hästi tuletoetuseks, see on 40sentimeetrise hea raua ja korraliku kahetoimelise päästikuga poolautomaatne relv kaliibriga 5,56, mis on sisuliselt „tsiviliseeritud“ edasiarendus USA armee karabiinist M4. AR-15 tüüpi relvad on USA armee ja laskesportlaste mõjul muutumas lääneriikides omamoodi standardiks nii armees, sisekaitseüksustes kui laskespordis ning neid valmistavad kümned relvatehased sadades versioonides ja modifikatsioonides. Selliseid relvi on lähema 10 aasta jooksul oodata ka Kaitseliidu lahinguüksustesse, kui kaitseväe uute käsitulirelvade hange lõpuks vaidlustest reaalsete relvatarneteni jõuab. Samas ostetakse ka poolautomaatseid täpsusrelvi kaliibriga 7,62 x 51.

Tuletoetusrelval kaliibriga 5,56 mm piisab 40sentimeetrisest rauast ehk relv on kompaktne, oluline on ka hea päästik, liiga raske päästikuga relva kiputakse päästmise hetkel sihtmärgist ära tõmbama. Kui relvaraud ja päästik on korralikud, on tehniliselt korras M400 võimeline laskma 500 m piires tavamoonaga täpsusega 1,5–2 MOA, viielasuliste gruppide ja täpsusmoonaga 1 MOA. Kõige suuremaks probleemiks on tuule mõju hindamine. Kui kuuli lennukaart eri laskekaugustele eri aastaaegadel on lihtne välja arvestada, siis tuule kiirus ja suund võib muutuda sekunditega ning tuule mõju hindamise oskus tuleb ainult treeningutega.

Täpsusrelv kaliibriga 5,56 on väga mitmekülgne, sest suhteliselt kerge ja mugav relv sobib laskmiseks 5–500 m kaugusele ja selle kasutaja ei pea eraldi lähikaitserelva kaasas kandma. Kiireid ja täpseid laskusid saab treenida ka praktilise laskmise harjutustega IPSC ja SRA klubides. Praktilise laskmise harjutustel on tavaliselt hulgaliselt eri suurusega sihtmärke erinevatel kaugustel, mõnest meetrist nii kaugele, kuni lasketiiru vall vastu tuleb.

Tuletoetusrelvale sobib kõige paremini väikese suurendusega või muudetava suurendusega optiline sihik, näiteks suurendusvahemikuga 1,5–8 x. Sihikute hinnad on viimase 10 aastaga oluliselt langenud, piisavalt hea maksab suurusjärgus 1000 eurot. Väikese suurendusega on võimalik lasta lähedale, kusjuures tuleb arvestada, et sobiv suurenduskordaja võiks olla sama suur kui laskekaugus sadades meetrites, nii on vaateväli võimalikult lai ja saaks jälgida ka sihtmärgi ümber toimuvat. Määrata 30–40 x suurendusega 347 m kaugusel oleva vastase habemes pesitsevaid satikaid võib putukateadlasele olla huvitav, kuid täpsuslaskmiseks kuni 800 m kaugusele on selline optika liiga suur, raske ja kallis. Täpsusrelvale on kindlasti vajalik ka summuti, soovitavalt kiirkinnitusega, et seda saaks vajadusel relva puhastamiseks kiiresti ära võtta. **Kui relval on summuti, siis tuleb sisselaskmine ja kõik laskeharjutused kindlasti teha summutiga, sest keskmiselt poolekilose metallist silindri keeramine relvaraua otsa painutab isegi jämedat täpsusrauda allapoole ning mõjutab relvaraua lainetamist lasu ajal, muutes seega tabamispunkti.**

TÄISKALIIBRIGA TÄPSUSRELVAD

Täiskaliibriga täpsusrelvi, nagu Tikka T3 TAC või selle edasiarendus A1, on mõistlik kasutada peamiselt võitlusgrupi, jalaväerühma või -kompanii lisarelvana, mida kantakse peamiselt kaitsekotis ja võetakse kasutusele olukorras, kus üksuse ülesanne seda eeldab. Eestis räägime täiskaliibriga täpsusrelvade puhul peamiselt poltlukuga vintpüssidest ja kaliibrist 308 Win, seda laskemoona laevad enamik padrunitehaseid. 7,62 NATO kaliibriga relvi toodetakse ja müüakse peamiselt USA-s eesmärgiga turvaliselt ära kasutada armeest hulgimüüjatele ja sealt edasi eraisikutele täiesti ametlikult müüdavad laskemoona 7,62 NATO vananevad ülejäägid. Seoses külma sõja lahingumoonavarude vananemisega on neid suhteliselt odavaid, kergelt oksüdeerunud õhukindlatesse pakenditesse suletud padruneid müüdud soovijatele rongitäite kaupa. Eratarbijal tasub sellise laskemoonaga ettevaatlik olla, sest padrunikestad võivad olla laetud vanamoodsate tongide ja püssirohuga ning terasest mantliga kuulidega, mis kulutavad kroomimata relvarauda 25–30% kiiremini kui nüüdisaegne jahiks või täpsuslaskmiseks laetud laskemoon. Samas on Eesti kogemus Rootsi ja USA vanema laskemoonaga näidanud, et see on töökindel ja piisavalt täpne.

> **Eestis räägime täiskaliibriga täpsusrelvade puhul peamiselt poltlukuga vintpüssidest ja kaliibrist 308 Win, seda laskemoona laevad enamik padrunitehaseid.**

Veel on kasulik teada, et hoolimata sama pikkusega 51-millimeetrisest padrunikestast ei ole 308 Win ja 7,62 NATO identsed, nimelt võib 308 Win olla tugevama püssirohulaenguga ning padrunipesa mõõtmed erinevad. Vastupidiselt on 223 Rem nõrgema laenguga ja osadel relvadel algab vindisoon varem kui 5,56 NATO relvadel, mille tõttu võib relv kaliibris 223 Rem ülerõhu tõttu puruneda. Mõistlik on kasutada ainult selle kaliibriga laskemoona, mis on relva tehnilistes andmetes märgitud. Lasketreeningute odavamaks muutmiseks ning relvale parima täpsusega laengu leidmiseks on mõistlik leida aega ja osta padrunite ümberlaadimise komplekt. Padrunite ümberlaadimisest mõnes järgnevas ajakirja numbris.

> **Oluline on ka hea päästik, liiga raske päästikuga relva kiputakse päästmise hetkel sihtmärgist ära tõmbama.**

SOOMUSAUTOST SAI SOOMUSTRANSPORTÖÖR

Teise maailmasõja lõppedes olid kahele suurele sõjatandrile jäänud riigid mõneks ajaks küllastunud sõjaaja forsseeritud rütmis vorbitud ja lahinguis äraproovitud sõjasõidukitest, mida jätkus ka uutesse pisikestesse relvakonfliktidesse. Kuid juba varsti puhkenud külm sõda käivitas mitmes juhtivas ja enamasti ÜRO Julgeolekunõukogus vetoõigust omavas riigis uute soomussõidukite arendamise, mis suudaksid arvukaid jalaväeüksusi turvaliselt ja kiirelt toimetada moodsa sõja lahinguväljadele.

Tekst: **IVAR JÕESAAR**, *vabatahtlik autor*

Üheks esimeseks Nõukogude BTR 60 alternatiiviks osutus 1959. aastal Tšehhoslovakkias disainitud ja 1963. aastast 1970. aastate lõpuni Poolas toodetud ratassoomustransportöör OT-64 SKOT

MARTIN CRAGG

Teine maailmasõda ja eriti sellest tehtud filmid on jätnud meie ajaloomällu pildi verdtarretavatest tanki- ja suurtükiduellidest, mis liigutasid läbi lahinguruumi tonnide kaupa mulda ja metalli. Kuid jalaväelane seal kõrval ja vahel jäi endiselt peamiselt omaenda sõduriõnne ja vormikuue kaitsta. Tõsi küll, kõikide suurte osalenud armeede kasutusse jõudsid sõja edenedes ka jalaväelastele mõeldud liiklusvahendid ehk soomustransportöörid. Paraku suutsid need lahinguväljale transporditavaid jalaväelasi kaitsta küll juhuslike kuulide ja mürsukildude eest ning toetada meeste jalastumist kuulipildujatulega, kuid ei pakkunud kaitset suurema kaliibriga relvade tule vastu.

Sakslased arendasid juba sõja eel koostöös oma tollase liitlase Nõukogude Venemaaga ka raskeid soomustransportööre. Venemaa tankodroomidel saadud kogemustele tuginedes ehitati II maailmasõja ajal poolroomik-soomustransportööre SdKfz (*Sonderkraftfahrzeug*) 250 ja 251, mis sobisid tegutsema ka koos tankiüksustega kesk lahingumöllu, võimaldades soomusgrenaderidel kaitsta oma tankide seljatagust vastase jalaväe üllatusrünnakute eest. 1944–1945 Auto-Unionis arendatud, üksnes roomikutel liikuv Gep. MTW Kätzchen (*Gepanzerter Mannschaftstransportwagen Kätzchen* – 'soomustatud meeskonnatransportöör') ehk Kassipoeg, mis oleks võinud vabalt olla ka esimene tänapäevane soomustransportöör, ei saanud seeriatootmisküpseks.

Ameeriklaste poolroomik-soomustransportöör M3 oli ehitatud kolmekümnendatest aastatest pärit prantsuse Citroën-Kégresse'i poolroomiksõidukite eeskujul. Seda kasutasid lisaks USA vägedele veel Suurbritannia ja *Lend-Lease Act*'i alusel ka Nõukogude väed ja see jätkas teenistust ka külma sõja ajal, kuid osutus sõduritele otseses lahingutegevuses sootuks nõrgemaks varjeks oma nõrga põhjasoomuse ja vertikaalsete küljepaneelide tõttu.

Lääneriikides hakati sõdurite ohutumaks transportimiseks soomustransportöörideks ümber ehitama vanamoodsaks osutunud iseliikuvaid suurtükke ja tanke, nagu M7 Priest, M3 Stuart, Churchill, Ram jne. Hiljem kasutas sama võtet muide ka Iisrael, ehitades soomustransportöörideks ümber Araabia riikidelt sõjasaagiks saadud Nõukogude tanke T-55. Tänapäeval on Iisraeli uuemates tankides Merkava ('sõjavanker') Mk3 ja Mk4 juba algusest peale ette nähtud ruum ka kuni kuue võitleja mahutamiseks.

NÕUKOGUDE UUDNE RAHUTÖÖRIIST

Selle eest, et tänapäeval on olemas selline sõjamasinate liik nagu kandevkerega, suure läbivuse, hea manööverdusvõime ning arvestatava tulejõuga ratassoomustransportöör (ingl APC – *armoured personnel carrier*, vene BTR – *bronetransportjor*), oleme taas suuresti tänu võlgu kõigi aegade suurimale maailmarahu eest sõdijale Nõukogude Liidule. Külma sõja (1947–1991) teise kümnendi algul 1959. aastal põhjustas Nõukogude Liit oma järjekordse rahualgatusega NATO armeedele paraja ehmatuse, kui tuli välja põhimõtteliselt uudsete lahendustega, spetsiaalselt soomustransportööriks ehitatud kaheksarattaveolise, ujuva ning suure maastikuläbivusvõimega sõidukiga. Sõiduki ehituspõhimõte erines radikaalselt seni Nõukogude armee relvastuses olnud, II maailmasõja käigus välja kujunenud arhitektuuriga kolmeteljeveolise veoauto ZIS-151 baasil ehitatud soomustransportööri BTR-152 omast.

Lääneriikides hakati sõdurite ohutumaks transportimiseks soomustransportöörideks ümber ehitama vanamoodsaks osutunud iseliikuvaid suurtükke ja tanke.

Kui BTR 60P (P – *plavajuštšii*, 'ujuv') esimese mudeli kere oli pealt lahtine nagu Teise maailmasõja aegsetel soomustransportööridel, siis järgmiste modifikatsioonide (BTR 60PA) kerele lisandus peatselt katus ja sellele seati luuresoomukilt BRDM-2 pärit pöördtorn, kus tavalisel 7,62 mm kuulipildujal oli ka suurekaliibriline paariline (12,5 mm KPVT). Oodatava kolmanda maailmasõja tarbeks varustati uue mudeli (BTR 60 PB) kere ka radiatsioonikindla kaitsesüsteemiga keemilise, bioloogilise ja massihävitusrelva vastu. Algselt 10,2tonnise kaaluga 7,56 m pikkune, 2,83 m laiune ja 2,42 m kõrgune soomuk oli ehitatud nii, et seda suutsid käsitseda lühiajalise väljaõppe läbi teinud ajateenijad.

IMEMASINA VARJATUD NÕRKUSED

Õige pea, juba esimestes relvakonfliktides (näiteks 1969. aastal Damanski saare Vene-Hiina konfliktis) tulid ilmsiks BTR 60 nõrgad kohad. Kuigi kereks keevitatud soomusplaadid paigaldati nurga all nii, et suurendada vastupidavust tabamustele ja suunata kuule rikošetile, oli valdavalt 7 mm soomus võrdlemisi õhuke ja nõrk. Soomuk pidas küll suhteliselt rahuldavalt vastu tankimiini plahvatusele, kuid oli sageli nõrk IED (isevalmistatud lõhkekeha) plahvatuse mõju vastu. Just soomuki kere vähene vastupanuvõime erinevatele rünnetele on üks peamisi põhjusi, miks me fotodel ja videotes Afganistani sõjast või muudest hilisematest konfliktidest näeme »

Vene sõdureid lahinguväljale sõitmas ülbelt BTR-i katusel, mitte turvaliselt soomukis sees. Mootori asukoht võttis soomukis olijailt võimaluse varjatult väljuda lahinguväljal peatuma sunnitud soomustransportööri tagaosast. Iga laeluukidest välja roniv sõdur muutus aga kohe vastase sihtmärgiks. Nõrk koht ilmnes ka masina käiguosas. Vene masinatööstusele omaselt polnud inseneridel vintsketele ja suure tugevusvaruga sõjamasinatele pakkuda piisavalt vinget mootorit. Nii liigutasidki BTR 60-t kaks veoauto GAZ 51 90hobujõuliseks forsseeritud bensiinimootorit, mis polnud mõeldud ekstreemsetesse oludesse ja mille tasakaalustatud töörežiimi tagamine osutus maastikul peaaegu võimatuks.

TEISED PÜÜDSID KA

Lääneriigid, võib-olla tingituna sõjaaegsest tankikerede ümberehitamise inertsist, jäid esialgu valdavalt kasutama roomiksoomustransportööre. Need olid maanteedel aeglasemad ning väiksema käiguvaruga, kuid maastikul võimekamad. Neist tuntum ja levinum on ameeriklaste 1960. aastal kasutusele võetud roomiksoomustransportöör M113.

Olenevalt mudelist keskeltläbi 12,3 tonni kaaluv, 28–40 mm alumiiniumsoomusest kerega M113 on 4,86 m pikk, 2,68 m lai ja 2,5 meetrit kõrge kastja kerega ujumisvõimeline, 11 võitlejat ja 2 meeskonnaliiget kandev soomukiplatvorm. Tänu alumiiniumsoomuse suhtelisele kergusele on see õhu teel siiratav ja vajab suhteliselt väikest mootorit. M113-eid on toodetud umbes 80 000 ja 50 kasutavas riigis on sellest ehitatud arvukaid versioone. Oma tuleristsed sai M113 aastatel 1965–1972 Vietnami sõjas. Hiljem on neid kasutatud veel vähemalt 30 suuremas relvakonfliktis. Tänapäevalgi, küll peamiselt toetussoomukitena, jätkavad nad teenistust nii USA kui paljude teiste riikide relvajõududes.

Vene masinatööstusele omaselt polnud inseneridel vintsketele ja suure tugevusvaruga sõjamasinatele pakkuda piisavalt vinget mootorit.

Üheks esimeseks Nõukogude BTR 60 alternatiivina loodud ujuvaks ratassoomustransportööriks osutus 1959. aastal Tšehhoslovakkias disainitud ja 1963. aastast 1970ndate lõpuni Poolas Lublinis toodetud kahe riigi ühine ratassoomustransportöör OT-64 SKOT (tšehhi *Střední Kolový Obrněný Transportér*, poola *Średni Kołowy Opancerzony Transporter* – 'keskmine ratasveermikul soomustransportöör'). See loodi, vahetamaks välja tšehhide poolt sõjaaegse Saksa SdKfz 251 analoogina toodetud soomustransportöör OT-810. Erinevalt BTR 60-st oli 7,44 m pikk, 2,55 m lai ja 2,71 m kõrge, 14,5 tonni kaaluv10 mm soomusega OT-64 SKOT varustatud Tatra õhkjahutusega diiselmootoriga, mis paiknes soomukijuhi ja komandöri istmete ja soomukitorni vahel. Soomuk oli algusest peale täissoomustatud kerega, selle tagaosas oli ruumi kuni 18 jalaväelasele ning sarnaselt SdKfz 251/1 1943. aasta versioonile D olid kere längus tagaseinas uksed, mis võimaldasid sõdureil lahingus soomukist kiiresti ja ohutumalt väljuda. Tšehhid ehitasid enam kui 4500 sellist soomukit ja müüsid neid paljudele riikidele, peamiselt Aasias ja Aafrikas.

BTR-I TUUNIMINE

Venelastel on oskus oma sõdurite rohketest kannatustest (näiteks Afganistani sõjas) aegapidi õppida ning kui 1986. aastal hakati 1972. aastal evitatud BTR 70 asemel tootma BTR 80-t, olid tuleohtlikud ja nõrgad bensiinimootorid asendatud piisavalt võimsa (260 hj) KamAZi ekstreemkasutuseks kohandatud diiselmootoriga. Enesekaitsevõime tõhustamiseks linnades ja mägedes suurendati kuulipildujate tõstenurka 60 kraadini. Kui meeskonna väljumiseks masinast oli juba BTR 70 kere külgede keskkohta, esimese ja tagumise rattapaari vahele

2 X KARRI KAAS

Mõned BTR 80-d anti Kaitseliidu malevate käsutusse, kus need vabatahtlike entusiastide abiga taastati ning võeti õppeotstarbel kasutusele

paigutatud luugid, siis BTR 80 luugid olid sõdurite kaitstuse parandamiseks kaheosalised ja laiemad.

Kuigi masin ujus ja liikus teedeta maastikul jätkuvalt hästi, jäid tema nõrkuseks õhuke soomus ja põhja vähene vastupidavus miinidele ja IED-dele. Tänapäeval on BTR 80 ja selle arvukad modifikatsioonid peamiselt Vene Föderatsiooni relvajõudude kasutuses. BTR 80-t ja selle arendusi on toodetud ka Ukrainas, Ungaris, Rumeenias, Kolumbias ning need kuuluvad veerandsaja endise Nõukogude Liidu kunagise satelliitriigi relvastusse. Seega ei kao BTR-id veel niipea lokaalsete konfliktide meediakajastuste pildilt.

BTR 80 järglasena tutvustati 1994. aastal Vene Föderatsiooni relvajõudude uue soomustransportöörina raskemini (peab vastu 14,5 mm suurekaliibrilise kuulipilduja tulele) soomustatud ja ka tugevamalt relvastatud, suuremat ja kõrgemat BTR 90. Parem kaitstus tähendab ka vähem ruumi dessandimeeskonnale. Kui esimene pealt lahtine BTR 60P kandis lisaks meeskonnale 14 jalaväelast, siis pärast seda, kui BTR 60PB sai kahe kuulipildujaga pöördtorni, vähenes mahutavus 12-ni, BTR 70-s jagus ruumi kaheksale täisvarustuses jalaväelasele ning BTR 80-s ja BTR 90-s seitsmele.

Nelja vedava sillaga kaheksarattalise tagamootoriga soomuki edukäik kestis pool sajandit ja läbi nelja põlvkonna. BTR 90-t toodeti aktiivse teenistuse tarvis aastatel 2004–2011. Aastatel 2009 ja 2014 võeti erineva-

Kuigi masin ujus ja liikus teedeta maastikul jätkuvalt hästi, jäid tema nõrkuseks õhuke soomus ja põhja vähene vastupidavus miinidele ja IED-dele.

tel kaalutlustel kasutusele ka BTR 80 edasiarendatud mudelid BTR 82 ja BTR 82A. Tänaseks on aga Vene soomustransportööride arengulugu jõudnud sootuks uute lahendusteni, milliseid me loodetavasti kunagi lähemalt ei kuule ega näe.

ARENG JÄTKUB

Tänaseks on ratastel soomustransportöör saanud endale mitmeid erineva funktsiooniga ilusate nimedega järeltulijaid. Ratasveermikuga IFV (*infantry fighting vehicle* – 'jalaväe lahingumasin') on enamasti kaheksa vedava rattaga tugevalt soomustatud ning moodsa elektroonikaga hästivarustatud võitluskeskus, mis pakub jalaväele sootuks uusi võimalusi lahinguväljal olla ja erinevate sihtmärkidega võidelda.

IMV (*infantry mobility vehicle* – 'jalaväeliikur') on enamasti nelja rattaga soomustatud sõiduk, mida kasutatakse patrullimisel, luure ja VIP-turvalisuse sõitudeks vähese intensiivsusega kriisipiirkondades. Esimesteks IMV-deks võib pidada juba 1976. aastast pärit Prantsuse VAB-d (*Véhicule de l'avant blonde* – 'soomustatud eelväesõiduk'), mis suudab lisaks juhile ja komandörile kaasa võtta kümme reisijat, ja Lõuna Aafrika Vabariigis 1978. aastal piirisõdade tarvis Unimog 416 alusvankrile ehitatud esimest tõeliselt miinikindla meeskonnaruumiga jalaväe patrullsõidukit Buffel.

ATF Dingo, AMZ Dzik, AMZ Tur, AMZ Żubr, Bushmaster IMV, BAE Caiman, COMBATGUARD, Casspir, Cougar, First Win, Golan Armoured Vehicle, Hunter TR-12, International MaxxPro, Iveco LMV, M16 Milos, Mungo ESK, Nexter Aravis, Nimr, Oshkosh M-ATV, Oshkosh L-ATV, Otokar Cobra, RG-31 Nyala, RG-33, RMMV Survivor R – need on vaid mõned ilusad marginimed, mis ütlevad kriisiohjajaile nii mõndagi. Siit edasi algab aga juba uus lugu.

KES KARDAB KURJA KOIOTTI?

Kanadalaste soomukit Coyote peetakse maailma üheks parimaks luuresoomukiks ja seda põhjusega. Ometi on sel masinal üks eluohtlik tootmisviga.

Tekst: **ANDRIS TAMMELA**, *vabatahtlik kaasautor*

Olgu kohe öeldud, et juba 1996. aastal General Dynamicsi tootmisliinidelt maha veerenud Coyote pole olemuselt päris originaalne. Selle ehitamisel võeti Kanadas malli lõunanaabri USA juba 1983. aastast kasutusel olevalt soomukilt LAV ja šveitslaste MOWAG Piranha II-lt.

Välimuselt ongi masinad väga sarnased, kuid kuna Kanada koiotid on mõeldud ennekõike luureks ja vaenlase jälgimiseks, siis on neile lisatud hulganisti seda võimaldavat elektroonikat. Põhivarustusse kuuluvad radar, infrapuna-, öö- ja videojälgimissüsteemid. Samuti on koiottidel ilmavaatlusseadmed. Navigeerimiseks kasutatakse elektroonilist kompassi ja PLGR-d ehk kodeeritud GPS-i navigeerimissüsteemi.

POMMI- JA MAASTIKUKINDEL

Tänu radarile on Coyote'id väga edukad vaenlase tuvastajad. Suured objektid leiab soomukimeeskond ligi 24 ja väiksemad, nagu tankid, 12 kilomeetri kauguselt. Heade ilmastikuolude korral on Coyote võimeline tuvastama vastase maaväegi 20 kilomeetri raadiuses.

Erimudelitel on ka kaasaskantav kümnemeetrine teleskoopmast, mille saab paigutada masinast kaabliga kuni kahesaja meetri kaugusele, et jälgitavat ala veelgi suurendada.

Masinad kannavad NATO standardsoomust, mis kaitseb neljaliikmelist meeskonda väiksemakaliibriliste relvade, miinide ja mürsukildude eest. Lisasoomusega on Coyote'i võimalik vastupidavaks muuta ka suurekaliibriliste relvade tulele.

Standardrelvastuse moodustavad soomuki tornis olev M242 Bushmaster 25 mm raskekuulipilduja, kaks 7,62 mm kuulipildujat ning kaheksa granaadiheitjat. Masinat veab 275hobujõuline diiselmootor ja neljarattaveoline Coyote arendab kiirust kuni sada, mõnedel andmetel ka kuni 120 kilomeetrit tunnis. Täispaagiga võib masin läbida kuni 660 kilomeetrit. Pikemateks sõitudeks saab kasutada ka lisapaake. Coyote ronib maastikul üles kuni 60kraadisest tõusust ja küljekalle on masinal kuni 30 kraadi.

Eriti mobiilseks muudab soomuki aga asjaolu, et seda on pärast torni eemaldamist võimalik transportida NATO armeede varustusse kuuluvate suurte transpordilennukitega.

TAPVAD ISTMED

2016. aastal tehti Coyote'ide juures üks oluline, et mitte öelda eluline muudatus. Kõigil, välja arvatud neil viiel masinal, mis paiknesid parasjagu NATO missiooni raames Lätis, vahetati välja terasplaatidega kaetud istmed.

Seda üsna nukral põhjusel – nimelt olid need põhjustanud juba kahe sõduri hukkumise. Viimaseks ohvriks sai Kanada armee mehaanik Kyle Sinclair. 2014. aasta 21. novembri pärastlõunal asus ta ilma eelneva ettevalmistuseta seadistama soomuki turvavöösid. Uurimisraporti järgi toimetas Sinclair tõenäoliselt soomuki luugi all paikneva juhiistme taga, kummardus üle selle ning tõmbas kangi, mis pneumaatilise istme üles kergitab, ilmselt plaaniga istmealune puhtaks teha.

Enne kui Sinclair jõudis eemalduda, kargas iste üles ning surus mehe masina lae ja istme seljatoe vahele. Metallist seljatugi pressis puruks

MARTIN ANDRELLER

Sinclairi hingetoru, põhjustades aeglase ja piinarikka lämbumise.

Et Sinclairi kolleegid ja ülemused, kes oleksid pidanud teda jälgima ja juhendama, viibisid samal ajal kanadalastele iseloomulikult 400 kilomeetrit eemal hokiturniiril, polnud kedagi, kes oleks saanud talle appi tulla.

Kui Sinclair 45 minutit hiljem leiti, oli ta hapnikupuudusest juba siniseks tõmmanud, ent näitas siiski veel elumärke. Meedikud Ottawa haiglast kuhu kannatanu helikopteriga transporditi, pidid nentima, et mees on ajusurmas. Kuus tundi hiljem võtsid 27aastaseks jäänud Sinclairi vanemad vastu valusa otsuse, et juhe tuleb n.-ö seinast tõmmata ning nende pojast saab elundidoonor.

Nagu mehe vanemad oma ehmatuseks ja pahameeleks teada said, oli Kanada armee tegelikult juba 15 aastat teadnud, et Coyote'i istmed on ohtlikud. 1999. aastal hukkus samamoodi 30aastane Kevin Zufelt, kes leiti põlvitavas asendis soomukijuhi istme taga, kaelapidi soomuki lae ja istme seljatoe vahele surutuna, surnud pilk ettepoole suunatud. Juba selle juhtumi uurimisele järgnes ettepanek eemaldada istmetelt metallplaadid ja istmed ümber ehitada nõnda, et nende seljatoe ja soomukilae vahele jääks suurem vahe. Ent armee juhatus lükkas toona selle ettepaneku tagasi kui soomuki meeskonna turvalisust ohustava.

Selle asemel paigutati Coyottidesse hoopis kleebised, mis hoiatasid, et istmete tõstemehhanismi ei tohi tagantpoolt, neist üle nõjatudes, käivitada, sest see võib põhjustada tõsiseid vigastusi ja surma. Vaatamata kleebistele on väidetavalt vähe »

MARTIN ANDRELLER

TEHNILISED ANDMED

Kaal: 14,4 t
Pikkus: 6,39 m
Laius: 2,5 m
Kõrgus: 2,69 m
Mootor: Detroit Diesel 6V53T
Mootori võimus: 275 hj
Maksimumkiirus: 100 km/h
Relvastus: 25 mm raskekuulipilduja, kaks 7,62 mm kuulipildujat ning kaheksa granaadiheitjat
Meeskond: neljaliikmeline
Tootja: Kanada 1996. aastast

Coyote'is teeninud võitlejaid, kel poleks isiklikku kogemust masina ohtlike istmetega. Surmasid mitte, küll aga kõiksugu muljumisi, kinnijäämisi ning nappe pääsemisi. Ja kleebis, mis oleks pidanud säästma Sinclairi elu – noh, Sinclair ei märganud seda. Ei saanudki märgata, sest see oli istmekatte all!

TURVALISUS TAGATUD

Asjale teistpidi lähenedes – Coyote on sõjamasin ja mis sõjamasin see on, mis pole ohtlik. Peabki olema. Iseäranis arvestades, et need kuuluvad kuulsusrikka ajalooga Kanada 12. soomusrügemendi relvastusse. Selle rügemendi ajalugu ulatub tagasi 1871. aastasse, rügement on võidelnud mõlemas maailmasõjas ja kaasajal Afganistanis ning osalenud paljudel rahuvalvemissioonidel. Kuigi kasutuses on koiotid juba 1996. aastast, ei ole neil tegelikult suuri lahingukogemusi. Esimesena kasutas Kanada neid 1997.–1999. aastail rahvusvahelise missiooni käigus pärast Jugoslaavia kodusõda Bosnia ja Hertsegoviinas, nüüdse nimega Põhja-Makedoonias, ning rahvusvahelistel rahuvalvemissioonidel Kosovos. 2002. aastal saadeti soomukid sõdima ka Afganistani. Peaasjalikult on masinaid aga kasutatud hoopis rahvusvaheliste tippkohtumiste, nagu G8, turvamiseks.

Kokku toodeti koiotte aastail 1996–1999 203 tükki. Kuigi nad on tänaseni teenistuses, hakkas Kanada armee masinaid 2012. aastal maha kandma. Tänaseks on võetud varustusse juba 66 uut LAV-VI tüüpi soomukit.

ALLIKAD:
military-today.com
https://en.wikipedia.org/wiki/Coyote_Reconnaissance_Vehicle
http://www.militarytoday.com/apc/coyote.htm?fbclid=IwAR1eaJeh3JOMu2BeLf0tHDBr2Uc1wg8jznlVEDyXW_U5ed7dJASRJ6PH0Oc
http://www.tanks-encyclopedia.com/modern/Canada/Coyote-ARV.php
https://newsinteractives.cbc.ca/longform/the-death-of-craftsman-kyle-sinclair-1

2002. aastal saadeti soomukid sõdima ka Afganistani. Peaasjalikult on masinaid aga kasutatud hoopis rahvusvaheliste tippkohtumiste, nagu G8, turvamiseks.

ASSO PUIDET

Leidur Kahni nägemus ideaalsest tankist jäigi vaid kritselduseks paberil
ISRAELI RAHVUSARHIIV

RAUDBETOONIST JUUDIMUNA

JA TEISED VEIDRAD KERAD

Sõjategevuses on võidukaks osapooleks see, kes suudab vaenlast üllatada. Kas siis taktikaliselt, strateegiliselt või lihtsalt ulja mõttega, mis paneb vaenlase nõutult kukalt kratsima ja halvab tema tegutsemisvõime.

Tekst: **LENNART MADISSON**, *tsiviilpartisan*

Täna heidame pilgu tanki-laadsetele toodetele, mis on omavahel seotud selliste märksõnadega nagu hiigelratas, kerakuju, ebapraktilisus... ja loodetavasti ka lugeja heatujuline naeratus.

APLAUSI EI KÕLANUD

Kui fašistid kippusid Poolamaal mürglit tegema, haaras juudi päritolu insener L. Kahn (*inseneri täisnime teab vaid Palestiina sõjaministeeriumi asekantsler ja Kaitse Kodu! militaartoimetuse vanemspetsialist*) laualt täissirgeldatud bloknoodi, varnast narmendava kaabu ja läinud ta oligi.

Kahn ei puhanud enne, kui tema kingatallad embasid neitsilikult natsivaba Palestiina Briti mandaatterritooriumi kiviklibu ja tolmuga kaetud pinnast. Turvalises keskkonnas taastus inseneri teotahe hämmastavalt kiiresti.

Kahn teadis hästi, et Hitler, va marutõbine *ben zona*, ei peatu enne, kui terve maailm tema jalge all lömitab. Midagi tuli ette võtta. Aga mida?

Kahn pingutas mõelda. Pingutas veel. Ja veel natuke. Ning ennäe, tasapisi hakkaski tema leiduripea sisse pesa punuma päästev lahendus. Insener naeratas kergelt, haaras põuest pliiatsi ning kukkus ennast ja paberit säästmata innukalt sirgeldama.

16. juunil 1941 sai meistriteos valmis. Tõsi, esialgu vaid paberile visandatuna. Aga algus seegi. Aega viitmata esitles Kahn oma suurt mõtet Palestiinamaa tähtsamatele ministeeriumiametnikele. Oodatud vaimustusepuhangut aga ei järgnenud. Kahn püüdis igati oma pettumust varjata. Tema meelest nägi letile löödud idee välja igati tummine ja asjalik. Milleks küll need asjatud ninakirtsutused? »

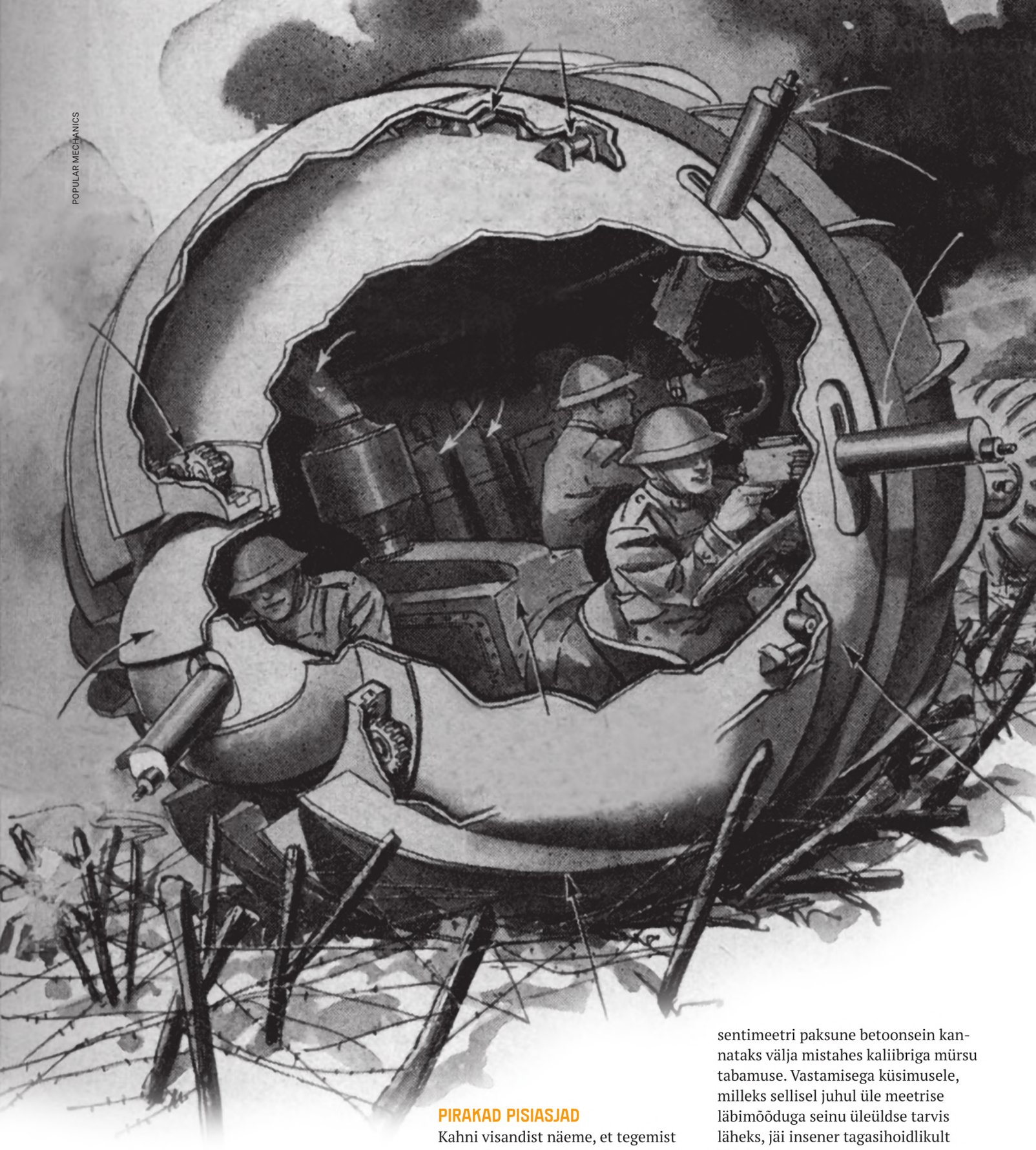

POPULAR MECHANICS

PIRAKAD PISIASJAD

Kahni visandist näeme, et tegemist on juraka raudbetoonist kuuliga, mis pidi täitma nii kaitsekindlustuse kui ka (tõsi, mõningast fantaasiat appi võttes) tanki funktsiooni.

Kunstkivist tanki ehk "liikuva kindluse" läbimõõduks planeeris Kahn 6,1–15,2 meetrit, seinte paksuseks vastavalt 0,5–1,3 meetrit.

Kahn väitis ise, et tema erilise tehnoloogia abil valatud, pelgalt 15 sentimeetri paksune betoonsein kannataks välja mistahes kaliibriga mürsu tabamuse. Vastamisega küsimusele, milleks sellisel juhul üle meetrise läbimõõduga seinu üleüldse tarvis läheks, jäi insener tagasihoidlikult kidakeelseks.

Samuti pole lõpuni arusaadav, kuidas Kahn kavatses seest õõnsa betoonkuuli valmis meisterdada. Ilmselt oleks esmalt valatud kaks poolkera, mis hiljem suurte raudvitstega kokku tõmmatud. Või midagi sellist.

Aga selline igav pisiasi Kahni väga ei morjendanud. Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab. Eks ole?

Samuti pole lõpuni arusaadav, kuidas Kahn kavatses seest õõnsa betoonkuuli valmis meisterdada.

Kõrbepall lahingus, nii nagu seda kujutati ajakirja Popular Mechanics 1936. aasta juulikuu numbris. Tegelikult ei jõundud kõrbepall kunagi lahingusse. Ega ka mitte tootmisse

PISUT TOORES MUNA

Tanki raudbetoonist koorikusse võis siseneda kahe massiivse ukse kaudu, mis paiknesid kera vastaspooltel. Aga kuidas avada ja sulgeda tohutult paksu – kohati kuni 1,3 meetri paksust – betoonist ust?

Jällegi ebaoluline küsimus. Vähemalt Kahni jaoks küll.

Õnneseenele, kes suutnuks massiivse ukse siiski kuidagi lahti kangutada, langenuks au pääseda kera sisemusse. Täpsemalt, teraskoorikusse, mis mahutas relvastuse, laskemoona ja neli meeskonnaliiget. Kaval teljekonstruktsioon tagas meeskonnaruumi horisontaalasendis püsimise ka siis, kui välimine betoonmuna liikus edasi või tagasi. Insener oli selle tehnilise lahenduse üle väga uhke.

Kahjuks ei mõelnud Kahn selle peale, mis juhtunuks siis, kui "liikuvat kindlust" pidanuks liigutama mitte ette või taha, vaid näiteks vasakule või paremale. Sellise manöövri jaoks topeltteljekonstruktsioon puudus. Teisisõnu, kui liikuv kindlus kaldunuks näiteks paremale poole, vajunuks ka kogu tanki sisikond üksteise otsa uperkuuti. Kaos kuubis.

AGA MOOTOR?

Lühidalt öeldes, seda polnudki. Kahni plaani järgi vedas liikuvat kindlust erilise haagisega varustatud raskeveok. Inseneri visioonides võinuks see müstilise rammuga masin vedada korraga ka mitut üksteise külge kinnitatud hiigelmuna. Nagu kivist hiigelrongi.

Siin kiilusid Kahni plaani uurinud ametnike mõtted ja ratsionaalne loogika lõplikult kinni. Kui Kahn ei suutnud ammendavalt selgitada, kuidas vedada üle kipaka silla 15 meetri laiust ja kuni 9000 tonni kaaluvat kivimunarongi, lõid ministeeriumihärrad käega, viskasid Kahni utoopia peast ja läksid allkorruse puhvetisse praemunaga maiustama.

Kahn luristas pettunult ninaga ja läks koju uusi leiduseid välja mõtlema. Näiteks kuidas valmistada paekivist *halal*-liha,

MIS LÄKS VALESTI?

Suuresti kõik. Isegi siis, kui Kahni munade konstruktsioonivigade suhtes mõlemad silmad kõvasti kinni pigistada, oleksid need ikkagi praktikas kasutamiseks liiga suured, kohmakad ja rasked. Arvutame natuke.

Kahni kõige pisema betoontanki diameeter oli 6,1 meetrit. Võttes aluseks etteantud seinapaksuse, milleks on 50 sentimeetrit, saame ainuüksi vajamineva raudbetooni koguseks 50 kuupmeetrit. Mis omakorda tähendab, et ainuüksi kaitsev raudbetoonkoorik kaalunuks 123 tonni.

Aga suurem mürakas, see 15meetrise läbimõõduga hiid? Selle valamiseks oleks kulunud umbes 726 kuupmeetrit betooni ning kera kaalunuks 1800 tonni. Võrdluseks, venelaste tank T-34 kaalus nõks üle 25 tonni, sakslaste keskmise suurusega Panther jämedas laastus 45 tonni.

PATUST SÜNDINUD SÕJATRAKTOR

Kui vaadata sakslaste tanki Treffaswagen, meenutab see vägisi lõiku piiblist. Teate küll – või siis ei tea – seda kohta, kus taevased inglid laskusid Maa peale, et meie naistega maiustada.

Igatahes sündisid selle riivatu, ent inimlikult mõistetava projekti tagajärjel metsikud hiiglased, kes kokkuvõttes kogu maailma tuksi keerasid.

Ükskõik, kas sakslased said inspiratsiooni pühakirjast või oli neil lihtsalt halb päev, aga Esimese maailmasõja perioodil valminud Treffaswagen on üks paras käkk.

Vaata masinat, kust otsast tahad, ikka meenutab see soovimatult eostunud patuvilja, mis sündis ööl, kui Bremeni joobnud talunikud sulgesid mõtlematult heinaküüni vana aiatraktori ja kolmerattalise kurgikäru.

TÕESTI NII KOLE?

Öeldakse, et ilu on vaataja silmades. Aga jah, antud juhul on ikka küll nii kole. Monstrum loobiti kokku kahest pirakast, umbes kolmeneljameetrise diameetriga terasrattast. Rataste vahele mahutati soomustatud kast, mille sabaosas paiknes mootor. Kasti tagumikupoole alla oli sätitud pööratav rull-ratas.

Sõjatraktorisse, vabandust, tanki mahtusid neli sõdurit. Relvastuse osas õnneks häid mõtteid kokku ei hoitud: komplekti kuulus muuhulgas Belgia päritolu 57 mm kahur Nordenfeld või siis kaks Mauseri tankitõrjepüssi.

Kogu kupatus kaalus kokku 18 tonni.

MILLEGA LUGU LÕPPES?

1917. aasta kevadtalvel ehitati küll üks prototüüp, aga katsetusest kaugemale asi ei läinud, sest vahepeal oli Saksa keisririik pähe võtnud mõtte teha üks veidi kobedamat sorti tank. Täpsemalt A7V, mida toodeti tõepoolest ka reaalselt paarkümmend tükki ja mis oli Saksamaa ainus seeriatootmisse jõudnud tank Esimeses maailmasõjas. Aga see on juba teine lugu. »

„KUULTANK"

Kuigi Treffaswagen-koletanki projekt ebaõnnestus täielikult, ei jätnud sakslased jonni.

Samal ajal, kui terve maailm arvas, et ümartankide epohh on selleks korraks kaputt, itsitasid rõõmsameelsed natsid vaikselt oma rakkus pihkudesse ja kolkimine Esseni sõjatehaste salajaste krüptide võlvide all jätkus endiselt raugematu hooga ...

Teise maailmasõja lõpus olid hiinlased hädas pealetükkivate jaapanlastega. Jossif Stalin kui hiinlaste suur sõber ja liitlane saatis ihult kollastele, kuid hingelt punastele vendadele appi võitmatu Punaarmee, et see kihutaks Mandžuuria (piirkond Kirde-Aasias, mis hõlmab Kirde-Hiinat) aladelt välja viimase kui ühe jaapanlasest okupandi. Või kui öelda nii, nagu asi tegelikult oli: Venemaa kuulutas 1945. aasta augustis Jaapanile sõja.

Mandžuurias ringi tuhnides ja jalgu jäävaid jaapanlasi mättasse tagudes leidsid vaprad punakotkad imeliku ümara raudjunni. Esialgu ei osanud venelased leiuga midagi mõistlikku peale hakata. Igaks juhuks haagiti võõrale varale siiski näpud taha ja veeti veider rauakolakas võimsa hurraa saatel kodumaale.

Pärast väikest arupidamist lõhuti sõjasaak vene kombe kohaselt võimalikult väikesteks juppideks. Seejärel huvi salapärase natsikobaka vastu rauges.

Vaata masinat, kust otsast tahad, ikka meenutab see soovimatult eostunud patuvilja, mis sündis ööl, kui Bremeni joobnud talunikud sulgesid mõtlematult heinaküüni vana aiatraktori ja kolmerattalise kurgikäru.

Muide, see müstiline kuultank vedeleb kuni tänase päevani Kubinka tankimuuseumis, mis asub umbes 60 kilomeetrit Moskvast.

MIDA ME KUULTANKIST TEAME?

Tootis selle Kruppi sõjatööstuse kontsern. Metallmuna pole kindlasti disainitud ründerelvaks, sest sellesse mahub üks mees ja soomuse paksuseks on ainult 5 mm. Püssikuuli hoiab selline turvis kinni, aga igasuguse rammusamat sorti mürsu tabamus oleks kahjulik nii tankile kui ka selle sees oleva sõduri tervisele.

Tanki pani liikuma ühesilindriline kahetaktiline mootor, mille abil võis metallkera arendada kiirust kuni 8 km tunnis. Tanki diameeter on kuskil poolteist meetrit. Tõenäoliselt oli sõjamasin varustatud 7,62 mm automaadiga. Aga seda täpselt ei tea.

Põhimõtteliselt võis olla tegu (vaid pelk oletus!) omamoodi sõjavõrriga, millega luuraja hommikusele luureretkele vuristas. Ikkagi ohutum kui lõntsida jalgsi läbi vaenuliku piirkonna.

Stabiilsema sõidumõnu nautimiseks oli suure muna taha ühendatud pisem muna. Vist. Keegi ju täpselt ei tea, millisena venelased kuultanki tegelikult leidsid.

MIKS ON ASI SALAPÄRANE?

Sest mootor on viimase kui jupini lahti lammutatud ja salastatud. Kuultanki metallist proovide võtmine on keelatud.

Arvatakse, et fritsud saatsid munatanki jaapanlastele hea tahte avaldusena, jagamaks nende geniaalseid mõtteid modernse sõjatööstuse valdkonnas. Kas tanki kasutati ka päriselt, näiteks luure- või lahingutegevuses? Tegelikult ei tea keegi mitte midagi. On ainult oletused, hüpoteesid, spekulatsioonid. Põnev, kas pole?

KÕRBEPALL

Tõtt öelda ei olnud *reb* Kahn esimene mõttemeister, kelle mõtteselguse okupeeris kinnisidee kerakujulisest tankist.

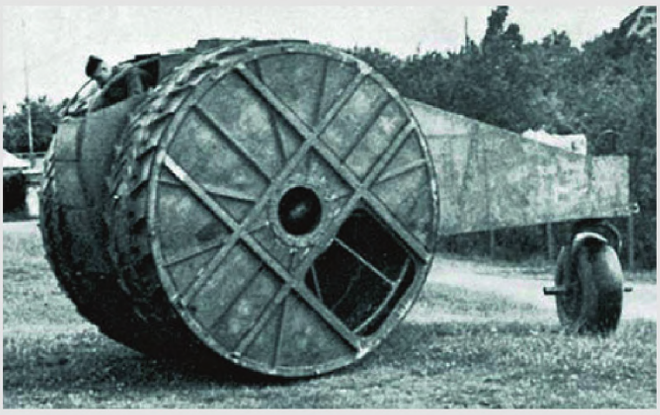

WIKIMEDIA

Treffaswagen – vana aiatraktori ja kolmerattalise kurgikäru patu vili

WIKIPEDIA/ALAN WILSON

Kugelpanzer – salapärane sõjavõrr

Juba 1936. aastal haistis Texase osariigis rasket leiutajaleiba näsiv A. J. Richardson, et Euroopa horisondile tõusvad sõjapilved ei tõota muud kui häda ja viletsust.

Ühel päeval tundis terava taibuga nupumees oma päikesepõimiku all tuttavat võdinat. Ta teadis hästi, et hetk on kätte jõudnud. Hetk, kui ta pidi midagi tegema. Aga mida, *damn it*, mida?

Raskemeelseid sõja- ja muid olulisi muremõtteid jahvatades sammus härra Richardson akna juurde ja piilus kardinate vahelt tänavale.

Kitsas uulits oli tühi, kui mitte arvestada rentslis ukerdavat lombakat kassirajakat ja üksikut taimejäänustest moodustunud kõrbepalli, mida tuul mööda räpasevõitu tänavat tuima järjekindlusega edasi togis. Leiutaja jälgis hajameelsel pilgul palli liikumist. See muudkui veeres ja keerles, pöörles ja hüples …

Ja siis Richardson teadis.

Kümmekond pinti õlut, kolm murdunud pliiatsit ja paarkümmend täiskritseldatud salvrätti hiljem oli nunnu väljanägemisega tank Kõrbepall (Tumbleweed) valmis.

TOPELTMUNATANK

Richardsoni joonisel – sest reaalse prototüübi meisterdamiseni ei jõutudki – näeme motoriseeritud teraspunkrit, mis on mehitatud kolme sõdalasega. Sõdurid istuvad ümara vormiga teraskookonis, mille põranda all tuksub võimas diiselmootor. Tugevast metallist kest kaitseb sõdureid nii kuulide, mürskude kui ka mürgiste sõjagaaside eest. Sisemist terasmulli katab veel üks metallist kattekiht, mis omakorda poolitub kaheks poolkeraks ehk "kooreks". Kumbki koor on ühendatud mootoriga, mis on terve munatanki liikumapanevaks mehhanismiks. Teoorias oli kõik ilus ja uhke. Praktikas kahjuks mitte.

MIKS?

Härra Richardson mõtles paljudele asjadele. Ja hästi mõtles. Välja arvatud nüansile, kuidas stiilses terasmunas võitlevad sõdurid suudaksid ümbritseval sõjatandril silma peal hoida.

Kontrollimatult suvalistes suundades tulistav tank ei meeldi kellelegi. Seega pole imestada, et muidu nii armsa väljanägemisega tank-kõrbepall tootmisse ei jõudnudki.

NAZARBAJEV: MEES NAGU RIIK, RIIK NAGU MEES

29 aastat Kasahstani eesotsas olnud Nursultan Nazarbajevi tagasiastumine presidendi kohalt ja tema järglase otsus nimetada pealinn Astana ümber Nur-Sultaniks tekitas suurt elevust.

Tekst: **TOOMAS ALATALU**, *politoloog*

Muigamist oli selle üle kindlasti kõige rohkem Euroopas ja USA-s, sest teatakse ju Briti satiiriku filmi kasahh Boratist ning alati on hea mõelda, et kusagil on tobedaid rahvaid ja riike. Ent sellisel seisukohal võivad olla ainult asjatundmatud.

Kasahstani mõjukus maailmas kasvab kiirelt. Riik võtab üle lääne tsivilisatsiooni kombeid, ehkki mõistagi omamoodi. Nazarbajevi tagasiastumise juures on peamine, et see sündis Kesk-Aasia riikide ajaloos esimest korda – siiani on võimurid lahkunud kas jalad ees või kukutatuina.

Mis puutub tiitlitesse ja nimedesse, siis see on piirkonna tava ja asju vähegi objektiivselt võttes tuleb öelda – tänasel Kasahstanil poleks maailmas praegust autoriteeti, kui tema arengut poleks juhtinud Nazarbajev, kes lihtsalt oskas keset Euraasiat üles ehitada mitmeusulise ja -rahvuselise riigi ning tagada tema poliitikale autoriteedi, kodus rahu säilitades ja mujal edukalt teiste riikide konflikte lahendades.

ERILINE ANNE

Oma riigi loomine algas uue pealinna rajamisest ja seda erinevalt Brasiilia pealinnast nii, et kõik suurriigid ja moslemiriigid sellesse panustasid, rajades konkreetseid hooneid ja kvartaleid. Mööngem – säärast kaasalöömist pole tänases maailmas suutnud mitte keegi teine.

Ega sedagi, et kõigest 20 aastat hiljem toimus seal eri-EXPO 2017 „Tuleviku energia“, mida (ja kogu Kasahstani) tuli kaema 4 miljonit külastajat. Võimas saavutus kunagiselt vähetuntud liiduvabariigilt ja sellest seltskonnast esimesena! Kasahstanil on kohe eriline anne teha kõike, mis arendab ja äratab tähelepanu. Maailmas pole populaarset spordiala, milles Kasahstan kaasa ei lööks, ega suurüritust, mida sealgi ei korraldataks.

Aga tehakse ka seda, mida Davosis või Genfis, Viinis ja New Yorgis ei toimu – näiteks peeti Nur-Sultanis 2006. aastal maailma religioonide esindajate esimene tippkohtumine.

VÄGEV LÄBIRÄÄKIJA

Kui nüüd pajatada Kasahstani tegudest maailmas ja alustada viimastest sündmustest, siis alates oktoobrist 2018 on 120 Kasahstani rahuvalvajat platsis UNIFIL-i koosseisus Liibanonis. Kasahstan on esimene Kesk-Aasia riik, kes osaleb ÜRO relvajõududes. Kuna Astana (Nur-Sultan) oli kohaks, kus Venemaa, Türgi ja Iraan leppisid kokku koostööks Süürias, siis arvestatakse seal täna ka kasahhide võimali-

Papa Nursultan Nazarbajevil oli ja on kombeks mööda tehaseid ja ehitisi konnata ja asjadel silma peal hoida

K. ASIBEKOV/ KAZAKHASTANI VABARIIGI ESIMESE PRESIDENDI MUUSEUM

ku kaasalöömisega kodusõjajärgsetes toimetamistes.

Enne seda oli Nazarbajev jõudnud 2013. aastal ummikust päästa kuue suurriigi 8 aastat kestnud kõnelused Iraani tuumaprogrammi üle – need said uue jätku Kasahstani eelmises pealinnas Almatõs ja lõppesid 2015. aastal võidukalt Viinis.

Siinkohal on paslik täpsustada, et kasahhid on sunniidid, iraanlased šiiad ja ülejäänud leppeosalised kristlased.

Almatõ protsessi eellugu oli samuti nutikas, sest Nõukogude Liidu laialiminekul sai ka Kasahstanist tuumariik. Sealsel Semipalatinski (praegu Semej) polügoonil oli aastail 1949–1989 korraldatud 456 tuumarelva katsetust, k.a vesinikupommi lõhkamine. Nende katsetuste tõttu kannatanute arvu hinnatakse pooleteisele miljonile inimesele (praegu on riigis elanikke üle 18 miljoni). Veel enne iseseisvuse väljakuulutamist teatas Nazarbajev, et Kasahstan loobub tuumarelvast ning USA ja Venemaa osalusel viidi see riigist minema märtsiks 1995.

USA MENTOR

Kasahstani välispoliitika suuraastaks sai 2010, kui Nazarbajevil õnnestus korraldada Astanas OSCE tippkohtumine, mis oli esimene pärast 1999. aastal toimunud Istanbuli kohtumist (kus Venemaa president Jeltsin lubas ära tuua väed Gruusiast ja Moldovast) ja järgmist polegi kokku saadud!

Nazarbajevi tagasiastumise juures on peamine, et see sündis Kesk-Aasia riikide ajaloos esimest korda – siiani on võimurid lahkunud kas jalad ees või kukutatuina.

Muide, pärast seda tippkohtumist sai Kasõm-Žomart Tokajevist, kes oli toona Kasahstani senati esimees ja on praegu Nazarbajevi järglane presidendi kohal, kaheks aastaks ÜRO Genfis asuva peakorteri peadirektor – kõrgeim amet maailmas, kuhu kasahh on jõudnud.

Lisagem, et kui Kasahstani parlamendi ülemkojal on euroopalik nimi – senat, siis alamkoda on Mazhilis. Ehk nagu kõiges muuski: korraga nagu mujal ja nagu harjutud kodus!

Tasub teada sedagi, et Kasahstanis – nagu teisteski Kesk-Aasia riikides, kus samuti juurutatud läänelik valitud organite süsteem – võetakse, kui olukord seda nõuab, otsuse tegemiseks aeg-ajalt kokku aksakallid. Viimased on teadupärast perekondade kõige auväärsemad liikmed, kelle otsused või arvamused tulenevad elukogemusest ja -tarkusest. »

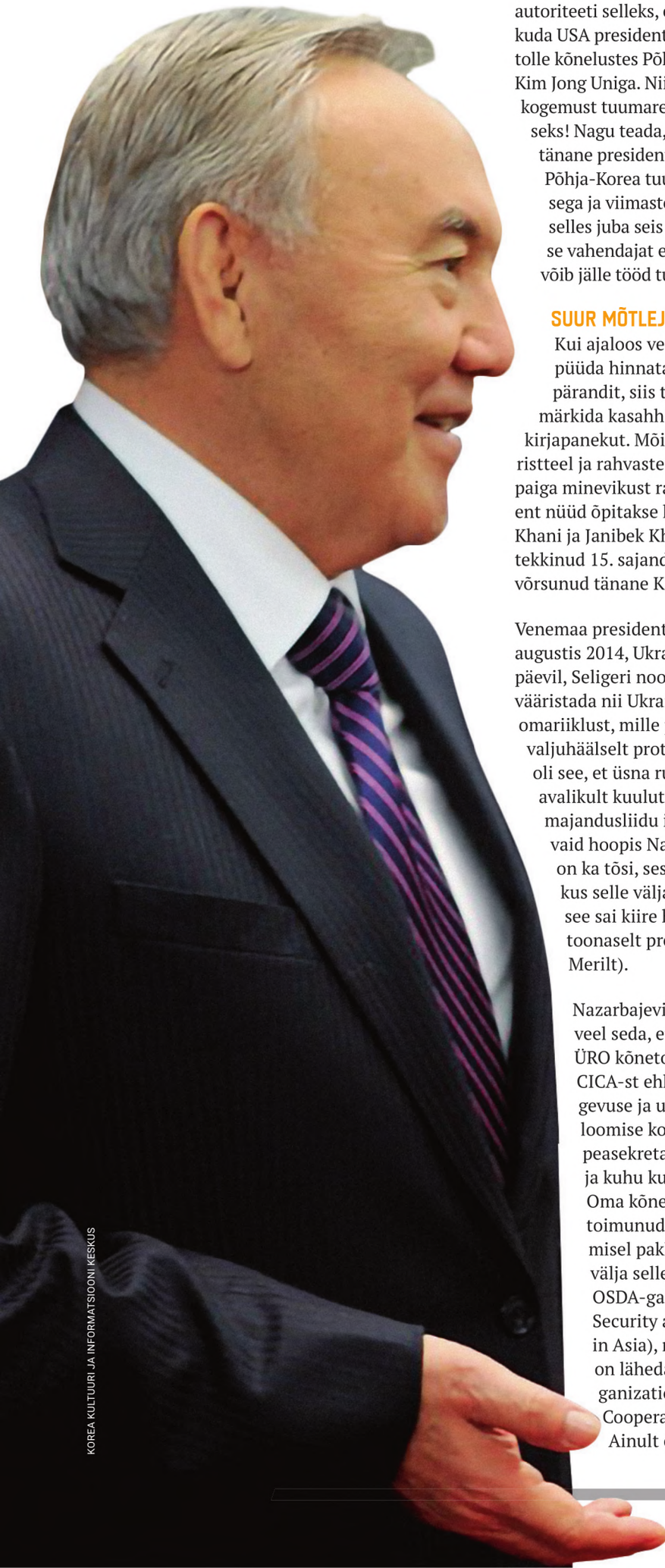

KOREA KULTUURI JA INFORMATSIOONI KESKUS

Nazarbajev ise kasutas oma teenitud autoriteeti selleks, et 2012. aastal pakkuda USA president Obamale teeneid tolle kõnelustes Põhja-Korea uue liidri Kim Jong Uniga. Nii et – kasutage meie kogemust tuumarelvast vabanemiseks! Nagu teada, hakkas ka USA tänane president Trump tegelema Põhja-Korea tuumadesarmeerimisega ja viimastel andmetel on ka selles juba seis säärane, et otsitakse vahendajat elik Nazarbajevile võib jälle tööd tulla.

SUUR MÕTLEJA

Kui ajaloos veel tagasi minna ja püüda hinnata Nazarbajevi kogu pärandit, siis tuleb esmajoones märkida kasahhide oma ajaloo kirjapanekut. Mõistagi on ajaloo ristteel ja rahvaste rändeteel asunud paiga minevikust raske üldistusi teha, ent nüüd õpitakse koolides Kerei Khani ja Janibek Khani juhtimisel tekkinud 15. sajandi riiki, millest on võrsunud tänane Kasahstan.

Venemaa president Putin püüdis augustis 2014, Ukraina konflikti päevil, Seligeri noortelaagris naeruvääristada nii Ukraina kui Kasahstani omariiklust, mille peale kumbki riik valjuhäälselt protestis. Tagajärjeks oli see, et üsna ruttu hakkas Putin avalikult kuulutama, et Euraasia majandusliidu idee polegi tema, vaid hoopis Nazarbajevi oma. Mis on ka tõsi, sest Nazarbajev pakkus selle välja märtsis 1994 (ja see sai kiire heakskiidu ka Eesti toonaselt presidendilt Lennart Meritilt).

Nazarbajevi suurtest ideedest veel seda, et 1992 pakkus ta ÜRO kõnetoolist välja idee CICA-st ehk Aasias ühistegevuse ja usaldusmeetmete loomise konverentsist, mille peasekretariaat asub Almatõs ja kuhu kuulub 47 Aasia riiki. Oma kõnes mullu Shanghais toimunud CICA tippkohtumisel pakkus Nazarbajev välja selle asendamist OSDA-ga (Organization for Security and Development in Asia), mis arusaadavalt on lähedane OSCE-ga (Organization for Security and Cooperation in Europe). Ainult et esimene paneb rõhu riikide arengule ja teine koostööle.

Nazarbajevi rahvus- ja usupoliitika on ühtaegu rabav ja loogiline. Kui tõmmata paralleele, siis Eestil oli mureks kohene pääsemine ÜRO-sse ja see sai teoks septembris 1991. Teist tsivilisatsiooni ja teist mõttelaadi esindav Nazarbajev tõi oma riigi sinna alles märtsis 1992, küll aga jõudis Kasahstan veel 1991. aastal võtta Iraani delegatsiooni koosseisus osas Islami Konverentsi organisatsiooni (moslemite peaorganisatsioon) tippkohtumisest, Nazarbajev ise aga käis (lisaks Moskvale) Türgis, Hiinas ja oli türgikeelsete riikide ühenduse kaasrajajaks.

Elik – esmalt taasliitumine omadega, siis muu maailmaga. 1993. aastal käis ta esimest korda Iisraelis, mis on seda põnevam, et Mekasse tegi moslem Nazarbajev oma esimese reisi alles 1994 ja pöördus sealt koju tagasi pärast peatust Vatikanis, kus ta sai kokku paavst Johannes Paulus II-ga!

SIHT SILME EES

Tänases Nur-Sultanis on moslemite pühakodasid piisavalt. Samas oluline teada, et OSCE tippkohtumisele eelnenud aastatel avati Kasahstanis ka sünagoog ja ehitati uus Vene õigeusu kirik. Nazarbajev ise propageerib kolme keele – kasahhi, vene ja inglise – oskust. Kümme aastat tagasi seati eesmärgiks kirillitsal baseeruva kasahhi keele tagasiminek ladina kirjapildile (nagu see oli 1927–1940) aastaks 2025. Nii et see teostub üsna varsti. Põhjendus on lihtne, tehnoloogia areneb ladina tähestiku baasil ehk siis – mõtleme suurelt.

Detsembris 2012 kuulutas Nazarbajev välja „Strateegia 2050“, mis näeb ette Kasahstani tõusmist selleks aastaks 30 edukaima majandusriigi hulka.

Mendelejevi tabelit maapõues omaval ja maailmas suuruselt 9. territooriumi valdaval riigil on seega olemas selge ja detailne tegevuskava lähemateks kümnenditeks.

Küsimusele, kas see ka ellu viiakse, on lihtne esitada vastuküsimus: kui palju oli 1994. aastal neid, kes uskusid, et Kasahstani uus algus tuleb Astanast, mis tänaseks on saanud oma ülesehitaja nime?

AASTATELLIMUS

ALLA KOLME EURO!

KAITSE KODU!

KAITSELIIDU AJAKIRI

VAATA LISAINFOT: WWW.FACEBOOK.COM/KAITSEKODU

EESTI SÕJAMUUSEUMI ARHIIV

Hengo Tulnola 6. jalaväerügemendi ohvitserina 1922. aastal

HENGO TULNOLA – SÕJAAJALUKKU KIRJUTATUD MEES

Vabadussõja lahingute tähistamise haripunktis on paslik meenutada ka neid isikuid, kes on jätnud oma kustumatu jälje Eesti sõjaajalukku pigem sõna ja sulega kui tule ja mõõgaga. Üks selline mees oli Hengo Tulnola – Eesti patrioot, keda võiks pidada üheks tähelepanuväärsemaks sõjaajaloo talletajaks ning riigikaitselise mälumaastiku viimistlejaks Eesti lähiajaloos.

Tekst: **MEHIS BORN**, *Pärnumaa maleva vabatahtlik ajaloopealik*

Hengo (algselt Hugo) Tulnola (1922. aastani Tsuhna) sündis 16. oktoobril 1897 Võrumaal Navi külas talurentniku peres. Oma kooliteed alustas ta Väimela Rammuli algkoolis ja jõudis õpingutega Võrru evakueeritud Riia Aleksandri gümnaasiumisse, mis aga jäi alanud esimese ilmasõja tõttu lõpetamata. 1916. aasta suvel mobiliseeriti Tulnola Vene keisririigi sõjaväkke. Sellele järgnes teenistus sõdurina 179. jalaväe tagavarapolgus Novgorodi kubermangus, õppimine Oranienbaumi lipnikekoolis ning teenistus nooremohvitseri ja rooduülemana 137. jalaväe tagavarapolgus Pensas. (Lumi, 2005: 30–80)

Kui 1917. aasta sügisel haarasid Venemaal võimu enamlikud revolutsionäärid, naasis Tulnola Eestisse ja teenis kuni Saksa okupatsiooni alguseni rühmaülemana peaasjalikult Võrus dislotseerunud Eesti pataljonis. Sõjaväeteenistuse lõppedes siirdus ta tagasi isatallu. Laialdaste vaimsete huvidega ning ettevõtliku mehena osales ta 1918. aasta suvel juba Väimela mängu- ja lauluseltsi Kungla asutamises ning leidis seal rakendust nii laulja ja näitlejana kui ka kirjatoimetaja ning ürituste korraldajana. (Deemant, 2002: 112; Lumi, 2005: 90-102)

1918. aasta sügisel liitus Tulnola Kaitseliiduga ja peatselt alanud Vabadussõjas võitles Tulnola Lõunarindel 3. jalaväepolgu koosseisus 6. roodu noorem- ja vanemohvitserina ning rooduülema kohusetäitjana. 1919. aasta 17. veebruaril sai Tulnola Stakelni lahingus granaadiplahvatusest põrutada ja Vabadussõja viimases faasis astus ta üles lahingutes *Landeswehr*'i vastu. Teenete eest Vabadussõja lahingutandritel vääristas Eesti riik Hengo Tulnolat Vabadusristi I liigi 3. järguga ja mõõtis talle autasuks välja normaaltalu maad Võrumaal Põlgaste vallas. (Deemant, 2002: 112; Lumi, 2005: 103-117)

Pärast Vabadussõda jätkas Tulnola teenistust Eesti kaitseväes ja 1920. aastal paiknes koos oma polguga ümber Pärnusse. 3. jalaväepolk reorganiseeriti 1920. aastal üksikjalaväepataljoniks ja viidi üle Valka. Pärnusse toodi aga 6. jalaväepolk (1922. aastast rügement) ja sinna leiti uus teenistuskoht ka Tulnolale. Väeosa paiknes paljudele tuttavates Krasnojarski/Lembitu kasarmutes Tammsaare puiesteel ja sellest sai tema koduüksus kuni 1928. aastani. (Lumi, 2005: 121)

Üheks oluliseks pöördepunktiks oli Hengo Tulnola elus 1922. aasta. Nimelt muutis toona kogu Tulnolate pere- »

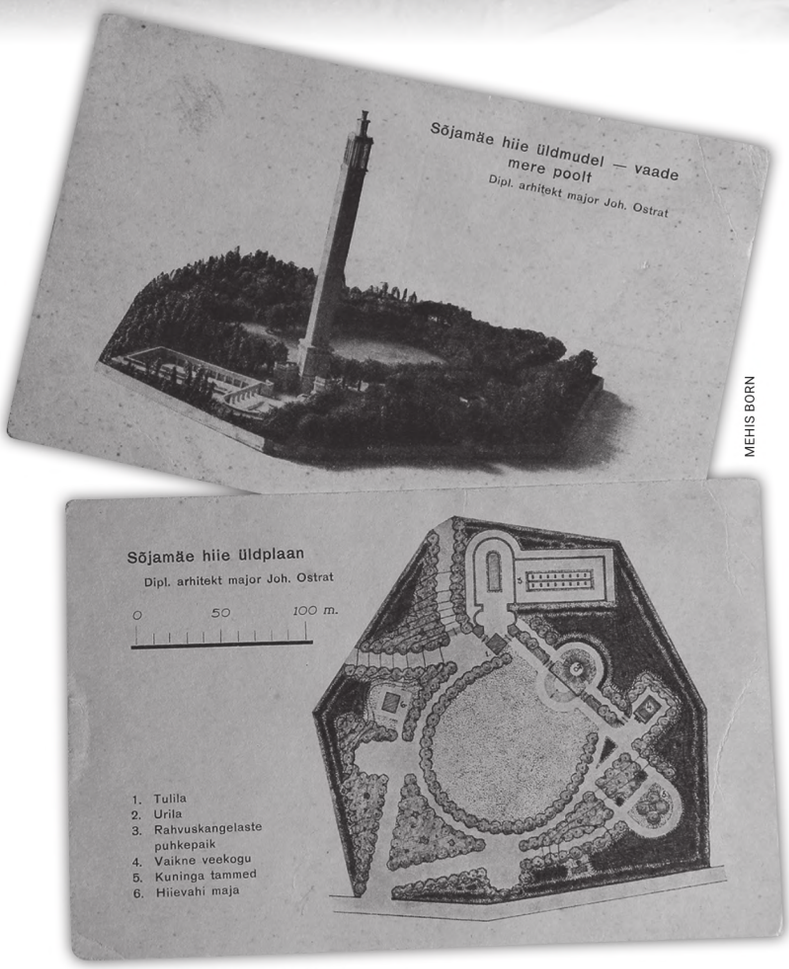

MEHIS BORN

Postkaardid Sõjamäe hiie üldvaadetega

kond oma senise perekonnanime (Tsuhna) Tulnolaks (uus nimi tuletati tema isatalu nimest Tulno) ja sama aasta 24. septembril sõlmiti abielu Hengo ja Mary (hiljem Marju) Saare vahel. Noorpaar asus elama Pärnus Laatsareti tänavale soetatud majja. Hengo värske abikaasa oli pärit jõukast perekonnast ja kaasavarasse kuulus kõige muu hulgas ka moodsa sisustusega kullasepatöökoda. Hengo Tulnola silmis ei olnud sõjaväeteenistus just unistuste tipp, nii otsis ta soodsat võimalust armeest lahkumiseks ja otsustas proovida kätt kullasepana. Paraku andsid endast märku nõrgad kopsud (kullaseppade toonased töötingimused tervislikkusega just ei hiilanud) ja käsitöölise karjäär jäi Tulnolal siiski soiku. Võime aga olla üsna kindlad, et suureks rõõmusündmuseks kujunes poeg Valduri sünd 1923. aasta. (Lumi, 2005: 122-125)

6. jalaväerügemendis teenides leidis Hengo Tulnola põhitöö kõrvalt aega tegelda ka rohkete hobidega, mille seas erilist esiletoomist väärivad Vabadussõja ajaloo uurimine ja jäädvustamine ning sügav huvi muinasaja ja eestlaste muistse usundi vastu.

Tema Vabadussõja teemadel kirjutatud artiklid pälvisid peagi pealinnas asunud Vabadussõja Ajaloo Komitee tähelepanu ja Tulnola kutsuti 1928. aastal jätkama oma sõjaväeteenistust mainitud komitee koosseisus. Lisaks sellele, et ta oli lõpetanud 1927. aastal Tallinnas alalisväe ohvitseride täienduskursused (kursusega kaasnes lõplik gümnaasiumiharidus), omandas ta 1930. aastal ka arhivaari kutse. Suure pühendumuse ja kohusetundega

LEO TAMMIKSAARE ERAKOGU

Hengo Tulnola (vasakult kolmas) 1928. aastal koos Eesti, Läti ja Poola sõjaväelastega Pärnus Riia maanteel asuva hoone ees

HENGO TULNOLA MÄLESTUSTAHVEL

16. oktoobril 2017. aastal avati Pärnus Laatsareti tn 4, Hengo Tulnola endise kodumaja seinal teda meenutav mälestustahvel. Mälestustahvli valmistas skulptor Ülo Kirt ning see paigaldati Pärnumaa Muinsuskaitse Seltsi korraldamisel ja Eesti Sõjamuuseumi rahalisel toel.

tehtud töö Eesti sõjaajaloo talletamisel tipnes Hengo Tulnolale 1936. aastal annetatud IV klassi Kotkaristiga, mille esildises on tema teeneks nimetatud „Vabadussõja arhiivi asjatundliku süsteemi loomist“. (Lumi, 2005: 132–139)

Tallinna aastatel tekkisid tal soojad ja sisukad kontaktid taarausulistega ning Tulnolast sai usuühingu Hiis liige ja üks taaralaste juhtorgani, Tarkade Koja üheksast liikmest ehk askost. Taaralaste suurejooneliseks eesmärgiks oli eestlaste rahvuskeskse omausu ja sellega kaasneva kombestiku loomine ning pikemas perspektiivis kristliku käsitluse asendamine sellega. Ideede elluviimisega nähti palju vaeva ja võib tõdeda, et mingis osas saavutati suisa edu.

Üheks taaralaste kõnekamaks ettevõtmiseks võib pidada Tallinna Sõjamäe kõrgendikule Sõjamäe hiie (pargi- ja mälestusehitiste kompleksi) rajamise algatamist. Teadaolevalt lugesid taaralased üheks olulisemaks sündmuseks Jüriöö ülestõusu tähistamist ja nende hinnangul võis just Jüriöö pühitsemine tõsta eestlaste rahvuslikku eneseteadvust ja -usaldust. 19. juunil 1927. aastal asetatigi Sõjamäele esimene kivi, mälestamaks 1343. aasta vabadusvõitluses langenud kangelasi, ning istutati seitse tamme Paides rahuläbirääkimistel reeturlikult surmatud nelja eesti kuninga ja kolme sulase auks. (Vakker, 2012: 190) Kuigi plaanid olid uhked ja projektil suisa riikliku tasandi toetus, jäid tööd seoses II maailmasõja algusega lõpetamata ning sõjamöllus hävis ka suurem osa tehtust (praegu asub samas paigas pärast taasiseseisvumist rajatud Jüriöö park). »

Hengo Tulnolale kuulunud karp

MEHIS BORN

Teise põneva teemana väärib äramärkimist taaralaste omanäoline ajaarvamine. Nimelt pidasid taaralased Eesti Vabariigi loomist sedavõrd oluliseks, et võtsid 1930. aastate esimesel poolel oma kogukonna sisemisel asjaajamisel kasutusele ajaarvamissüsteemi, kus aasta algas 24. veebruaril ehk Eesti Vabariigi aastapäeval ning aega hakati arvestama vabariigi loomisest ehk 1918. aastast (Vakker, 2012: 187). Lihtne rehkendus näitab, et sellise lähenemisega peaksime me täna märkima daatumitesse hoopis aastanumbri 101.

Viljaka ja sõnaosava kirjamehena suutis Hengo Tulnola jätta endast maha märkimisväärse vaimuvara pärandi. II maailmasõja eelsel ajal ilmus tema sulest sadakond sõjaajaloolist, usundilist ja kultuuriloolist artiklit. Tähtteosena ilmus 1926. aastal raamat „3. jalaväe rügemendiga Vabadussõjas 1918–1920“. (Deemant, 2002: 113)

Hengo Tulnola 1983. aastal Kanaveres Jüriöö monumendi avamisel

EESTI SÕJAHAUDADE HOOLDE LIIDU ARHIIV

Murranguline 1940. aasta tõmbas kriipsu peale kõigele senisele ja major Tulnola paigutati sama aasta sügisel ümber Punaarmee 22. territoriaallaskurkorpuse 232. laskurpolku Elvas. 1941. aasta sõjasuvel viidi nende üksus Venemaale, kus ta ennast 11. juulil Nestrino mõisa juures sakslastele vangi andis. (Lumi, 2005: 171-206)

Kui Hengo Tulnola 1942. aasta veebruaris sõjavangist vabanes, leidis ta hinnatud eksperdina kiiresti tööd Politsei ja Omakaitse Valitsuse arhiivi juhatajana, kus sai taas keskenduda ühele oma meelistegevustest – sõjaajaloo talletamisele. Kuid sedapuhku jäi tööaeg väga lühikeseks ja uue ringiga Eestisse saabunud punavõim arreteeris Tulnola pikemalt mõtlemata 10. oktoobril 1944. aastal. Kombekohaselt mõisteti talle 10 aastat vangilaagrit koos 5 aasta asumisega. Pärast õõvastavaid vintsutusi sunnitöölaagreis ja sundasumist jõudis Hengo Tulnola armastatud isamaale tagasi alles 1956. aastal. Kodumaal asus Tulnola elama Harjumaale Kose-Uuemõisa, teenides oma igapäevast leiba raamatupidajana. Aastate jooksul sai temast innukas koduloolane. (Deemant, 2002: 113)

Kuigi Hengo Tulnola oli määratud alatiseks Nõukogude julgeolekuorganite ja miilitsa valvsa kontrolli alla, jäi ta lõpuni endaks. Et mitte miski ei suutnud murda tema vaimu ja painutada sirget selga, näitavad ilmekalt tema kesk sügavat punaokupatsiooni kirja pandud sõnad: „Eesti rahva hävitamise sihil purustasid venelased oma leninlikus usuhullustuses kõigi eestlaste ühise kodu, Eesti Vabariigi, riisusid ära eesti rahvalt maa koos maapõue- ja loodusvaradega ... panid keelu alla vaimsed väärtused ja omakultuuri ... samastasid eesti rahva enesemääramise kuriteoga ...“ (Lumi, 2005: 313).

Major Hengo Tulnola suri 17. jaanuaril 1986. aastal ja tema Rahumäel asuval kalmul on ka täna graniiti raiutuna loetavad Carl Robert Jakobsoni luuleread: „Veel Taara tammikutest on kuulda kanget häält, kõik ennemuistsed tuuled ei ole kadunud säält“.

Hengo Tulnola oli inimene, kelle vaimne korrastatus ja lihvitud rahvusaade saavutas elusügiseks taseme, kuhu argine tölplus ning arulagedus enam kriipima ei ulatunud. Olulisema osa oma sõjaväelase tööst tegi ta sulega ning ka ilma õlakuteta Eesti ees seistes jäi tema põhirelvaks teritatud kirjasõna. Tema eeskujulik ja hindamatu panus meie sõjaajaloo salvestamisel ning kindlameelselt elatud elu väärib üksnes sügavat austust ja siirast imetlust. Ta oli Ohvitser, kes seadis rahvuslikud huvid alati kõigest kõrgemale ning keda hilisem Nõukogude okupatsioon ei suutnud koolutada mitte mingilgi moel.

ALLIKAD:

Deemant, K. (2002). Major Hengo Tulnola (varem Hugo Tsuhna). M. Õun (Toim), Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased II (lk 112-113). Tallinn: Sentinel.

Lumi, H. (2005). Tee ellujäämisele. Taaralase Hengo Tulnola elu ja võitlus. Võru: AS Võru Täht.

Vakker, T. (2012). Rahvusliku religiooni konstrueerimise katsed 1920.–1930. aastate Eestis – taara usk. Mäetagused, 50, 175-198. doi:10.7592/MT2012.50.vakker

BESTI RAHVA MUUSEUM

KAITSELIIT SIIS JA PRAEGU

Nõval 9. septembril 1928 avatud, hiljem punavägede poolt hävitatud ning 1989. aastal taastatud Vabadussõja mälestussammas sai vabariigi aastapäeval tagasi oma ajaloolised metallpärjad.

Pärjad leiti Nõva kiriku kabeli pööningult. Ühel taasleitud pärjal on osaliselt säilinud lint kirjaga „ … langenud sõduritele, mälestavad Nõva usklikud“. Ilmselt on tegemist Nõva koguduse toodud pärjaga samba avamisel 9. septembril 1928. Kuigi teise pärja lindid pole säilinud, võib oletada, et tegemist on Kaitseliidu pärjaga.

Pärjad taastati vabatahtlike annetuste toel, õnnistati uuesti sisse ning asetati tagasi kohta, kuhu need kuuluvad. Kandmaks mälestust neist, kes langesid meie vabaduse eest.

MADIS MINTEL

DANEL RINALDO

PILDID PURKI EHK VEEALUNE MOBIILI-FOTOGRAAFIA

DANEL RINALDO

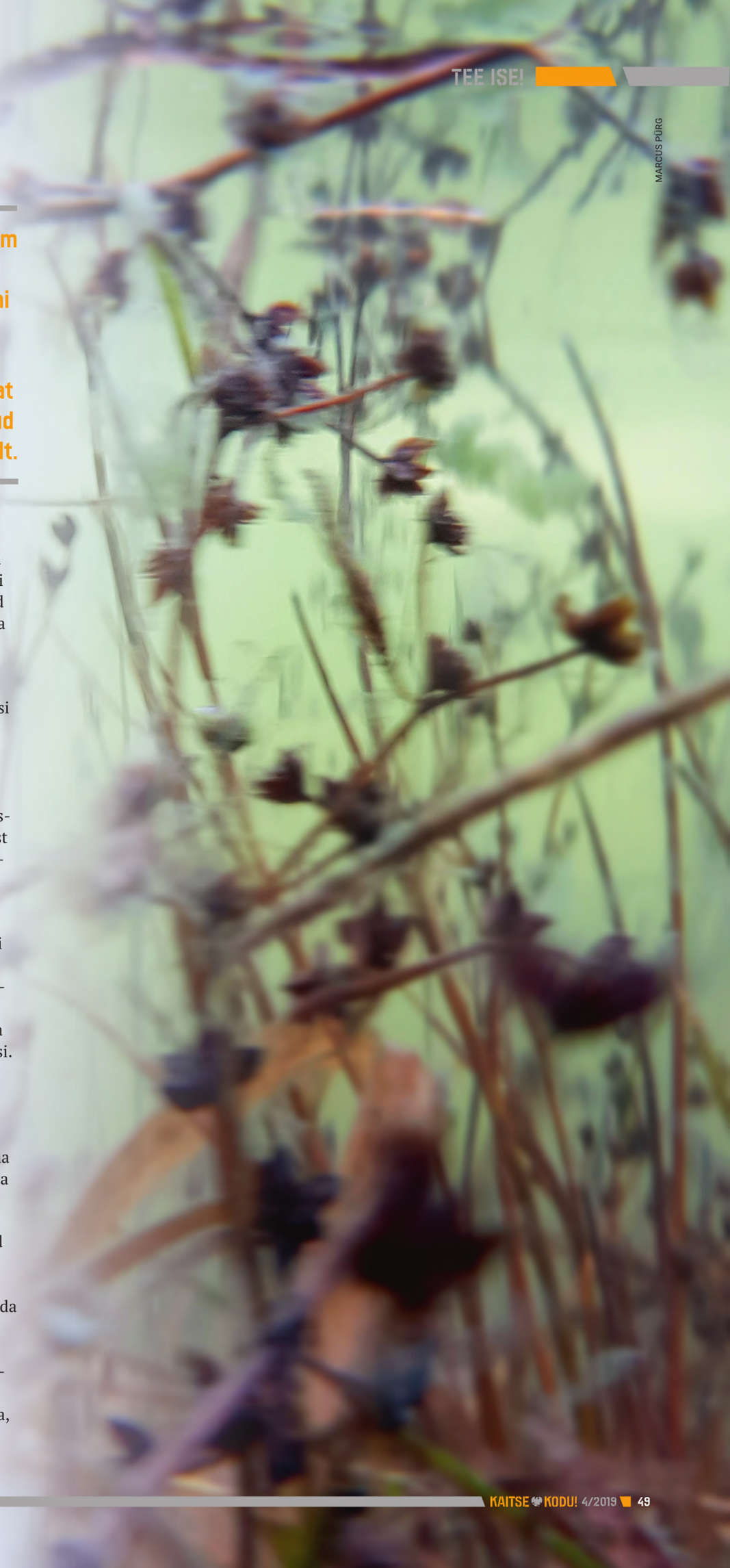

MARCUS PÜRG

Kuidas kevadine veealune maailm vett pelgava mobiiltelefoniga pildile püüda? Veekindla telefoni või spetsiaalse korpuse puudumisel on siiski võimalik sensorile talletada seda põnevat keskkonda, mida oleme harjunud nägema sootuks teise rakursi alt.

Tekst: **DANEL RINALDO**, *fotokunstnik*

Enne vee alla saatmist tuleb telefon asetada millegi veekindla sisse. Nii lihtne see ongi. Koos Sauga Avatud Noortekeskuse fotoringi õpilastega viisime katsetuse läbi nii sangaga veekannu kui ka laia suuga vaasiga.

Sangaga kann püsib hästi käes ja pisem käsi mahub kannu ka koos telefoniga. Vaasiga vee all pildistades tuleb vaasiservast tugevasti kinni hoida ja teise käega leida üles telefoni päästik. Kui su telefon võimaldab pildistamist kõrvaklapi juhtme helitugevusnupuga, siis tasub ka seda proovida. Purgist pildistades on nii kadreerimine kui fookustamine üldiselt keerulisevõitu, kuid mitte ilmvõimatu.

Kumerapõhjalisest anumast pildistades sai täheldatud moonutusi kaadri ühes servas, kui kumerus oli pildistamise hetkel kaamerasilmaga kohakuti. Samuti on tarvis telefoni hoida või teipida vastu klaasi, et saada kätte kvaliteetsem pilt ja vältida peegeldusi.

Kui hoolid kuivadest sokkidest, siis pista jalga kummisaapad. Jälgi, et vesi ei tuleks üle kummiku sääre, kuid peamiselt tuleb ikkagi veenduda, et vesi ei hakkaks voolama üle anuma serva, millesse oled pannud oma telefoni.

Riskantsematest moodustest, mis meil jäid katsetamata, väärivad mainimist läbipaistvad taassuletavad kilekotid, millesse telefon pista, ja toidukile, mida saab mässida tihedalt ümber telefoni. Viimast moodust kasutades tuleb välja lõigata kaamerasilm, et kile pilti ei hägustaks. Kilekoti või toidukilega mässates tasub aga enne telefoniga katsetamist pabersalvrätiga järele proovida, ega niiskus või vesi kusagilt siiski sisse ei pääse.

ANDRUS LEHTMETS

KAITSE KODU! LUGEJAD SAAVAD AJAKIRJA VAHENDUSEL LÄBIDA ESMAABIKURSUSE DIGIÕPPE. KURSUSE LÄBINU VÄÄRTUSTAB ESMAABI ANDMISE OSKUST, TEAB OHUTUSREEGLEID ESMAABI ANDMISEL NING OSKAB ANDA ELUPÄÄSTVAT JA JÄTKUVAT ESMAABI ERINEVATE HAIGUSSEISUNDITE, TRAUMADE JA MUUDE KAHJUSTUSTE KORRAL.

SAMM-SAMMULT ELUPÄÄSTJAKS: HINGAMISTEEDE AVAMINE

Õnnetustes, kus ohver on kaotanud teadvuse, võib elupäästjal tekkida vajadus avada kannatanu hingamisteed. Põhjuseks on see, et teadvuse kadudes kaob kannatanul ka lihastoonus ja tema keel vajub neelu peale, sulgedes hingamisteed. Mida ette võtta?

Tekst: **KERSTI PODMOŠENSKI**, *vabatahtlik esmaabiinstruktor*

Hingamisteede avamiseks saad, sõltuvalt kannatanu seisundist ja tema liigutamise võimalusest, kasutada kahte lihtsamat meetodit.

Vii kannatanu pea kuklasse ja samal ajal tõsta tema alalõuga. Seda varianti kasuta alati, kui kahtlustad, et kannatanu ei hinga normaalselt. Normaalseks (piisavaks) hingamiseks ei saa lugeda üksikuid, ebaregulaarseid hingetõmbeid või korisevat, lõrisevat ja norskamisele sarnanevat hingamist. Selliste ilmingute puhul saad kannatanu hingamisteed kiiresti avada, kui:

- pöörad kannatanu selili;
- painutad tema pea kuklasse: asetad oma käe kannatanu otsmikule ja teise käega tõstad kannatanu alalõuga üles, hoidudes vajutamast kaela pehmetele osadele.

»

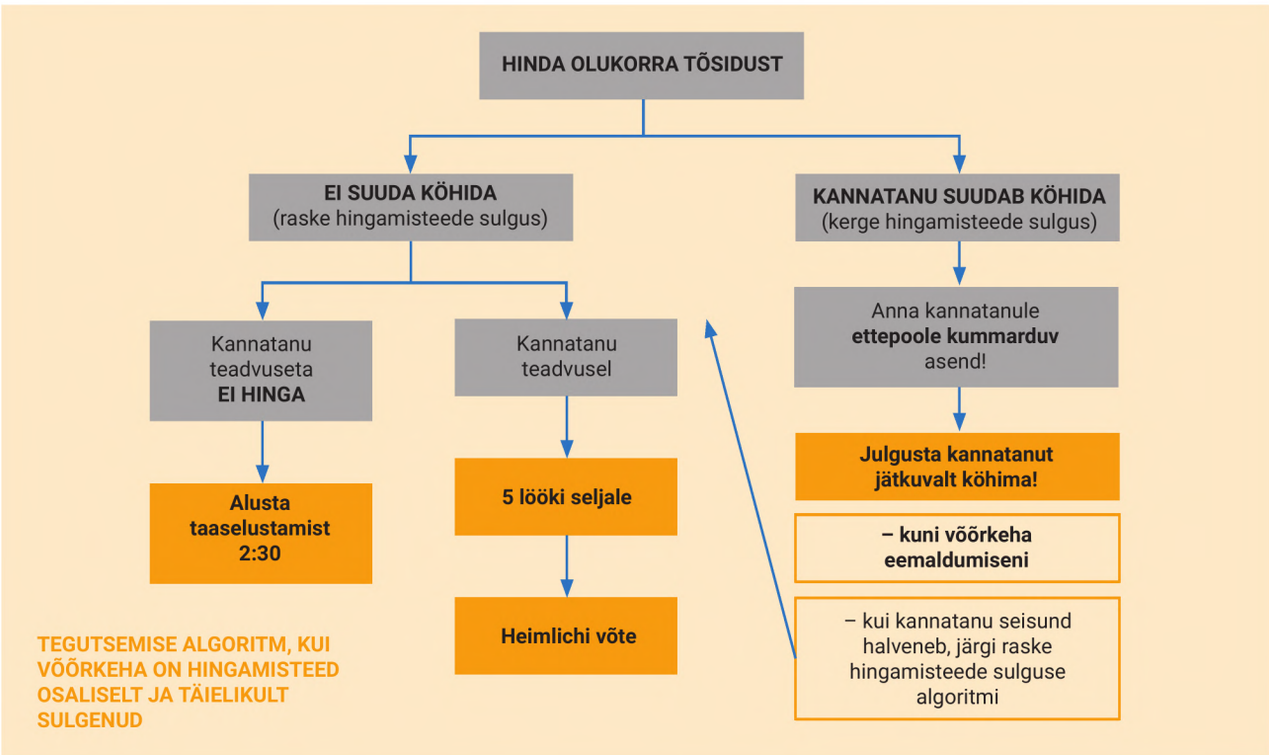

TEGUTSEMISE ALGORITM, KUI VÕÕRKEHA ON HINGAMISTEED OSALISELT JA TÄIELIKULT SULGENUD

Hingamisteede täieliku või osalise sulgumise võib lisaks teadvusekaotusele põhjustada ka võõrkeha, näiteks toidu, sattumine hingamisteedesse.

Sea kannatanu stabiilsesse küliliasendisse. Külili keeramise meetodeid on väga mitmeid, kasutada võid ükskõik millist, tähtis on, et saavutatud asend:

- on püsiv, kannatanu ei vaju kõhuli ega selili;
- tagab vedeliku (sülje ja okse) äravoolu ülemistest hingamisteedest;
- väldib võimaluse korral olemasolevate vigastuste süvenemist;
- võimalusel ei tekita rindkerele survet, mis takistab hingamist.

Pikka aega kiirabi oodates ja kui kannatanu seisund seda võimaldab, on soovitatav vahetada tema külge umbes iga 30 minuti järel.

VÕÕRKEHA HINGAMISTEEDES

Hingamisteede täieliku või osalise sulgumise võib lisaks teadvusekaotusele põhjustada ka võõrkeha, näiteks toidu, sattumine hingamisteedesse.

Osalise (kerge) hingamisteede sulguse tunnused:

- järsult algav läkastushoog;
- kannatanu lämbumistunne, surmahirm;
- võimalikult püstine sundasend;
- kannatanu on suuteline veel rääkima, ent raskustega;
- häälekas, vilisev hingamine, hingeldamine, hingamispausid;
- pingutusest ja köhast punetav nägu, sinakad huuled.

Täieliku (raske) hingamisteede sulguse tunnused:

- kannatanu ei suuda hingata;
- kannatanu ei köhi ega ei suuda rääkida, haarab kätega kõrist;
- teadvus häguneb kiiresti;
- nägu muutub kiiresti sinakaks, lillakaks.

Esmaabivõtted osalise sulguse puhul:

- vajadusel painuta kannatanu rindkere ette-alla, pea vöökohast madalamale, toetades ühe käega eestpoolt;
- juhenda kannatanut tugevalt köhima.

Üldjuhul õnnestub võõrkeha köhaga väljutada, seetõttu ära esialgu muid võtteid rakenda. Kui aga köhimine ei aita ja kannatanu seisund halveneb, siis käitu nii, nagu täieliku sulguse korral.

Esmaabivõtted täieliku hingamisteede sulguse korral, kui kannatanu on veel teadvusel:

- toetades ühe käega eestpoolt, kalluta kannatanu rindkere ette-alla;
- tee 5 järjestikust järsku lööki kannatanu seljale abaluude vahele;
- ainult siis, kui löögid abaluude vahele ei aidanud, kasuta Heimlichi võtet.

Heimlichi võte:

A) lähene kannatanule selja tagant ja aseta oma käed ümber tema kõhu;
B) aseta rusikas käsi kannatanu roidekaarte vahelisse kolmnurka ning haara teise käega rusikast;
C) tõmba oma kätega jõuliselt, järsu liigutusega sisse-üles 5 korda järjest.

Kui hingamine ikka ei leevendu, korda lööke abaluude vahele ja Heimlichi võtet.

Kui kannatanu on teadvuseta ja ei hinga, alusta elustamist.

HINGAMISHÄIRED

Lisaks hingamisteede sulgumisele võib ette tulla kiiret reageerimist nõudvaid hingamishäireid, millel on teised põhjused, alates haigusseisunditest (astma, šokk jne) kuni traumadeni (rindekerevigastused). Esmaabi seisukohalt on oluline ära tunda, kas tegemist on potentsiaalselt eluohtliku hingamishäirega, ning anda esmaabi.

Sellises olukorras taga kannatanule hingamist kergendav sobiv asend (üldjuhul ettepoole kummargil, istuv), rahusta teda, taga soojus ning tee hädaabikutse.

Eluohtliku hingamishäire tunnused:

- väga ebaregulaarne hingamine;

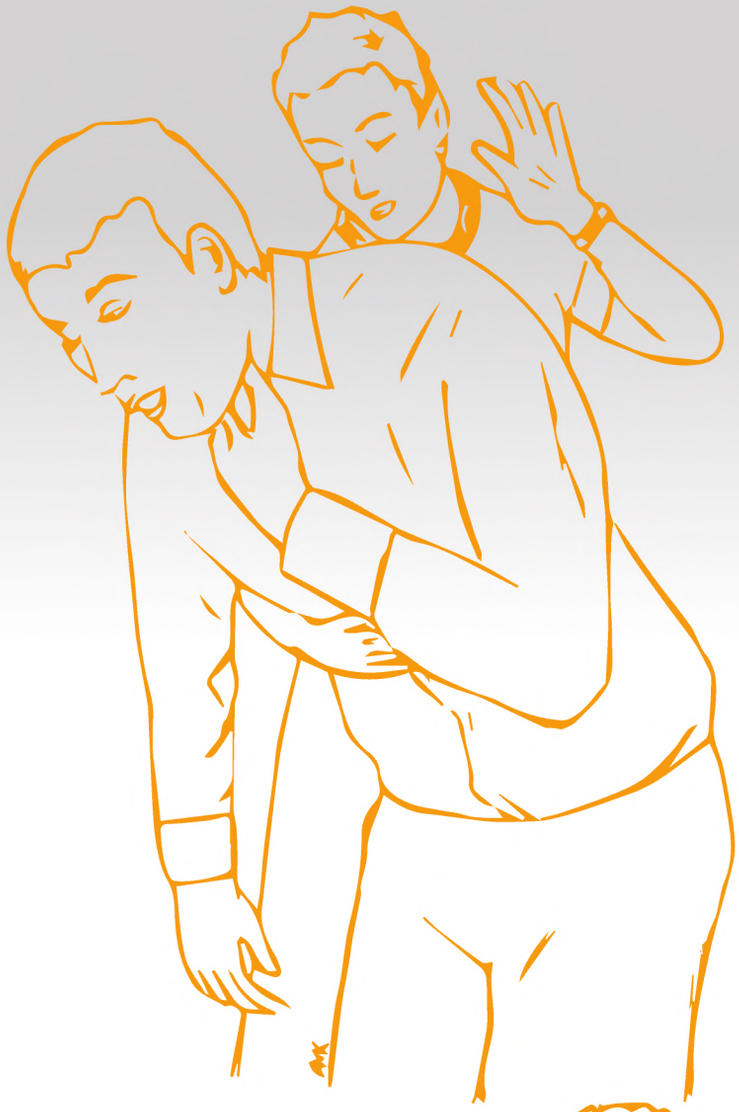

Ainult siis, kui löögid abaluude vahele ei aidanud, kasuta Heimlichi võtet.

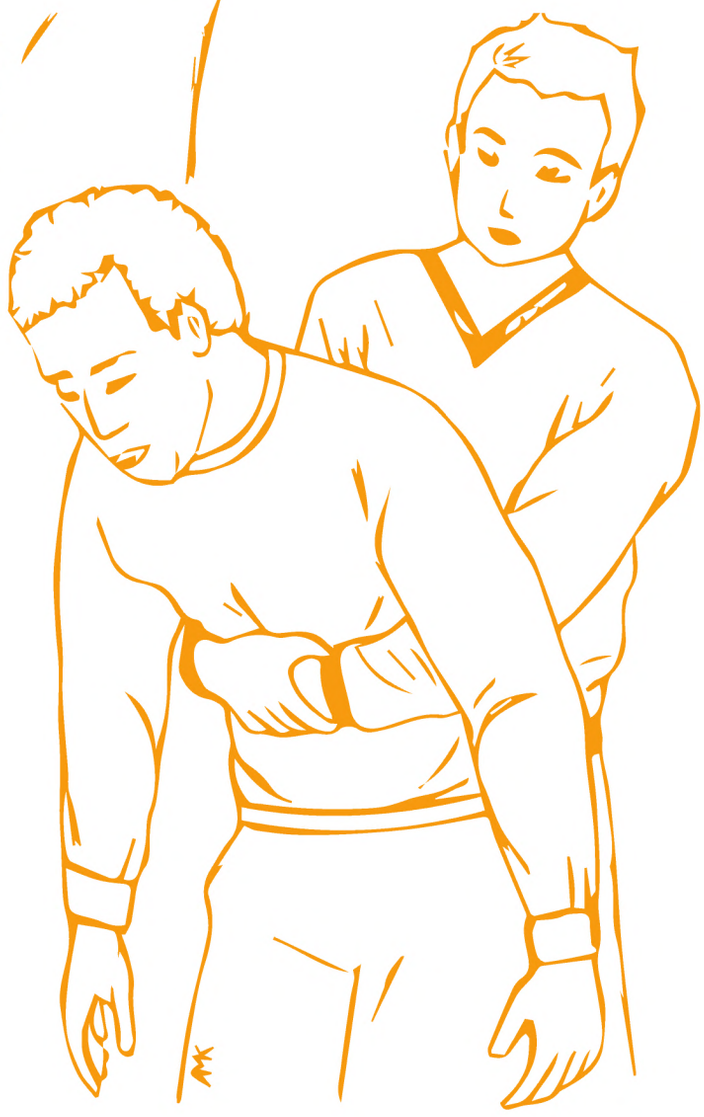

- tugev hingeldus (üle 30 korra minutis ehk üle 2 korra sekundis;
- väga aeglane hingamine (alla 10 korra minutis ehk hingamispaus rohkem kui 6 sekundit);
- rääkimine on raskendatud;
- sundasend (ettepoole kummargil);
- sinakas, lillakas näovärv (huuled, nina, kõrvad);
- hirmutunne (paanika) seoses hingamisraskusega.

Kui hingamisteede avamise järel ei ole normaalset hingamist võimalik tuvastada, alusta kohe südamemassaažiga ja kui võimalik, siis ka kunstliku hingamisega. Elustamisteadmisi saad värskendada järgmise KK! numbri abiga. Püsige hinges!

ALLIKAD:
BVÕ käsiraamat: esmaabi (2015). Naiskodukaitse.
European Resuscitation Council Guidelines for Resuscitation 2015 (2015).
http://cprguidelines.eu/ (25.11.2018)
International first aid and resuscitation guidelines 2016
https://www.redcross.ca/crc/documents/1303500-IFRC-First-Aid-Guidelines-WHAT-S-NEW-EN-LR.pdf

6 X EHA JAKOBSON

ÜLEV TUNNE

MARJU MÄNDMETS
Naiskodukaitse Toompea jaoskond, sinilillesaadik

Sinilille heategevuskampaania on meile kõigile hea võimalus näidata, et me märkame ja tunnustame oma veterane nii Kaitseliidus kui kaitseväes. Olen tegelenud sinilillede müügiga suuremal või vähemal määral alates kampaania algusaastast 2014.

Alguses oli inimestele väljaspool organisatsiooni raske selgeks teha, miks, milleks ja kuidas müügitulu kasutatakse.

Nüüdseks on aga kampaania saanud laialdaselt kajastust ja inimesed meie ümber tulevad ise hea meelega kampaaniatooteid soetama. Selgi aastal on võimalik endale soetada punutud käepaelu, kleepsulehti, riidest kandekotte ning palju muud ilusat ja vajalikku.

Mul on hea meel, et meie Eestis on nii palju tähelepanelikke ja heatahtlikke inimesi, kes soovivad aidata. See on tõeliselt ülev tunne. Leian, et see on hea aeg aastas, mil võtta hetk ja tunnustada meie veterane. Inimesi, kes ei kõhkle hetkekski, kui on vaja välja astuda kodumaa kaitseks.

MÄRK TOETUSEST

OLGA KOLOMAINEN
Naiskodukaitse Sadama jaoskond, sinilillesaadik

Olen „Anname au!“ kampaanias osalenud 3 aastat. Kuidagi on see toetuskampaania „minu teema“ ja sel aastal ootasin seda väga, võiks öelda, et lausa lugesin päevi, millal kampaania saab avalöögi. Osaledes kampaanias ja olles korraldustiimis tekib selline mõnus ja positiivne tunne. Veterane selle kampaaniaga küll terveks ei tee, aga pisuke tähelepanu, väike annetus ja südamlik tänu annavad neile loodetavasti jõudu ja sära silmadesse.

Selle kolme aasta jooksul, mil on mul olnud võimalus osaleda toetussümboolika üritustel, on märgata, kuidas inimesed on muutunud teadlikumaks. Kui varem sain tihti vastuseks „Aga mul on juba see lill“, siis nüüd nad nii väga ei soovigi lille vastu, kui on toetuseks raha annetanud. Armsad kolleegid teavad juba, et kui saabunud on aprillikuu, siis varsti-varsti tuleb Naiskodukaitse vormis Olga vigastatud võitlejatele annetusi koguma. Samuti on tore märgata inimeste rinnas sinilille, see näitab, et nad toetavad ja mõtlevad meie veteranide peale.

6 X MONIKA RISTISAAR

OLE VALMIS! ANIMATSIOONIDEKS!

Naiskodukaitse mobiilirakendus „Ole valmis!“ seisab hea selle eest, et meid tabavad üllatused ei oleks liiga ebameeldivad. Meeldiva üllatusena aga selgus, et selle mobiilirakenduse sisu annab küllaldaselt ainest joonisfilmidekski.

Tekst: **LIINA VALNER**, *Naiskodukaitse arendusspetsialist*

Seda Kohila Gümnaasiumi haridustehnoloog Lili Kesa eestvedamisel, kes on alati olnud seda meelt, et läbimõeldult kasutades aitavad nutiseaded ja rakendused paremini õppida või tööd planeerida.

„Nägin „Ole valmis!“ rakenduses võimalust näidata, et nutiseadmete kasutamine ei too endaga alati kaasa ainult negatiivset, nagu sageli oleme harjunud meediast kuulma või lugema,“ kummutab ta müüte.

Nii tekkiski Kesal mõte tutvustada rakendust, mida ta ise aeg-ajalt oma telefonis sirvida tavatses, ka gümnaasiuminoortele. Mitte niisama heast peast, vaid ikka tagamõttega. Nimelt õpetab ta Kohila Gümnaasiumis 10. klassidele multimeediumi valikkursust.

Kursuse peamisteks teemadeks on fotograafia, vektorgraafika, videotöötlus ja animatsiooni loomine. Neist viimase otsustaski ta siduda „Ole valmis!“ rakendusega.

„Iga teema juures olen õpilastele andnud üldise valdkonna, millele oma praktiline töö üles ehitada. Varemgi on noored loonud animatsioone teistes ainetundides käsitletud teemade, nagu säästliku tarbimise ja kiusamise ennetamise kohta,“ on Kesa multimeediumi kursuse raames tehtavate tööde puhul alati eesmärgiks seadnud, et noored õpiksid lisaks uutele tehnilistele oskustele ja loomingulisele protsessile ka mõne muu valdkonna kohta midagi uut.

Nii näiski „Ole valmis!“ rakendus talle väga hea materjalina, kus õpilastele jääb piisavalt loomingulist vabadust, kuid samas on ees ka kindel suund.

IDEEST...

Esimese ülesandena pidid noored tutvuma rakenduse sisuga ja leidma sealt teema, mis neid kõige enam kõnetab. Sobiv valdkond leitud, hakkas noorte mõte kiiresti liikuma selles suunas, kuidas see animatsiooniks lavastada.

Nii algaski eeltöö animatsiooni loomiseks, mille käigus loodi *storyboard* ehk piltlugu.

Koomiksit meenutav piltlugu kaardistab jutustatava loo tegelased, tegevuspaiga ja sündmused. Siis hakkavad paberil kuju võtma animatsiooniks vajalikud tegelased, taustad ja muud esemed, mis loo jutustamisele kaasa aitavad.

Kui kõik vajalik oli valmis joonistatud ja välja lõigatud, tuli üles seada võttepaik ning tegelased kaaderhaaval liikuma panna. Iga võttepaigal toimunud muudatuse kohta tehti foto. Pärast seda jätkus töö juba arvutis, videotöötlustarkvara abil fotodest filmi kokku pannes.

Kui Kesa pärast animatsioonide valmimist uuris õpilastelt, kui kiiresti nad rakendusest huvipakkuva teema leidsid, sai ta enda rõõmuks teada, et mitmed rakenduses käsitletud teemad olid õpilastele juba tuttavad. Siiski oli laia teemavaliku tõttu uurimist ja kaalumist omajagu.

...TEOSTUSENI

Tööprotsessis pakkus enim põnevust tegelaste kaaderhaaval ülespildistamine ja valmis fotodest video kokkupanek.

Kõige vaevanõudvamaks ja vähem meeldivaks osutus õpilaste hinnangul tegelaste joonistamine ja aeg, mis töö valmimisele algusest lõpuni kulus.

Vaadates aga valminud töid, on näha, kuidas noored on detailideni läbi mõelnud nii jutustatava loo sisu kui ka visuaali. Sellest võib järeldada, et teema kõnetas neid.

Õpetajana on Kesal aga eriti hea meel, et õpilased on saanud praktilise animatsiooni loomise kogemuse ja samal ajal teadmise, et olemas on „Ole valmis!“ rakendus.

„Kui nad kogu rakenduse sisu läbi ei töötanudki, on nad vähemalt ühe seal käsitletud teemaga põhjalikumalt tutvunud ning teavad, kuidas käituda, kui peaks ise sellise olukorraga silmitsi seisma,“ saavutas Kesa ühe korraga kaks eesmärki. Nagu plaanitud oligi.

2 X LILI KESA

ABIKS ALGAJALE MEEDIASÕDURILE: KUIDAS "PÄÄSEDA PILDILE"

Laagrid ja koondused annavad kogemusi ja emotsioone, mida oleks tore teistega jagada. Küll aga pole sündmuste kajastamine alati kõige lihtsam. Järgnevalt mõned lihtsad nipid hallist massist esile kerkimiseks.

Tekst: **LUISE ALLE, CERLE SIIM**, *kodutütred*

#LEIAYHINEKEEL

Mõtle, kes on su sihtgrupp. Erinevatele auditooriumitele tuleb ühte ja sama mõtet erinevalt vormistada. Omavanuste noortega suheldes saab kasutada tänapäevaseid lühendeid, vanematele sobib aga veidi viisakam vormistus.

#OLEINFORMATIIVNE

Inimesed on kärsitu olemusega. Kui tekstile peale vaadates tundub see liiga pikk, kaob tahtmine seda lugeda. Seega, tekst peaks olema võimalikult lühike ning sisaldama olulist infot. Kui kajastatavaks sündmuseks on näiteks võistlused, siis on olulised tulemused. Laagreid kajastades on aga olulised just tegevused (nt külalised ja õpitu).

#SAPOLEYXI

Kaasa ümbritsevaid inimesi, suhtle ja otsi koostööd. Kogu tööd ei pea üksi tegema. Igaüks on milleski hea, leia nad üles ja palu appi. Näiteks tunneb üks inimene paremini tänapäevaseid platvorme, teine on aga sõnadega osav. Erinevad inimesed mõtlevad erinevalt ja see annab kajastusele iseloomu.

#1PILTYTLEBROHKEM KUITUHATS6NA

Olustikulised, kvaliteetsed ning vahel ka väikese krutskiga pildid aitavad lugejal meeleolu ja tegevusi paremini tajuda ning sinna juurde kuuluvat kirjatükki paremini mõista. Kuna iga inimene on veidi edev, siis otsitakse pildilt kindlasti ennast või mõnd tuttavat. Seega, mida rohkem pilte, seda suurem võimalus mõni tuttav nägu leida ja seda suurem lugeja/vaataja huvi.

#PILTLIIKUMA

Kümme sekundit liikuvat pilti on parem kui sada liikumatut pilti. Väikesed videoklipid annavad hästi edasi konkreetseid sündmusi, hetke emotsioone ja tegevusi. Siiski tuleks jälgida, et videod liiga pikaks ei veniks. Midagi lühikest, tabavat ja läbimõeldut köidab rohkemate inimeste tähelepanu.

#VOXPOPULI

Lase osalejatel kommenteerida! Lisaks tagasisidele, mida neist saab korraldaja, edastavad kohapealsed kommentaarid lugejale sündmuse olemust ja tegevusi erinevatest vaatenurkadest. See omakorda aitab luua tervikliku pildi.

#PYSIAKTIIVNE

Üksi kogu rühma tegevustel silma peal hoida võib olla keeruline ja kohati isegi võimatu. Sellisteks puhkudeks leia endale meeskond, kellega koos tegutseda. Aktiivne postitamine tekitab püsiva lugejaskonna ja see toob ainult kasu. Näiteks pisike kirjatükk ja/või pildike mõnest ägedast, naljakast või tähtsamast sündmusest aitavad platvormi elus hoida. Kui aga käsil on mõni suurem projekt, siis pisikesed uudishimu tekitavad ja pinget kruvivad postitused lisavad teie tegevusele vaid särtsu.

MARET KOMMER

SOKID KUIVAKS VIIEL MOEL

Kes on jala käinud kaugemale kui kõrvaltänava poodi, teab, kui palju ebameeldivusi võivad tekitada saapas lirtsuvad sokid. Hais, hõõrdumine ja haudumine – need on vaid mõned tüsistused. Õnneks on mooduseid, kuidas sokid kerge vaevaga kuivaks saada.

Tekst: **KAREL KUUS**,
Noorte Kotkaste Valgamaa maleva tegevliige

1. ANNA TUULT

Lihtsaim moodus märgi sokke kuivatada on siduda need seljakoti külge. Kuna matkates liigutakse suhteliselt tempokalt, kuivavad sokid eriti hästi tuulise ilmaga, mis soosib sokkide liikumist seljakoti küljes.

2. PAKI SISSE

Kui seljakotis peaks juhuslikult leiduma WC-paberit, siis saab ka seda edukalt kasutada. Sokid tuleb mässida tihedalt paberi sisse, et see tõmbaks niiskuse endasse.

3. PISTA PÕUE VÕI PÜKSI

Inimese keha eraldab ka ise soojust ja miks mitte kasutada seda sokkide kuivatamiseks. Ideaalne koht selleks on jala (reie) siseküljed, siis saab sokid panna üle püksivöö rippuma.

4. VESI SISSE

Matkates tuleb tarbida palju vedelikku, olgu selleks soe tee või täiesti tavaline vesi. Kui peaksime matkal mingil eesmärgil vett keetma, siis tasub seda maksimaalselt ära kasutada.

Mugav on hoida seljakotis plastpudelit, sest see on kerge ja kui õhk välja suruda, siis võtab ka vähe ruumi. Kui pudelisse panna kuum (aga mitte tulikuum) vesi, saame sokid tõmmata ümber pudeli ja kuivatada seal nagu radiaatoril.

5. TÕMBA KAIKA OTSA

Kindlasti on iga matka tipphetkeks lõkke süütamine, kas lihtsalt niisama või toidu valmistamiseks. Samas saame lõkke ääres ka oma asju kuivatada. Sokke on ideaalne kuivatada kaigaste otsas, mis on lõkke kõrvale maasse surutud.

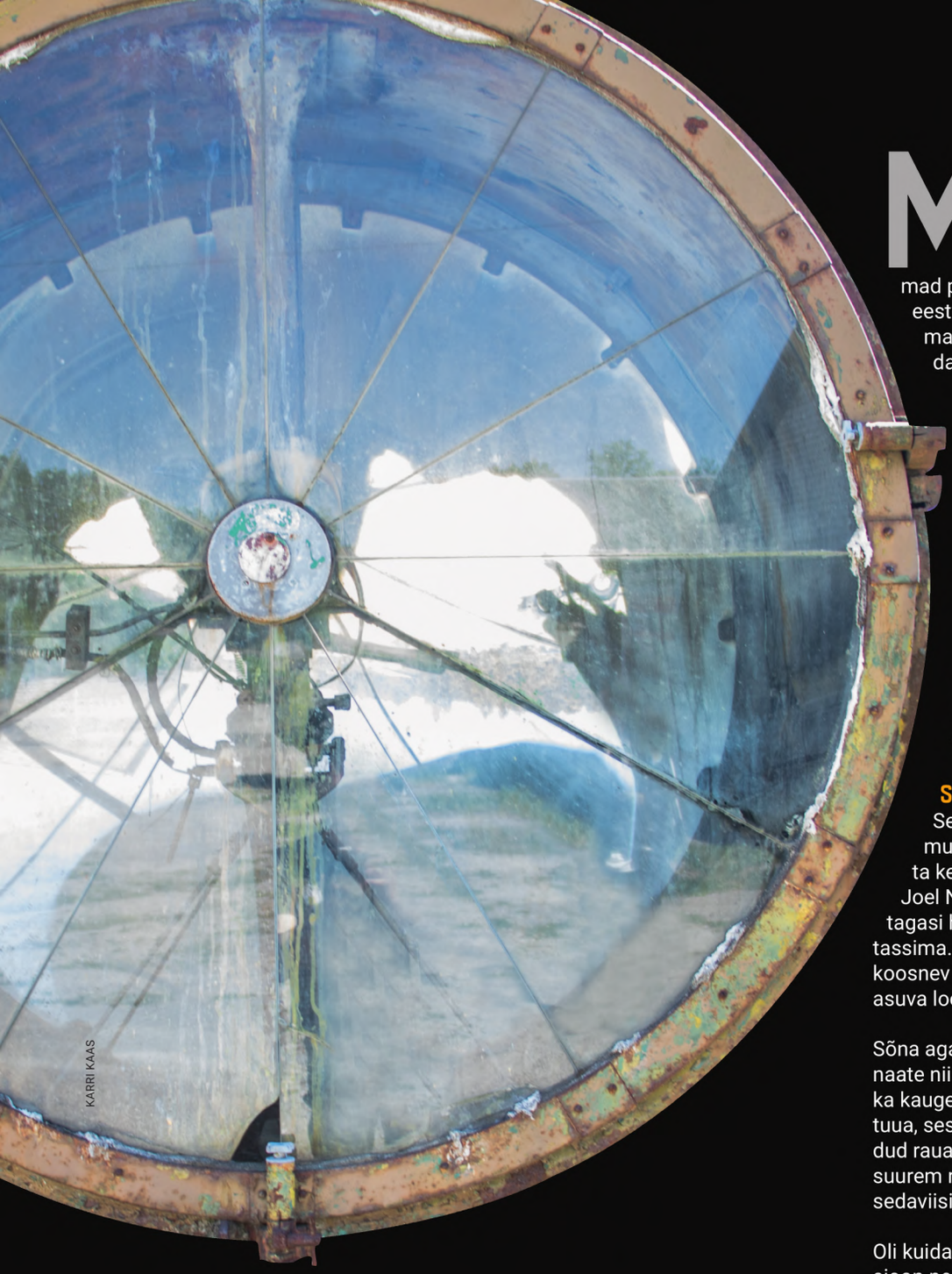

KARRI KAAS

SÕJA JÄLJED SAAREMAAL

Iga sõda jätab jäljed. Hinge, mällu, maakoorde. Muist sügavamad, muist madalamad. Sõdade jälgi, on täis ka Eesti maa ja selle inimesed.

Tekst: **ASSO PUIDET,** *Kaitse Kodu! tegevtoimetaja*

Mingil hetkel – kes seda täpselt teab, mis põhjusel – otsustasid kolm Saaremaa meest Joel Nõukas, Sergei Ruus ja Margus Sinimets neid jälgi ajama hakata. Uskuda võib, et nemad polnud ainukesed, aga just nende kolme eestvedamisel loodi 2007. aastal MTÜ Saaremaa Sõjavara Selts. Et mehed polnud kadedad, siis koos sellega loodi ka Orissaares paiknev Saaremaa Sõjavara Muuseum, kuhu aastatega kokkukorjatud sõjakraam on kõigile vaatamiseks välja pandud. Ja vaadata on seal palju – pealt kümne tuhande sõda näinud ja sõda teinud eksponaadi. Relvad ja varustus esimese maailmasõja päevilt, vabadussõjaaegne militaarkraam, tapariistad teisest maailmasõjast ning kõiksugu rauda Nõukogude ajast. Kõik just sellest, 20. sajandina teatud ajavahemikust. Nii et kes tunneb huvi luust ihutud vibunoolte või moodsate relvade vastu, peab seadma sammud mõnda teise muuseumi.

SEST KODU JÄI KITSAKS

Selles, et selts ja sellest välja kasvanud muuseum sündisid, on suur roll läinud aasta kevadel meie seast lahkunud kaitseliitlasel Joel Nõukasel. Juba paarkümmend aastat tagasi hakkas ta sõjaga seostuvat nodi kokku tassima. Algselt mahtus peamiselt kergrelvadest koosnev kogu Orissaare lähedal Põripõllu külas asuva loomafarmi olmeruumidesse.

Sõna aga levis ning Nõukasele tõid uusi eksponaate nii sõja üle elanud kohalikud elanikud kui ka kaugema kandi inimesed. Nad kohe tahtsid tuua, sest Nõukas suutis igale tema juurde toodud rauatükile põneva loo juurde rääkida. Mida suurem rauatükk, seda suurem lugu, või umbes sedaviisi.

Oli kuidas oli, igatahes sisaldas Nõukase kollektsioon peatselt ka kõiksugu rasketehnikat – näiteks õhutõrjekahurite jäänuseid ja muud sellist sahtlis või riiulis mitteladustatavat sõjatehnikat. Ega Ruus ja Sinimetski samal ajal jõude istunud. Tasapisi, relv relva, kiiver kiivri ja mürsk mürsu haaval paisusid nendegi kollektsioonid sedavõrd, et kodused ruumid kippusid kitsaks jääma.

Nii jõudsidki kolm kollektsionääri ühisele arusaamisele, et tuleb luua ühistu ning koonduda ühe suurema katuse alla.

PÜKSINÖÖBIST ÕHUTÕRJEKAHURINI

Põripõllu külas paikneva nõukogudeaegse farmihoone katuse all sai korda tehtud ja täidetud kohe mitu ruumi. Vitriinidesse, seinte äärde, põrandale ja lakke kinnitatud esemed räägivad lugu – lugu lahingutest, kaotustest ja võitudest. Sõdadest, millest Eesti meestel on tulnud läbi käia.

Ühes toas on väljapanek meile vahest kõige olulisemast ja kahtlemata edukaimalt lõppenud Vabadussõjast. Teises on toatäis mannekeene,

ASSO PUIDET

seljas eri ajastute vormid. Kõik originaalid, kunagi kellegi seljas olnud ja nii mõnestki lahingust läbi käinud rõivad ning nende juurde kuuluv atribuutika. Selle näituse ülesseadmisel põrkuti ka omapärasele probleemile – nimelt osutusid ajaloolised mundrid tänapäeva mannekeenidele enamasti liiga kitsaks. Et aga ajaloolise pärandi ümberlõikamine ei saanud tulla kõne allagi, siis tuli hoopis mannekeenid dieedile saata ehk ümber ehitada.

Raskema raua austajate rõõmuks leidub muuseumis tonnide kaupa kõiksugu suuremaid ja väiksemaid torusid ning nendele vastavat moona. Moonakaste, roomukeid, soomukeid, rattaid ja luuke. Komplektseid ja mitte nii väga komplektseid eksponaate. Terast, malmi ja alumiiniumi. Kõike, kõike, kõike, mis sõjapidamiseks loodud.

Mõistagi on siin ka soliidne kollektsioon käsitulirelvi, millest sadakond määras riik 2012. aastal konfiskeerimisele ja hävitamisele kui ebaseaduslikud. Kaks aastat hiljem aga, tänu seltsi sekkumisele, jõudsid need muuseumi tagasi kui ajaloolise väärtusega esemed.

„Tegemist on töökorras tulirelvadega, mis on eri aegadel sõdades osalenud, reaalselt pauku teinud ja hulga häid või halbu inimesi tapnud," sisaldab muuseum Sinimetsa kinnitusel peaasjalikult autentset kraami.

Iseäranis uhke on Sinimets aga Vabadussõja-aegse kuulipildujavaguni elusuuruses koopia üle. See koopia kõige esimest tüüpi kuulipildujavagunist, kus soomuskatet asendas veel liiv, on midagi, mida ei näe üheski teises muuseumis.

Rääkides säilikutest, ei saa Sinimets mööda ka väljapaneku kõige populaarsemast eksponaadist – Teise maailmasõja aegsest 37 mm kaliibriga Saksa õhutõrjekahurist Flak 38, mille taastamise just Nõukas oma südameasjaks võttis. „Lubame lastel ja ka täiskasvanutel selle peal istuda ja seda edasi-tagasi kruvida," selgitas Sinimets muheledes.

ROHKEM KUI MUUSEUM

Aga kõik see, mis sõjaajaloohuvilistele vaatamiseks välja pandud, on vaid jäämäe veepealne osa. Lisaks muuseumi pidamisele tegeleb sõjavara selts ka relvade restaureerimise, ajalooliste lahingute taaslavastamise ning muuga, mis üht või teist otsa pidi seotud juba peetud sõdadega.

Olgu näiteks kasvõi Saaremaa Sõjavara Seltsi tööruumides Kaitseliidu 100. sünniaasta tähistamiseks Sinimetsa käe all valminud vabadussõjaaegse soomusauto Estonia koopia, mis nüüd kaitseväe ja Kaitseliiduga seotud olulisematele tähtpäevadele igas Eestimaa paigas oma kohaloluga õige meeleolu annab. Tõestades veel kord, et korralik sõjaraud ei roosteta! Ja kui roostetabki, siis on häid mehi, kes on võtnud oma südame- ja auasjaks sellest roostest ning ajalootolmust jagu saada. Et taastada jäljed, mis näitavad, kust me tuleme ning millist hinda ja millega sel teel oleme pidanud maksma.

MIKROSKOOPILINE AVARUS

Esimest maailmasõda kujutavad linateosed kipuvad olema tihti pruunid. Mullakarva. Kaeviku värvi. See film ongi kaevikust. Nimigi on konkreetne: „The Trench“ ehk eesti keeles „Kaevik“.

Tekst ja illustratsioon: **GUNNAR VASEMÄGI**, *vabatahtlik autor*

Esimene maailmasõda. Veel jääb pisut aega veriseima, Somme'i lahinguni. Ometi ei kibele just igaühe sõrm päästiku järele, mitte kõik käed ei otsi granaate. Sõrmed teevad midagi muud ja nii mõnedki käed on lihtsalt külje peal rippu. Lääneliitlaste kaevikus istub ports inglise sõjamehi. Mida nad seal teevad? Sõda peavad, mõistagi, ent sõda ei seisne üksnes vastase pihta tulistamises. Mis siis toimub?

Nii lühidalt saab kirja panna pooleteisetunnise filmi sünopsise. Just nii ongi, meile näidatakse seda, mida teevad sõdurid suure lahingu eelõhtul. Ning lugu pole sealjuures põrmugi veniv. Ega igav või tüütu.

Nagu nimigi ütleb, toimub kogu filmi tegevus kaevikus. Tegu on küll filmiga sõjast, kuid tähtsamaks muutub siin suletud ruum, lakkamatult kohal viibiv oht ja ennekõike inimesed neis tingimusis. See, mida nad teevad, kuidas käituvad ja millest mõtlevad. Autor mängib suletud ruumiga osavalt, sama hästi oleks võinud filmida kogu tegevuse ka ühes hiigelpikas torus. Või allveelaevas. Või tunnelis. Kus iganes suletud ruumis. Sõda on autorile taustsüsteem, vajalik, kuid mitte peamine. Filmi kaevikumaailm muutub väga tunnelisarnaseks, klaustrofoobilisekski. Olgugi et filmis on kaeviku kohal ikkagi taevas ja kusagil on olemas mingisugune teine maailm, mis ei koosne üksnes pinnasest, võib see vaatajal peaaegu ununeda. Sammumine suletud maailmast sinna „kuhugi mujale” või isegi pilguheit väljapoole muutub millekski, mis on seotud hukuga, kadumisega. Selle looga haakuvad kõik varasemad ja hilisemad allveelaevade ja üldse suletud ruumidega seotud painajad, sõlmes närvid

ja muu säärane. Eks kinnisest toast ja seal viibivate inimeste käitumisest ole filmitud kilomeetrite kaupa filme ja kirjutatud hektarite viisi raamatuid, aga ikkagi tullakse selle juurde üha uuesti. Psühholoogiline uuristamine paistab autoritele kangesti meeldivat. Ei ole see sugugi halb, lugu ilma konfliktita on väga tõenäoliselt lihtsalt väga igav lugu.

Ses suletud maailma mikroühiskonnas toimetavaid mehi juhatab leitnant Ellis Harte (Julian Rhind-Tutt), reservist tulnud mees, kellele, kas olukorra tõsiduse või varasema elu tõttu, meeldib kangesti alkohol. Billy MacFarlane (Paul Nicholls) on reamees, kes suudab veenva lihtsusega hakkama saada laustobedustega. Mitte küll kogu aeg ja alati, kuid Billy osutub tihti totruste peamiseks genereerijaks. Nii ülemusi kui alamusi kantseldab tõenäoliselt kõikide armeede ühine nimetaja ja alustala – röökiv seersant. Seersant Telford Winterit on usaldatud mängima mister Bond isiklikult, Daniel Craig.

See kolmik hoiab üleval kogu lugu, mida meile jutustatakse. See on lugu eelõhtust, kus oodatakse mitte just maailma parimais tingimusis midagi, mis senise olukorra täielikult lõhub. Küsimus pole, kas tuleb, vaid millal tuleb. Briti sõjamehed ootavad kaevikus käsku rünnakuks. Olmeline, kuid erakordselt närviline ootus. Sõdurid nagu ikka, igal pool ja ajal, räägivad kaevikus passides loomulikult naistest, surnud sõpradest, lootustest. Võiks ju võtta rahulikult, kuid kogu aja närib kuklas: õige pea tuleb turvaline tunnelimaailm hüljata. Nii näemegi meeste maailma, kes ei tea isegi, kas neile ülehomset on näha antud või mitte.

„The Trench“ on 1999. aasta film, loojaks William Boyd, teksti autor ja ka lavastaja. Boyd on muidu tegelenud küll tekstiloome ja produtseerimisega, kuid iga filmimaailma tegelinski võib mingil hetkel hoogu sattuda ja käsikirjast alates põrutada välja võiduka lõpuni kinosaalis. Hoog pole olnud vilets, film on valmis saanud korralik, auhindugi võidetud. Kui võtta pisut nuriseda, siis tundub, võib-olla lihtsalt tundub, et käsikiri on saanud parem kui lavastus. Mis polekski väga imelik, arvestades, et peale „The Trenchi“ pole Boyd rohkem ühtki filmi lavastanud. Tervitada võib Daniel Craigi kaasamist näitlejate nimekirja. Praegu veel käibiv Bond teeb korraliku rolli ja riisub lärmava seersandina üles astudes koore. Lapikpudeliga sõbrustav leitnant Harte on karakterina mõneti huvitavamgi kui seersant Winter, paraku jääb too ohvitser pisut tahaplaanile. Sõdur Billy kõige oma lihtsusele kalduva tegutsemisega väärib igati lugu kooshoidvate tegelaste hulka nimetamist. Nichollsilt hea sooritus. Muidugi saab seersant Winter kolmikust kõige rohkem mänguaega, mis peaks juba iseenesest tagama parema meeldejäämise. Siinjuures armastavad aga igasugu lavastajad ja režissöörid, sekka kriitikudki, vingerdama kukkuda ja seletavad, et näitleja ei mänginud rolli suureks. Mine sa tea, kuid pihusoleval juhul hoiab lugu rohkem koos lärmav seersant kui punkris omaette napsutav leitnant. Billy osa on nii ja naa, kord ta särab, kord ei. Ühinen siis arvajatega, kes väidavad – ei mänginud rolli suureks.

Tehnilise poole pealt võib filmi südamerahus nimetada odavfilmiks ja üldsegi mitte halvustavalt. Kenasti on toime tuldud sõja kujutamisega, kaasamata eriefekte, värvikirevaid plahvatusi ega muud sõjafilmidele omast. Samuti ei demonstreerita vaatajale turskemat sõjatehnikat. See oli sündmustiku toimudes küll olemas, kuid režissöör pole pidanud tanki kaevikusse tirimist teab mis oluliseks asjaks ega lasknud arvutikunstnikel taevasse lennukeid joonistada. William Boyd, stsenarist ja režissöör ühes isikus, pakub selliseid visuaale, kuhu tank eriti ära ei mahugi. Eks see ongi suuresti režissööri otsustada, mis suunas ta otsustab minna. Kui vaja, kuhjatab võtteplatsi silmini täis raudasju ja tossavat tehnikat, kui ei ole vaja ja see loo jutustamisele midagi juurde ei anna, ulatab näitlejale pihku lusika, sõnades: „Teie rekvisiidid, tegutsege!” Ja nii ongi. Olukorras, kus taustsüsteem pakub kümnete kilomeetrite viisi rinnet ja lagedaid välju, keskendub autor suletud süsteemidele. Kaevikust väljas asuvat pilti sisuliselt ei näe. Korraks eksib kaamera üle kaevikuserva heinamaa vaatele – ja edasi ikka pinnas, pinnas ja lähima nurga taha kaduv kaevik. Mikroskoopiline avarus või avar mikroskoopilisus, nii üks kui teine tundub olevat õige.

Üldjoontes õige tubli ja lahedalt vaadatav tükk, pole midagi öelda. Tempo on hea, kaevikufilmilt võiks oodata „linoleum kooldub” stiilis kiirust, aga ei, kõik on väga hästi. Kasutusel pole ka järjest rohkem levima hakkav närviline ja rahutult tõmblev režii, mille puhul ei saa tihtilugu aru, kas ekraani ees toolil peaks keerama ennast külili või pea alaspidi, et pildiga kaasa jõuda. Muidugi paneb pidevalt pruunikas värvigamma arvama, et oled ootamatult värvipimedaks jäänud, kuid kerge roheline sähvatus veenab taas ümber. Filme lahingutest on tehtud küll ja küll, filme lahingu ootusest mitte nii väga.

„THE TRENCH“

Lavastanud: William Boyd

Osades: Daniel Craig, Julian Rhind-Tutt, Paul Nicholls

1 tund ja 38 minutit

Hinnang kümnepallisüsteemis

Idee: 9 – teksti autorina on Boyd hea.

Teostus: 8 – huvitavad lahendused, meeldis.

Näitlejatööd kokku: 7 – võimalik, et mõni karakter oli viletsalt lahti kirjutatud, aga jääb nii.

Lavastajale: 7 – üldiselt hea, aga miski jäi nagu ikka vajaka.

ARTS COUNCIL OF ENGLAND

VÄLJAMÕELDUD TÕDE

On lugusid, mida teavad meie hulgast kõik, ja on lugusid, mida teavad üksikud. Ameerika kirjaniku Mark Sullivani eelmise aasta alguses esmakordselt ilmunud ning nüüd maakeelde tõlgitud „Veripunase taeva all“ jutustab ühe viimastest.

Tekst: **KARRI KAAS,** *Kaitse Kodu! peatoimetaja*

Ilmselt on kõik, kes vähegi kursis möödunud sajandi ajalooga, kuulnud Saksa töösturist Oscar Schindlerist ja tema tegemistest Teise maailmasõja lõppjärgus. Samuti ei tule tõenäoliselt paljudele sõjaajaloo huvilistele üllatusena Juan Pujol García ehk agent Garbo panus Normandia dessandi õnnestumisse.

Aga kui paljud on kuulnud tavalise Milano noormehe Pino Lella vaprusest ja ohverdusest okupeeritud Itaalias? Võib arvata, et neid väga palju ei ole, mis toobki meid sissejuhatuses mainitud teose juurde.

Raamat saab alguse liitlaste pommirünnakust Napolile, mis sunnib Pino Lella vanemaid saatma ta varjule Itaalia Alpidesse ühte katoliiklikku poistekooli. Kohaliku preestri õhutusel liitub kõigest seitsmeteistkümneaastane nooruk põrandaaluse võrgustikuga, mis aitab juutidel pageda üle mägede neutraalsesse Šveitsi. See pole loomulikult veel kõik.

Vaevu täisealiseks saanud Pino käsutavad vanemad Saksa tööteenistusse, lootuses sedasi noormeest rindele saatmisest päästa. See õnnestubki, kuid oht surma saada sellest paraku ei vähene. Pigem kasvab, sest juhuse tahtel saab Pinost mõjuka Saksa kindrali Hans Leyersi isiklik autojuht. Algab luuramine, mis saab lõppeda ainult pisaratega. Ja lõppebki, kuigi noormees ise elab kõik sõjavintsutused üle ning temast saab hiljem tunnustatud elunautleja ja -põletaja.

Nii mõneski mõttes kõlab „Veripunase taeva all“ nagu muinasjutt, kuid ometi põhineb see tõelistel isikutel ja päriselt asetleidnud sündmustel. Vähemalt teatud määral, mida kinnitab ka raamatu autor Mark Sullivan ise – kõik, mida ta ei ole välja mõeldud, on tõsi.

Aga mida ta siis välja ei mõelnud? See on hea küsimus, millele peab iga lugeja juba ise vastuse leidma. Kahtlemata on see keeruline ülesanne, sest suurem osa romaanist põhineb nimitegelase mälestustel. Ja mälestusi ei saa kunagi võtta väga kindlate allikatena.

Autor on muidugi enda sõnul üritanud fakte kontrollida, kuid enamasti ei ole tema pingutused vilja kandnud. Esmalt seetõttu, et sakslased hävitasid Teise maailmasõja lõpus ise suure osa oma arhiividest, ning teisalt sellepärast, et kindral Leyersit ümbritseb tänaseni võrdlemisi tihe saladuseloor.

Võib-olla seetõttu mõjuvadki märksa usutavamalt need kohad raamatus, mis räägivad Pino enda igapäevatoimetustest, tema suhetest lähedastega ning armuloost kauni lesega, vähem usutavad on aga stseenid, mis võiksid süžee tõetruudusele kaasa aidata. Ehk on aga hoopistükkis süüdi autori võrdlemisi kehv sõnaseadmisoskus, kesine stiilitunnetus, liigne pealiskaudsus ning võimetus olulist ebaolulisest eristada. Mine võta nüüd kinni.

Lõppkokkuvõttes kõlbab „Veripunase taeva all“ pelgalt meelelahutusena küll lugeda, kuid pelgalt meelelahutusena võib lugeda ka märksa paremaid raamatuid.

APOLLO

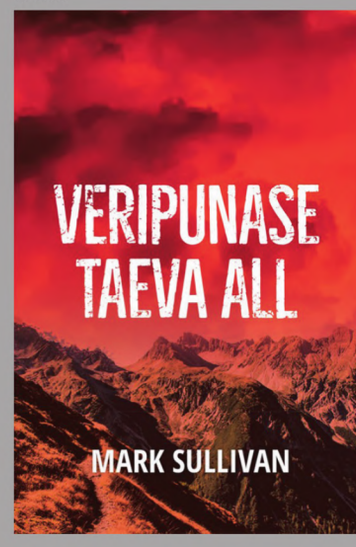

VERIPUNASE TAEVA ALL

Autor: Mark Sullivan
464 lehekülge
Kirjastus Eesti Raamat

TELLI KAITSELIIDU

YouTube

WWW.YOUTUBE.COM/KAITSELIITEESTI

RAINER

TA SEKRETÄR PANI LAUALE KARBI ROOSADE KÄSITÖÖKOMMIDEGA. KLIENDILT, KELLE MÜÜK OLI KASVANUD. SEE OLI HETK, KUI TEMAS SEE KLÕPS ÄRA KÄIS. KÕIK AJAS KORRAGA ÜLE. LIIGA PALJU KOMME, ŠAMPANJAT, FÜÜRI. ROOSA, LÄILA UDU. TÄHTSAD ASJAD TOIMUSID MUJAL, VÄLJASPOOL. AGA TA TAHTIS OLLA OSA NEIST. ÕNNEKS OLI TA FÜÜSILINE KRUNT RAUDNE – POOL AASTAT JA TA OLI VALMIS LIITUMA. HÜPPAMA LENNUKIST, 30 KILO SELJAS JA MAKSMA EESTI EEST ELUGA, KUI VAJA. 10 AASTA JOOKSUL ESIMEST KORDA TUNDIS TA, ET ON ELUS. ELU PARADOKS ONGI VIST NII LIHTNE.

ESTSOF

KA SINU ELU VÕIB SAADA LOOKS, MIDA RÄÄGITAKSE. KUJUNDA SEE ISE – LIITUDES KAITSEVÄE ERIÜKSUSEGA.